

องค์กรชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม:
ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

นางสาวเสาวนีย์ จันทสอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNITY-BASED ORGANIZATION AND PUBLIC PARTICIPATION MECHANISM
IN CULTURAL HERITAGE CONSERVATION : TALAD SAM CHUK COMMUNITY,
SUPHAN BURI PROVINCE

Miss Saowanee Janthasorn

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Community Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

องค์กรชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
มรดกทางวัฒนธรรม : ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

โดย

นางสาวเสาวนีย์ จันทอน

สาขาวิชา

การวางผังชุมชน

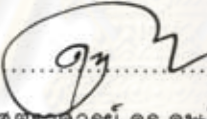
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.นิรมล กุลศรีสมบัติ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาลัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุชนฎี ทายตะคุ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.นิรมล กุลศรีสมบัติ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิต ภูจินดา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.พรธรรม ธรรมวิมล)

เสาวนีย์ จันทสอน : องค์การชุมชนและกลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทาง
วัฒนธรรม:ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี (COMMUNITY-BASED
ORGANIZATION AND PUBLIC PARTICIPATION MECHANISM IN CULTURAL
HERITAGE CONSERVATION : TALAD SAM CHUK COMMUNITY, SUPHAN BURI
PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อาจารย์ ดร.นิรมล กุลศรีสมบัติ, 132 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ขององค์การชุมชนด้าน
การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งวิเคราะห์กลไกการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทาง
วัฒนธรรม พร้อมทั้งเสนอแนะรูปแบบและกลไกขององค์การชุมชนที่เหมาะสม โดยได้เลือกศึกษาชุมชนตลาด
สามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากการสำรวจ การสังเกตการณ์ ร่วมกับการสัมภาษณ์
ผู้ให้ข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ในระยะก่อตั้งโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก
เชิงอนุรักษ์ มีโครงสร้างที่เรียกว่าแบบซับซ้อน โดยมีบทบาทในการคิดค้นวิธีการเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน
ให้ดีขึ้นและประสานงานเพื่อให้เกิดกิจกรรมของชุมชน ในระยะขยายตัวโครงสร้างองค์กรยังคงเป็นแบบซับซ้อน
โดยมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้สอดคล้องกับการทำงานภายใต้โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่
ด้านบทบาทหน้าที่ในระยะนี้เริ่มมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากต้องดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายของ
องค์กร ในระยะรุ่งเรืองโครงสร้างองค์กรได้มีการปรับเปลี่ยนอีกครั้ง โดยยกเลิกฝ่ายออกแบบปรับปรุงอาคารและ
ฝ่ายจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ไป เนื่องจากดำเนินกิจกรรมของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่สำเร็จลุล่วง
ไปแล้ว ในด้านบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ในระยะนี้มีความสำคัญต่อการยับยั้งโครงการ
เวนคืนที่ดินของกรมธนารักษ์เป็นอย่างมาก โดยมีการประสานกับภาคีพัฒนาเพื่อสร้างการต่อรอง

นอกจากนี้ยังพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมได้ส่งผลให้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน
ตลาดสามชุกประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ในระยะก่อตั้ง พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่ไม่เป็น
ทางการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมของชุมชนตลาดสามชุกที่มีลักษณะเป็นชุมชนต่างจังหวัด ในระยะ
ระยะขยายตัวพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เป็นทางการ เนื่องจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มี
ภารกิจที่มีความซับซ้อนมากขึ้น และในระยะรุ่งเรืองกลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เป็นทางการ โดย
คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ดำเนินการขอรับการจดทะเบียน ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.
2551 เพื่อให้มีสถานภาพทางกฎหมาย

ภาควิชา.....การวางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อนิติ.....เสาวนีย์ จันทสอน.....
สาขาวิชา.....การวางแผนชุมชน.....ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา.....2552.....

4974169625 : MAJOR COMMUNITY PLANNING

KEYWORDS : COMMUNITY-BASED ORGANIZATION / CULTURAL HERITAGE
CONSERVATION / PUBLIC PARTICIPATION / TALAD SAM CHUK / SUPHAN BURI

SAOWANEE JANTHASORN : COMMUNITY-BASED ORGANIZATION AND
PUBLIC PARTICIPATION MECHANISM IN CULTURAL HERITAGE

CONSERVATION : TALAD SAM CHUK COMMUNITY, SUPHAN BURI

PROVINCE. THESIS ADVISOR: NIRAMON KULSRISOMBAT, Ph.D, 132 pp.

The objectives of this research are to study and develop the structure, the role and the responsibility of the cultural heritage conservation of the community-base organization as well as to analyze the participation mechanism of development parties in conserving cultural heritage. Moreover, the research aims to propose the appropriate patterns and mechanisms of community-base organizations. Samchuk market community in Suphanburi Province has been selected for the study. The data used in the research has been received from surveys, observations and interviews as well as reviews of related literatures and documents.

According to the study, during the first phase of the organization structure establishment of the Conservative Samchuk Market Development Committee, the structure is complex by having roles in initiating means for the community economy promotion for higher efficiency and promoting community activities. During the expansion phase, the organization structure has still been complex by adjusting the structure to works under the Lively Community and City Project. The roles during this phase have become more complex as the organization target must be met. The organization structure has been changed again during the phase of prosperity by cancelling the Department of Building Design and Maintenance and the Department of Fund for Conservation as the Lively Community and City Project has well achieved its target. The market development committee has played a vital role in restraining the land expropriation project of the Treasury Department by coordinating with the development parties for negotiation.

Besides, it has been found that the participation mechanism has led the cultural heritage conservation within the Samchuk market community to a certain success. During the establishment phase, it has been found that the participation mechanism has been informal, which is in line with the social conditions of a provincial community of the Samchuk market community. During the expansion phase, it has been found that the participation has become more formal as the missions of the Samchuk Market Development Committee have become more complex. The participation mechanism has been formal. The Samchuk Market Community Development Committee has been registered in pursuance to the Community Organization Council Act B.E. 2551to acquire its legal status.

Department : Urban and Regional Planning

Student's Signature Saowanee Janthasorn

Field of Study : Community Planning

Advisor's Signature [Signature]

Academic Year : 2009

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.นิรมล กุลศรีสมบัติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาผลักดัน และส่งเสริมในทุกด้าน รวมทั้งสละเวลาในการให้คำแนะนำ ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ ทายตะคุ ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิต ภูจินดา และดร.พรธรรม ธรรมวิมล กรรมการสอบ สำหรับคำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ตลอดจนตรวจสอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้วิทยาการต่างๆ แก่ผู้วิจัย รวมถึงเจ้าหน้าที่ของภาควิชาคุณกุลยา ชุ่มเกษรและคุณแสงจันทร์ ประโยชน์วนิช ที่อำนวยความสะดวกในด้านธุรการ และให้คำแนะนำที่ดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และชาวชุมชนตลาดสามชุก ทุกท่านที่สละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ รวมทั้งขอขอบคุณ คุณอรจิรา เกื้อนผา คุณศศิธร อารอบและคุณสุนันทา สุขเยี่ยม ที่ช่วยเหลือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล รวมถึงเพื่อนผังเมืองรุ่นที่ 31 ทุกคนสำหรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณ บิดา มารดาผู้ให้ทุนทรัพย์และกำลังใจในการทำงานมาโดยตลอด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
สารบัญแผนภาพ.....	ฐ
สารบัญแผนที่.....	ฑ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามงานวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 ขั้นตอนการศึกษา.....	5
1.6 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2 แนวคิดและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.....	9
2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์และมรดกทางวัฒนธรรม.....	9
2.1.2 แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.....	11
2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	14
2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	14
2.2.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	15
2.2.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	16

	หน้า
2.2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	17
2.2.5 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	20
2.3 แนวคิดองค์กรชุมชนและเครือข่าย.....	21
2.3.1 แนวคิดองค์กรชุมชน.....	21
2.3.1.1 ความหมายขององค์กรชุมชน.....	21
2.3.1.2 ประเภทขององค์กรชุมชน.....	21
2.3.1.3 องค์ประกอบขององค์กรชุมชน.....	23
2.3.2 แนวคิดเครือข่าย.....	27
2.3.2.1 ประเภทของเครือข่าย.....	28
2.3.2.2 กระบวนการทำงานของเครือข่าย.....	30
2.3.2.3 วงจรชีวิตของเครือข่าย.....	31
2.4 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย.....	33
2.5 กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	35
2.5.1 กรณีศึกษา.....	35
2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	43
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	46
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	47
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	47
3.2.1 การสังเกตการณ์.....	47
3.2.2 การสำรวจ.....	48
3.2.3 การสัมภาษณ์.....	49
3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	50
3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	50
3.4 การตรวจสอบข้อมูล.....	50
3.5 การวิเคราะห์ผลและนำเสนอข้อมูล.....	50
บทที่ 4 พื้นที่ศึกษา.....	51
4.1ความเป็นมาของชุมชนตลาดสามชุก.....	51

4.2 ลักษณะทางกายภาพ.....	54
4.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต.....	54
4.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก.....	57
4.2.2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้.....	57
4.2.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	66
4.2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	67
4.2.4 กิจกรรมการใช้อาคาร.....	68
4.2.5 กรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	68
4.3 สภาพเศรษฐกิจ.....	72
4.4 ลักษณะทางสังคม.....	72
4.4.1 สภาพทางสังคม.....	72
4.4.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.....	73
4.5 แผน โครงการและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	75
4.5.1 แผนและโครงการ.....	75
4.5.2 กฎหมาย.....	80
4.6 สรุปท้ายบท.....	82
บทที่ 5 พัฒนาการและโครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์.....	83
5.1 พัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์.....	83
5.1.1 ระยะเวลาที่ 1: ระยะเวลาก่อตั้ง.....	83
5.1.2 ระยะเวลาที่ 2: ระยะเวลาขยายตัว.....	86
5.1.3 ระยะเวลาที่ 3: ระยะเวลารุ่งเรือง.....	90
5.2 สรุปท้ายบท.....	95
บทที่ 6 กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.....	97
6.1 กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.....	97
6.1.1 กลไกการมีส่วนร่วมในระยะที่ 1: ระยะเวลาก่อตั้ง.....	97
6.1.2 กลไกการมีส่วนร่วมในระยะที่ 2: ระยะเวลาขยายตัว.....	102
6.1.3 กลไกการมีส่วนร่วมในระยะที่ 2: ระยะเวลารุ่งเรือง.....	109
6.2 สรุปท้ายบท.....	117

บทที่ 7	อภิปรายและสรุปผลการศึกษา.....	119
	7.1 พัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์.....	119
	7.2 กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.....	120
	7.3 ข้อเสนอแนะ.....	121
	รายการอ้างอิง.....	123
	ภาคผนวก.....	128
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	132

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 6.1	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 1 ระยะ ก่อตัว.....	99
ตารางที่ 6.2	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 2 ระยะ ขยายตัว.....	104
ตารางที่ 6.3	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 3 ระยะ รุ่งเรือง.....	111

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 4.1	ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนตลาดสามชุกปี พ.ศ.2595.....	48
ภาพที่ 4.2	ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนตลาดสามชุกและที่ว่าการอำเภอสามชุกในปีพ.ศ.2482	49
ภาพที่ 4.3	เรือโดยสารและท่าเรือแดงบริเวณซอย 3.....	49
ภาพที่ 4.4	เรือนแถวไม้เก่าในซอย1และป้ายชื่อร้านแบบโบราณ.....	53
ภาพที่ 4.5	ประตูไม้บานเฟี้ยมและลายฉลุขนมปังขิงบริเวณช่องลม.....	54
ภาพที่ 4.6	พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ๋านงจิ้นารักษ์และชั้นล่างจัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน.....	55
ภาพที่ 4.7	โรงแรมอุดมโชคและชั้นบนจัดแสดงโปสเตอร์โฆษณาภาพยนตร์เก่า.....	55
ภาพที่ 4.8	ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุกและที่ตั้งปะรำพิธีสำหรับไหว้เจ้าที่.....	56
ภาพที่ 4.9	โบสถ์หลังเก่าวัดวิมลโกศารามและหลวงพ่อนาคปรก.....	57
ภาพที่ 4.10	บ้านเก่าแก่เชิงและของที่ระลึกที่จำหน่ายภายในร้าน.....	57
ภาพที่ 4.11	ของที่ใช้ในการไหว้เจ้าพ่อและขบวนแห่เจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก.....	62
ภาพที่ 4.12	ขนมและผลไม้ที่ใช้ในการไหว้พระจันทร์.....	63
ภาพที่ 4.13	การทอดกฐินและประเพณีวันสงกรานต์.....	63
ภาพที่ 4.14	กิจกรรมการค้าของชุมชนตลาดสามชุก.....	68
ภาพที่ 4.15	ผังบริเวณการแบ่งพื้นที่ที่อยู่อาศัยในซอย 1และซอย 2.....	76
ภาพที่ 5.1	การทำความสะอาดตลาดและเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น.....	85
ภาพที่ 5.2	พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ขณะกำลังปรับปรุงและหลังการปรับปรุง.....	86
ภาพที่ 5.3	บรรยากาศงานภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก.....	87
ภาพที่ 5.4	งานเปิดตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต.....	88
ภาพที่ 5.5	เวทีเสวนา “สามชุก อนาคตอยู่กับใคร”.....	91

สารบัญแผนภาพ

			หน้า
แผนภาพที่ 1.1	แสดงขั้นตอนการศึกษา.....		6
แผนภาพที่ 2.1	แสดงวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff.....		17
แผนภาพที่ 2.2	แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....		19
แผนภาพที่ 2.3	แสดงวงจรชีวิตของเครือข่าย.....		33
แผนภาพที่ 2.4	แสดงภาคีพัฒนาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะ ยาวน้อย.....		37
แผนภาพที่ 2.5	แสดงภาคีพัฒนาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง.....		39
แผนภาพที่ 2.6	แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ...		40
แผนภาพที่ 2.7	แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการชุมชนท่าเตียน.....		41
แผนภาพที่ 2.8	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....		43
แผนภาพที่ 5.1	แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ในระยะก่อตั้ง.....		82
แผนภาพที่ 5.2	แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ในระยะขยายตัว.....		83
แผนภาพที่ 5.3	แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ในระยะรุ่งเรือง.....		89
แผนภาพที่ 5.4	แสดงโครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก เชิงอนุรักษ์ พ.ศ.2544.....		90
แผนภาพที่ 5.5	แสดงโครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก เชิงอนุรักษ์ พ.ศ.2546.....		93
แผนภาพที่ 5.6	แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการการพัฒนาตลาดสามชุก เชิงอนุรักษ์ในระยะรุ่งเรือง พ.ศ.2548-ปัจจุบัน.....		94

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1	แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา..... 4
แผนที่ 4.1	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา..... 51
แผนที่ 4.2	แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา..... 52
แผนที่ 4.3	แสดงตำแหน่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้..... 61
แผนที่ 4.4	แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน..... 65
แผนที่ 4.5	แสดงกิจกรรมการใช้อาคาร..... 66
แผนที่ 4.6	แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน..... 67
แผนที่ 4.7	ผังแสดงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก..... 74

 ศูนย์วิทยพัธพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนคือ หัวใจของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้จำกัดแค่เพียงอาคารและโบราณสถานที่สำคัญ แต่หมายรวมถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชน ให้อยู่ในสภาพดีและสอดคล้องกับความต้องการร่วมสมัยของชุมชน (กฎบัตรวอชิงตัน, 2530) ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วม จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการ เพื่อเจรจาข้อตกลงร่วมในแผนการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการลดความขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและค่านอกจากนี้ การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนตั้งแต่เริ่มต้นจะก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันและให้การสนับสนุนในการดำเนินการให้เป็นไปตามแผน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบคิดของชุมชนที่เคยหวังรับการช่วยเหลือจากรัฐหรือหน่วยงานภายนอกมาเป็นการพึ่งตนเอง (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, 2547) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับสูงและกว้างขวาง (high and broad-based participation) มีแนวโน้มก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

งานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่องค์กรชุมชนในฐานะปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม(เลอสม สถาปิตานนท์และคณะ, 2546; ดวงจันทร์ อาภาวิฑูตม์ เจริญเมือง ,2547; Piadaeng , 2006; Murayama, 2007) องค์กรชุมชนในที่นี้หมายถึง องค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวและปรึกษาหารือของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นชุมชนเดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ โดยสมาชิกจะมีการสื่อสาร ทำกิจกรรมและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งมีการจัดการ (ประเวศ วะสี, 2535) องค์กรชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวประสาน (coordinator) กับภาคีองค์กรภายนอก อาทิ องค์กรรัฐที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อโครงการอนุรักษ์ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณที่จำเป็นเพื่อการสนับสนุนโครงการ องค์กรเอกชนที่มีบทบาทในการลงทุนและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทในการทำงานร่วมกับชุมชนด้วยความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเพื่อสนับสนุนด้านข้อมูลและเทคนิคที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆที่มีผลให้องค์กรชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด จากกิจกรรมที่ทำร่วมกันขององค์กรชุมชนกับภาคีองค์กรภายนอก

มีการสะสมความรู้ ความคิดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน กระทั่งก่อรูปเป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนในด้านทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการอนุรักษ์ของชุมชน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า องค์กรชุมชนทำหน้าที่เสมือนศูนย์กลางที่สั่งสมรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้กิจกรรมการอนุรักษ์ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ในบริบทของประเทศไทย พบว่ามีแผนและนโยบายที่ให้การสนับสนุนองค์กรชุมชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ อาทิ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า ต้องการเน้นให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนการรวมตัวในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในรูปของกลุ่มและองค์กร ที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจมากกว่า การชี้นำของรัฐ ซึ่งต่อเนืองมายังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ให้ความสำคัญกับองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรในการดำเนินงานดูแลรักษาปกป้องสิทธิของชุมชนในการจัดการเชิงพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการผลักดัน “พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551” เพื่อเป็นการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และสร้างกระบวนการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับองค์กรชุมชนทำงานร่วมกัน ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและชุมชน

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เป็นองค์กรชุมชนหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ในปี พ.ศ. 2548 คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นี้ ได้จัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2543 จากการแต่งตั้งของชุมชนให้มารับผิดชอบดำเนินการปรับปรุงและอนุรักษ์ตลาดสามชุก ตลอดจนพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนที่ประสบปัญหาถดถอยในขณะนั้น จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับที่สูง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนตลาดสามชุกเพื่อถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของชุมชน ซึ่งอาคารและงบประมาณบางส่วนได้มาจากการร่วมบริจาคของชาวบ้าน ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้จะมีอาสาสมัครที่เป็นชาวบ้านผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาดูแลพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเปิดตลอดทั้งสัปดาห์และมีมัคคุเทศก์น้อยที่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุกอาสาพาเดินชมพิพิธภัณฑ์ และชุมชนในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้ขยายผลสู่การปรับปรุงร้านค้าอื่นที่มีอายุเก่าแก่และมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ การทำความสะอาด การจัดระเบียบ ตลอดจนการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้น่าเดินน่าซื้อ นอกจากความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่แล้ว

ชุมชนสามชุกยังได้รับการสนับสนุนจากภาคีพัฒนาภายนอก เช่น มูลนิธิชุมชนไท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมธนารักษ์และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ฯลฯ ในด้านงบประมาณและความรู้ในการดำเนินโครงการอนุรักษ์ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (พงษ์วินชัยวิรัตน์, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2550) ปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสามชุกได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูจนเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดให้มีผู้มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ซึ่งช่วยกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นตามลำดับ

ที่ผ่านมาพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมมีอยู่อย่างจำกัดทำให้ขาดแคลนข้อมูลและกรณีศึกษาที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง ซึ่งชุมชนตลาดสามชุกสามารถเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจในประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

1.2 คำถามงานวิจัย

โครงสร้างและพัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์มีลักษณะและความเป็นมาอย่างไร รวมทั้งอะไรคือกลไกสำคัญที่ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์สามารถส่งเสริมให้ชุมชน ตลอดจนภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจนสำเร็จเป็นรูปธรรม

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3.1 ศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนตลาดสามชุก

1.3.2 วิเคราะห์กลไกการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

1.3.3 เสนอแนะรูปแบบและกลไกขององค์กรชุมชนที่เหมาะสมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนตลาดสามชุกและวิเคราะห์กลไกการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา คือพื้นที่บริเวณชุมชนตลาดสามชุก เขตเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางชุมชน ประกอบด้วยเรือนแถวไม้และอาคารพาณิชย์จำนวน 348 คูหา มีครัวเรือนประมาณ 207 ครัวเรือน โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (แผนที่ 1.1)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านเรือนประชาชน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ที่ว่าการอำเภอสามชุก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	แม่น้ำสุพรรณบุรี(แม่น้ำท่าจีน)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตลาดป่าจุก

แผนที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

1.5.1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและเครือข่าย การมีส่วนร่วมของประชาชนและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ยังได้ทบทวนกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในงานวิจัย

1.5.2 รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ แผน นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก แผนแม่บทของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงแนวทางและเป้าหมายในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งยังศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนตลาดสามชุก เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานและความเป็นมาของชุมชนตลาดสามชุก

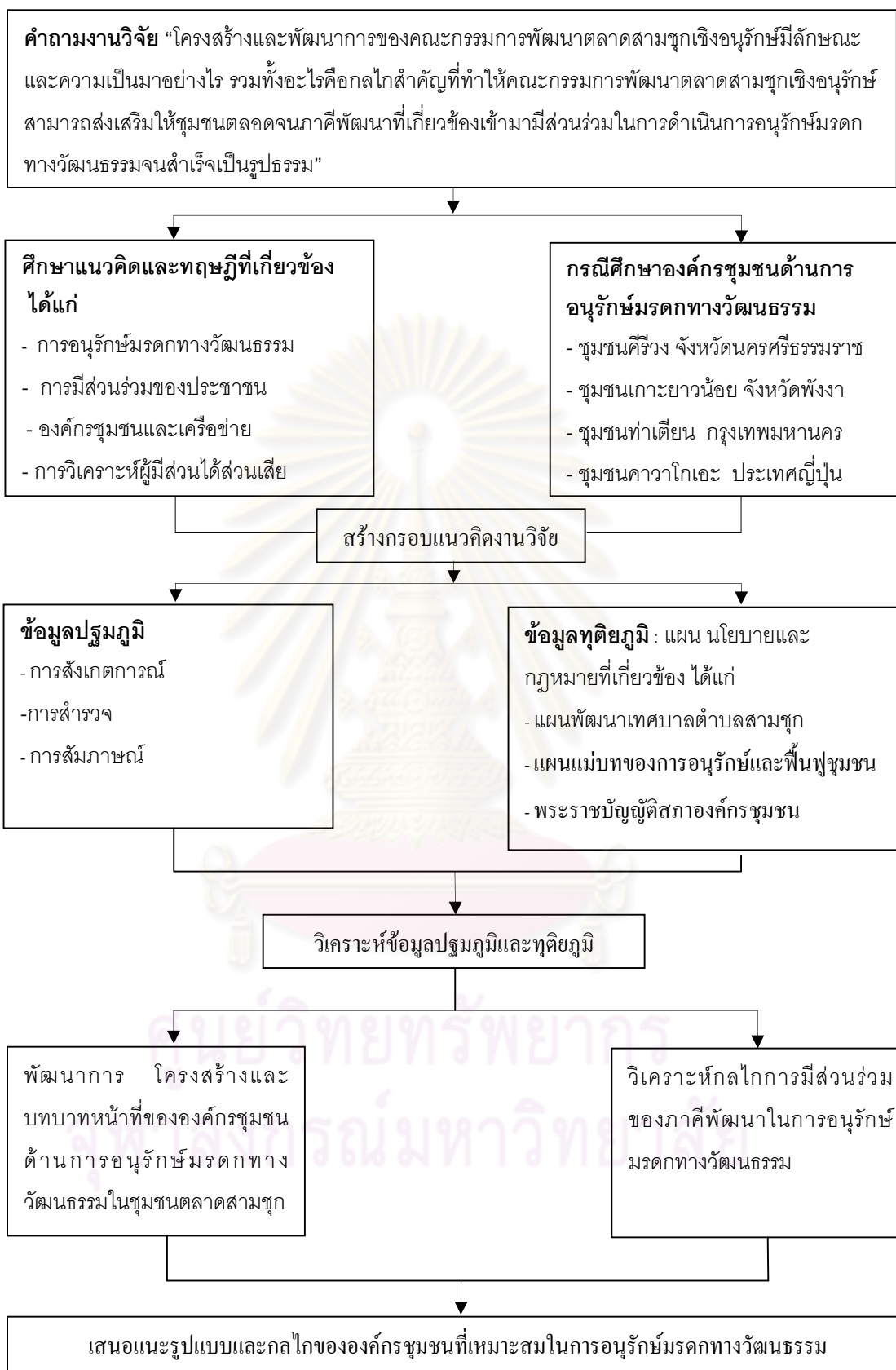
1.5.3 เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

- การสัมภาษณ์ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ผู้นำชุมชน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสามชุกและเจ้าหน้าที่ขององค์กรต่างๆ เช่น มูลนิธิชุมชนไท อีกทั้งหน่วยงานของภาครัฐ เช่น สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุพรรณบุรี รวมไปถึงประชาชนในชุมชนเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน พัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

- การสังเกตการณ์ โดยเข้าร่วมการประชุมกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และองค์กรต่างๆ เช่น การประชุมกำหนดการมีส่วนร่วม เวทีเสวนาที่ทางชุมชนจัดขึ้น เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

1.5.4 วิเคราะห์กลไกการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

1.5.5 สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะ เป็นการสรุปผลการศึกษาในขั้นสุดท้ายเพื่อเสนอแนะรูปแบบและกลไกขององค์กรชุมชนที่เหมาะสมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

แผนภาพที่ 1.1 แสดงขั้นตอนการศึกษา

1.6 แหล่งที่มาของข้อมูล

1.6.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ โดยวิธีการสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถามและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

1.6.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลทางสถิติและข้อมูลเอกสาร ได้แก่ แผนพัฒนาเทศบาล ตำบลสามชุก แผนแม่บทของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน โดยรวบรวมจากข้อมูลที่เป็นเอกสารและเว็บไซต์

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทราบถึงพัฒนาการ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนตลาดสามชุก

1.7.2 ทราบถึงกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

1.7.3 ผลการศึกษาเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้กับองค์กรชุมชนที่ทำงานในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.8.1 องค์กรชุมชน หมายถึง องค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวและปรึกษาหารือของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นชุมชนเดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ โดยสมาชิกจะมีการสื่อสาร ทำกิจกรรมและมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งมีการจัดการ (ประเวศ วะสี, 2534)

1.8.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการสื่อสารสองทางที่มีผลต่อการตัดสินใจ การดำเนินการและมีการแบ่งปันผลประโยชน์โดยมุ่งเพื่อที่จะให้มีข้อมูลสำหรับประชาชนและสนับสนุนการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในโครงการต่างๆที่มาจากมติตัดสินใจของรัฐบาลที่อาจมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, 2547)

1.8.3 การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้อง ดูแลรักษาความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าที่ไม่อาจทดแทนได้ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมหมายถึงการอนุรักษ์แบบองค์รวม ซึ่งเป็นวิธีการอนุรักษ์ ปกป้อง ดูแลและรักษาคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นของมรดกทางวัฒนธรรมให้มีความงดงามอย่างสมคุณค่า รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบอย่างเหมาะสม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

1.8.4 เครือข่าย หมายถึง รูปแบบการประสานงานของกลุ่มคน องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใดๆ ที่ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อกิจกรรมต่างๆ โดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547)

1.8.5 ภาคีพัฒนา หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นพันธมิตร มีวัตถุประสงค์และส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมหรืองาน ที่คล้ายคลึงกันเข้ามาร่วมกันทำงานเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

1.8.6 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ต่อประเด็นหนึ่งๆ ที่กำลังพิจารณา ซึ่งสามารถแบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้เป็นสองกลุ่มคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง ซึ่งได้รับผลกระทบทางอ้อม (พัชรี สิโรต, 2546)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดและทฤษฎี รวมทั้งกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงโครงสร้างและพัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ว่ามีลักษณะและความเป็นมาอย่างไร รวมทั้งอะไรคือเอกลักษณ์ที่ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์สามารถส่งเสริมให้ชุมชนตลอดจนภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจนสำเร็จเป็นรูปธรรม โดยมีแนวคิดและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.3 แนวคิดองค์กรชุมชนและเครือข่าย
- 2.4 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- 2.5 กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ในอดีตที่ผ่านมา ความสนใจในการอนุรักษ์มุ่งไปที่งานศิลปะหรือโบราณสถานหลัก ซึ่งเป็นการอนุรักษ์อาคาร โบราณสถานหรือสิ่งของที่จับต้องได้เท่านั้น แต่ในปัจจุบันการอนุรักษ์ไม่ได้จำกัดแค่เพียงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุเท่านั้น ยังรวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องเนื่องกับสิ่งก่อสร้างและพื้นที่นั้นๆ โดยในการอนุรักษ์ต้องดำเนินไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง มีการผสมผสานการเปลี่ยนแปลงใหม่กับสภาพแวดล้อมเก่าของชุมชนและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ รวมทั้งให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์และมรดกทางวัฒนธรรม

2.1.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์

ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.2528 ได้ให้คำจำกัดความของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย

1) การสงวนรักษา หมายถึง การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันมิให้เสียหาย

2) การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

3) การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมและปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืน เหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

การอนุรักษ์เป็นเรื่องของความเข้าใจในการบำรุงรักษาสิ่งที่มีคุณค่ามีความสำคัญไม่ให้อายุขัยเสื่อมถอยตามอายุของสิ่งนั้นหรือไม่ให้ถูกทำลายโดยรู้เท่าถึงการณ์ โดยมีการส่งเสริมการอนุรักษ์ทั้งนามธรรม(คติความเชื่อ)และรูปธรรม(กายภาพ)ควบคู่กันไป(ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2542) นอกจากนี้แล้วการอนุรักษ์ยังเป็นกระบวนการสงวนรักษาที่ไม่เข้มงวดและเป็นลักษณะผ่อนคลายเป็นเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้มิให้อายุขัยหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยการใช้อย่างหรือการบริโภคที่ไม่เหมาะสมหรือกล่าวโดยหลักการก็คือเป็นการพิทักษ์รักษาสภาพและเอกลักษณ์ไว้แต่ไม่หวงห้ามในการใช้(เดชา บุญค้ำ, 2540: 29) ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การอนุรักษ์เป็นการปกป้อง ดูแล รักษาสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญเพื่อไม่ให้สูญหาย สูญสลายตามอายุของสิ่งนั้น

2.1.1.2 ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม

กรมศิลปากร (2537) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมไว้คือ ผลงานที่เกิดจากการคิดค้น การประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งดีงาม แล้วเรียนรู้ สืบทอดต่อกันมา หรือสิ่งที่ยังคงเหลือเป็นหลักฐานให้เห็นอยู่ปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วUNESCO (1972: 2) ยังได้ให้ความหมายมรดกทางวัฒนธรรม ตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1) อนุสรณ์สถาน (Monument) ได้แก่ ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรมและจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของร่องรอยจารึกธรรมชาติที่มีคุณสมบัติทางโบราณคดี ถ้าอยู่อาศัยและการรวมลักษณะเด่นของสิ่งซึ่งมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์

2) กลุ่มอาคาร (Group of Building) ได้แก่ กลุ่มอาคารเดี่ยวหรืออาคารที่เชื่อมกัน โดยมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมหรือลักษณะทางภูมิประเทศ ที่มีคุณค่าในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์

3) แหล่งหรือพื้นที่ (Site) ได้แก่ ผลงานของมนุษย์หรือผลงานที่ผสมผสานระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งโบราณคดี ที่มีคุณค่าในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา

จากความหมายของการอนุรักษ์และมรดกทางวัฒนธรรมข้างต้น สรุปได้ว่า การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้อง ดูแล รักษา สิ่งที่เกิดขึ้นจากการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้มรดกทางวัฒนธรรม

สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ (UNESCO, 1972) คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible heritage) เป็นสภาพทางกายภาพ ได้แก่ อนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคาร ชุมชนเก่า เมืองเก่า เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible heritage) ได้แก่ ภาษา ระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีชีวิต เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับกรมศิลปากร (2533, 2542 อ้างถึงใน วศิน อิงคพัฒนากุล, 2548: 264-266) ที่ได้จำแนกประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม หมายถึง วัตถุหรือสถานที่ที่เกิดขึ้นจากฝีมือ การประดิษฐ์ คิดค้น การดัดแปลง การอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์จากมนุษย์ สามารถมองเห็นและจับต้องได้ สิ่งต่างๆ ดังกล่าวอาจจะใช้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วทิ้งร้างไปหรือใช้ประโยชน์ มาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถาน อนุสรณ์สถานและแหล่งประวัติศาสตร์ จิตรกรรมและศิลปหัตถกรรม

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึง สิ่งที่ครอบคลุมถึงความคิด ความเชื่อ ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนและข้อปฏิบัติในกลุ่มหรือสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส ต่อเมื่อได้นำวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมไปปฏิบัติแล้วจึงเกิดเป็นวัฒนธรรมรูปธรรมที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วรรณกรรมและศิลปะการแสดง

กล่าวโดยสรุป การแบ่งประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท หลักๆ คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้นเราควรให้ความสำคัญกับทั้ง 2 ประเภทเท่าเทียมกัน

2.1.2 แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้นเริ่มเป็นที่สนใจของประเทศแถบยุโรปตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากความห่วงใยในมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่เสียหายจากสงครามและการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ได้ทำลายสถานที่สำคัญ สถาปัตยกรรมที่สวยงามและมีคุณค่าอันไม่สามารถนำกลับมาได้อีกจนนำมาสู่การสร้างข้อตกลงร่วมกันซึ่งก็คือ “กฎบัตร” ขึ้นมา โดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ ป้องกันและส่งเสริมให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นดำรงอยู่เป็นมรดกของชนรุ่นหลัง (วีระพันธุ์ ชินวัตร, 2550: 96) ทั้งนี้กฎบัตรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่

1) กฎบัตรเวนิส (Venice Charter) ที่นับเป็นรากฐานและแม่บทของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ของไทย

2) กฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญแค่เพียงอาคารสถาปัตยกรรมและโบราณสถานที่สำคัญ แต่รวมถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต กิจกรรมและวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชน

3) กฎบัตรวอชิงตัน (Washington Charter) ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งชุมชนที่มีขนาดใหญ่และเล็ก รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประวัติศาสตร์นั้นๆ

4) เอกสารนาราว่าด้วยความแท้ (Nara Document on Authenticity) ซึ่งเป็นข้อตกลงระดับนานาชาติที่ระบุแนวคิดการอนุรักษ์ของประเทศทางทวีปเอเชีย ซึ่งแต่ละกฎบัตรมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.2.1 กฎบัตรเวนิส (Venice Charter) หรือกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง เป็นเอกสารที่เกิดขึ้นจากการประชุมนานาชาติที่เมืองเวนิส ประเทศอิตาลีในปีพ.ศ.2507(ค.ศ.1964)กฎบัตรนี้เป็นหลักการที่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยได้ใช้เป็นแม่แบบในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เนื้อหาสำคัญได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ตัวสถาปัตยกรรมและรายละเอียดองค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่เน้นความเป็นของแท้และดั้งเดิม ซึ่งโบราณสถานในที่นี้ไม่ได้จำกัดแค่เพียงสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากรวมถึงบริเวณเมืองหรือชนบทที่พบหลักฐานของอารยธรรมหรือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ทั้งที่เป็นงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่และงานธรรมดาสามัญ ซึ่งในการอนุรักษ์โบราณสถานสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมได้ แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงผังบริเวณหรือตกแต่งอาคาร รวมทั้งห้ามเคลื่อนย้ายโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นการย้ายทั้งแหล่งหรือเพียงบางส่วน เว้นแต่เมื่อได้พิสูจน์แล้วด้วยเหตุผลที่สำคัญยิ่งในระดับชาติหรือนานาชาติ สำหรับการบูรณะต้องมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพและประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน รวมทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพต่อวัสดุดั้งเดิมและเอกสารที่เป็นของแท้ (กฎบัตรเวนิส, 2507)

2.1.2.2 กฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ประกาศโดยอิมโอสของออสเตรเลียในปีพ.ศ.2542 (ค.ศ.1999) โดยประเด็นหลักของกฎบัตรฉบับนี้คือการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สถานที่ ซึ่งมีความสำคัญทางวัฒนธรรมและมีการริเริ่มใช้คำว่า “สถานที่” แทนคำว่า “โบราณสถานและที่ตั้ง” โดยกฎบัตรนี้ได้เสนอองค์ประกอบหลักที่ทำให้เกิดความสำคัญของสถานที่ 4 ประการ ดังนี้

1) โครงสร้างและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (fabric and setting) หมายถึง ทุกสิ่งที่เป็นองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ ครอบคลุมทั้งส่วนประกอบ รูปวาง เนื้อหาและเรื่องราวที่เป็นสิ่งกำหนดพื้นที่ว่าง ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงกายภาพที่ทำให้เกิดคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ ในขณะที่สิ่งแวดล้อมคือ พื้นที่ที่แวดล้อมและภูมิทัศน์ของพื้นที่นั้นๆ

2) ประโยชน์ใช้สอย (use) หมายถึง การใช้ประโยชน์ กิจกรรมและปรากฏการณ์ใดๆก็ตามที่เกิดขึ้นในพื้นที่

3) ความหมาย (meaning) หมายถึง นัยสำคัญของพื้นที่ มักมีความสัมพันธ์กับคุณค่าทางนามธรรม

4) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ (associations) หมายถึง ความสัมพันธ์พิเศษที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับพื้นที่ ครอบคลุมถึงคุณค่าทางสังคมหรือจิตวิญญาณและความรับผิดชอบทางวัฒนธรรมต่อพื้นที่

กฎบัตรฉบับนี้ได้ลดความสำคัญของสิ่งที่จับต้องได้ทั้งในแง่การใช้โบราณสถานนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างโบราณสถานกับชุมชนและความหมายของโบราณสถานต่อชุมชน นอกจากนี้แล้วยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจโดยเฉพาะชุมชนที่มีความผูกพันเหนียวแน่นกับสถานที่นั้นและสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบคอบ โดยที่ดูแลรักษาสถานที่และใช้ประโยชน์พื้นที่ตามสมควร ในทางกลับกันก็ควรจะเปลี่ยนแปลงให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมนั้นไว้ (กฎบัตรเบอร์รา, 2542)

2.1.2.3 กฎบัตรวอชิงตัน (Washington Charter) หรือกฎบัตรระหว่างประเทศ เพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ ประกาศในปีพ.ศ.2530(ค.ศ.1987)เป็นกฎบัตรที่เพิ่มเติมในรายละเอียดของกฎบัตรเวนิส (Venice Charter) โดยอธิบายถึงหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมือง ส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนของทั้งวิถีชีวิต ความเป็นส่วนตัวและสังคมชุมชนในพื้นที่นั้นๆ รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความทรงจำแห่งมนุษยชาติ โดยใจความสำคัญของกฎบัตรนี้คือ 1)ชุมชนเมืองไม่ว่าชุมชนนั้นจะค่อยๆพัฒนาตามกาลเวลาหรือชุมชนที่เจริญตามแผนพัฒนาเป็นสิ่งแสดงถึงความหลากหลายของสังคมในประวัติศาสตร์ 2) กฎบัตรนี้เกี่ยวข้องกับครอบคลุมพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งใหญ่และเล็ก ทั้งเมืองและใจกลางเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้นทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณีให้แก่ชุมชน 3)กระบวนการสำคัญในการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์นั้นควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้พักอาศัยในพื้นที่เป็นสำคัญ (กฎบัตรวอชิงตัน, 2530)

2.1.2.4 เอกสารนาราว่าด้วยความแท้ (Nara Document on Authenticity) ประกาศในปีพ.ศ.2539 (ค.ศ.1996) เป็นเอกสารที่เกิดขึ้นจากการประชุมที่เมืองนารา ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นข้อตกลงระดับนานาชาติฉบับแรกที่ระบุแนวความคิดการอนุรักษ์ของประเทศในทวีปเอเชียที่ว่า การอนุรักษ์ที่จัดทำในระดับชาติหรือชุมชนควรมีความเหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมของที่ตั้งนั้นๆ ซึ่งเอกสารฉบับนี้ทำให้เกิดความชัดเจนในความหมายของโบราณสถานและสร้าง

ความเข้าใจในเรื่องความแท้ของมรดกทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะประเทศในทวีปเอเชียและประเทศตะวันตกที่มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด(เอกสาร์ นาราว่าด้วยความแท้, 2539) โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพของสิ่งก่อสร้างในทวีปเอเชียที่ โครงสร้างส่วนใหญ่ทำจากไม้ ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่เสื่อมสลายง่ายและต้องการการซ่อมแซมหรือ สร้างใหม่เป็นระยะ ในขณะที่ประเทศตะวันตกใช้หินเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างอาคารทำให้ ชุมชนในทวีปเอเชียไม่หลงเหลือร่องรอยของมรดกทางวัฒนธรรมมากนัก (Logan, 2002 อ้างถึงใน ปาริษา มุสิกะคามะ, 2552: 12)

จากการทบทวนเอกสาร พบว่าการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมก่อให้เกิด ประโยชน์หลายประการทั้งช่วยให้คงเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นเอาไว้ ซึ่งเป็น องค์ประกอบสำคัญในการสร้างความหลากหลายของสภาพแวดล้อมเมือง นอกจากนี้ชุมชนเก่าที่ ได้รับการอนุรักษ์ไว้จะเป็นสถานที่ดึงดูดให้บุคคลภายนอกสนใจเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ จากการท่องเที่ยว นั่นคือชุมชนที่อนุรักษ์ไว้ได้กลายเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมถึงผลของการ อนุรักษ์ที่สามารถส่งเสริมสภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้ดีขึ้นและรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มี คุณค่าเอาไว้ สิ่งเหล่านี้ได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้อยู่อาศัยในชุมชน

สรุปได้ว่า แนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบันไม่ได้จำกัดแค่เพียง สถาปัตยกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุเท่านั้น หากรวมถึงวัฒนธรรม กิจกรรมและวิถีชีวิต ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพื้นที่นั้น โดยให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จของแผนงานและโครงการอนุรักษ์ที่จัดทำขึ้น

2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางในการ พัฒนา ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่มหรือวางแผนโดยรัฐ แต่ความสำเร็จอยู่ที่ ประชาชนในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเพียงพอและเท่าเทียม เน้นการทำงานในรูปกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เพื่อเป็นพลังสำคัญให้งานพัฒนา ต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (จรัญญา วงษ์พรหม, 2536)

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่มีนัยและความหมายที่แตกต่างกันไปตาม ความคิดเห็น มุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลซึ่ง ถวิลวดี บุรีกุล (2548: 4-5) อธิบายไว้ ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและ การบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ

ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

นอกจากนี้เจมส์ แอล. เครย์ตัน(2544: 19) ได้สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน

ในบริบทของการวางแผน การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีรูปแบบ แนวคิด การมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริการและการประเมินผลของนโยบาย แผนและโครงการต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น (Franklyn Lisk อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ, 2539: 23)

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผน โครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เข้ามาร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ

2.2.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยเสียสละทรัพยากรต่างๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงินหรือร่วมมือในองค์กรหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลโครงการ (Cohen และ Uphoff อ้างถึงใน ปาวิชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2548: 206) นอกจากนี้ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนยังสามารถแบ่งได้เป็น 8 ประการ (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527: 7-8) ดังนี้

- 1) ร่วมศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน

4) ร่วมตัดสินใจที่เป็นประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้

8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงโครงการและกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้โดยภาคเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

การที่ประชาชนจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพโครงสร้างการบริหาร นโยบายและลักษณะเศรษฐกิจ สังคมของประชาชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมิได้เป็นเพียงแค่เทคนิควิธีการเท่านั้น แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนที่ได้รับผลจากโครงการและนโยบายการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

2.2.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

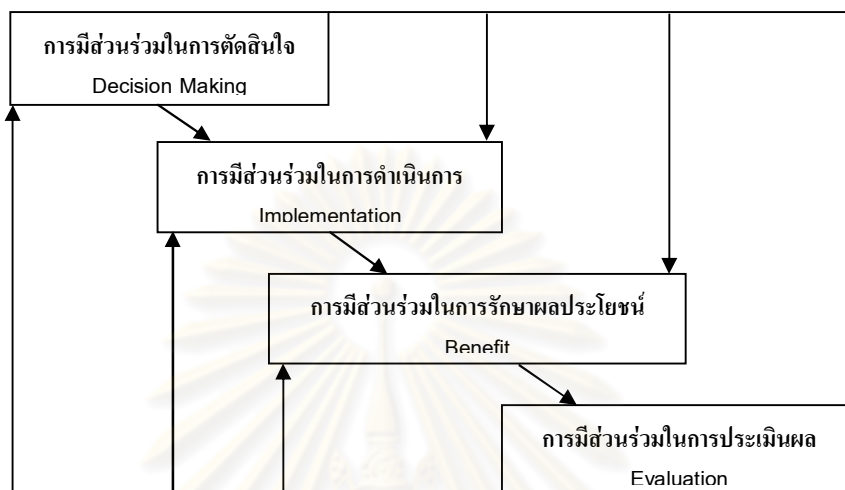
ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหาและความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา ดังที่ Cohen และ Uphoff (อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2548: 200-201) ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง ขั้นตอนเริ่มต้นของการมีส่วนร่วม ทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดระดับการมีส่วนร่วม วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมและบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในขั้นนี้เป็นการร่วมตัดสินใจหรือกำหนดรายละเอียดที่จะดำเนินโครงการ

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) คือการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ โดยร่วมแรง ร่วมสทบค่าใช้จ่าย ร่วมสทบค่าวัสดุ อุปกรณ์ และร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นคณะกรรมการในโครงการหรือร่วมในการบริหาร และการประสานความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) คือการที่ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ เช่น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นหรือมีการกระจายโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นไปอย่างสม่ำเสมอหรือไม่และมีอำนาจมากน้อยเพียงใดในการเข้าไปมีส่วนร่วม รวมถึงการประเมินโครงการโดยผ่านกระบวนการทางการเมืองหรือผ่านสื่อมวลชนต่างๆ

แผนภาพที่ 2.1 แสดงวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff

ที่มา: Cohen และ Uphoff อ้างถึงใน ถวิลวดี บุรีกุล, 2548: 6

จากแผนภาพที่ 2.1 จะเห็นได้ว่าในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในขั้นของการตัดสินใจ เพราะในขั้นตอนนี้จะส่งผลต่อเนื่องมายังขั้นของการประเมินผลและจะส่งผลย้อนกลับไปยังขั้นของการดำเนินการและขั้นของการตัดสินใจ กล่าวคือ หลังจากการประเมินผลการดำเนินงานแล้วพบว่าแผนหรือโครงการประสพผลดี ไม่มีข้อผิดพลาดใดๆก็ตัดสินใจดำเนินการต่อไปได้ ในทางกลับกันหากประเมินผลแล้วพบปัญหาในขั้นตอนนี้ได้ขั้นตอนหนึ่งต้องกลับไปสู่ขั้นของการตัดสินใจใหม่อีกครั้ง

2.2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ขึ้นอยู่กับระดับอำนาจของประชาชนในการควบคุมการตัดสินใจ ซึ่งถวิลวดี บุรีกุล (2545: 9-11) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 7 ระดับ ดังนี้

1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับใดๆ วิธีการให้ข้อมูลทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการและการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ

2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ

3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุมและการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการเหมาะสมสำหรับประเด็นที่มีความซับซ้อน เช่น การเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5) ระดับร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6) ร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่เป็นประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้

7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

การอธิบายถึงระดับของการมีส่วนร่วมข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Arnstein (อ้างถึงใน พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2550: 24) ที่ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ระดับ ดังนี้

1) การครอบงำและบังคับความคิด (manipulation) เกิดจากการที่ประชาชนแม้ว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจใดๆ เป็นเพียงผู้ที่ถูกให้การศึกษาและปลูกจิตสำนึก โดยผู้มีอำนาจเท่านั้น

2) การบำบัดทางจิต (therapy) เกิดจากการที่ผู้มีอำนาจมองว่าประชาชนมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องดังนั้น จึงควรจะต้องได้รับการอบรมหรือปลูกจิตสำนึกเพื่อให้มีทัศนคติที่ถูก

3) การแจ้งเพื่อทราบ (informing) เป็นเพียงการแจ้งเพื่อทราบ กล่าวคือเป็นการสื่อสารทางเดียวจากข้าราชการสู่ประชาชนโดยไม่มีช่องทางให้ประชาชนได้สะท้อนความคิดเห็นและประชาชนเองก็ไม่อำนาจต่อรองใดๆ เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในกระบวนการนี้ คือ สื่อมวลชน ใบบลิว โปสเตอร์และการตอบแบบสอบถาม

4) การปรึกษาหารือ (consultation) แม้ว่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ถ้าการปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นมีองค์ประกอบที่ไม่ครบถ้วน ก็อาจเป็นเพียงการมี

ส่วนร่วมที่ไม่ให้หลักประกันว่าความกังวลและความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการนำไปใช้ในการตัดสินใจ

5) การปลอบโยน (placation) เป็นการจงใจคัดเลือกประชาชนบางคนเข้ามาอยู่ในคณะกรรมการของชุมชน โดยที่ประชาชนที่ถูกเลือกเข้าไบนั้น ไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับชุมชนของเขาในแง่ที่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในพื้นที่ อาทิ เขาไม่ได้มาจากการคัดเลือกของประชาชนในพื้นที่

6) การเป็นหุ้นส่วนทางอำนาจ (partnership) เป็นการสะท้อนให้เห็นการแบ่งปันทางอำนาจกันระหว่างผู้ที่มีอำนาจกับประชาชนในการตัดสินใจ ซึ่งการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้คือการที่เมื่อทั้งสองฝ่ายมีข้อตกลงร่วมกันในหลักการของการตัดสินใจแล้ว การเปลี่ยนแปลงหลักการดังกล่าว ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว

7) การมอบหมายอำนาจของประชาชน (delegated power) ในลักษณะนี้ประชาชนมีอำนาจครอบงำในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถ ตรวจสอบและปรับเปลี่ยนนโยบายต่างๆได้ โดยในทางรูปธรรม ประชาชนสามารถมอบหมายงานภายใต้กำกับไปจัดทำแผนและนโยบายต่างๆในการพัฒนาได้

8) การควบคุมโดยประชาชน (citizen control) ประชาชนในพื้นที่สามารถปกครองดูแลตนเองได้ โดยไม่ต้องมีหน่วยงานพิเศษใดๆ มาดูแล ทั้งนี้แม้ว่าในหลายกรณีเขาจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกก็ตาม แต่หัวใจสำคัญยังอยู่ที่ประชาชนสามารถวางแผนอนาคตและจัดทำโครงการต่างๆ ได้เอง พร้อมทั้งติดตามตรวจสอบโครงการเหล่านั้นได้

8	การควบคุมโดยประชาชน (citizen control)	ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7	การมอบหมายอำนาจของประชาชน (delegated power)	
6	การเป็นหุ้นส่วนทางอำนาจ (partnership)	ประชาชนมีส่วนร่วมบางส่วน
5	การปลอบโยน (placation)	
4	การปรึกษาหารือ (consultation)	
3	การแจ้งเพื่อทราบ (informing)	ประชาชนไม่มีส่วนร่วม
2	การบำบัดทางจิต (therapy)	
1	การครอบงำและบังคับความคิด (manipulation)	

แผนภาพที่ 2.2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เมื่อพิจารณาถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวแล้ว พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสของภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนเข้ามามีอำนาจควบคุมการตัดสินใจในแผน โครงการหรือนโยบายการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำสุดคือ การที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆเลย เป็นเพียงผู้รับข้อมูลเท่านั้น จนถึงระดับสูงสุดที่ประชาชนดำเนินการเอง โดยไม่มีภาครัฐเข้ามาควบคุมหรือแทรกแซง

2.2.5 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีประโยชน์หลายประการ ทั้งสร้างการยอมรับระหว่างกัน ซึ่งก่อนหน้านี้อาจมีความคิดเห็นขัดแย้งคนละทาง การเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับประชาชนช่วยให้เกิดความชัดเจนในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการและนโยบายนั้นๆ ซึ่งช่วยให้การตัดสินใจรอบคอบมากยิ่งขึ้น การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ เพราะการมีส่วนร่วมทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และเมื่อร่วมตัดสินใจแล้วเขาก็ยอมต่อสิ่งที่เห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ รวมทั้งการลดค่าใช้จ่ายและสูญเสียเวลา ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้(เจมส์ แอล.เครย์ตัน, 2544: 25-26) การมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้นมีผลต่อความสำเร็จในแผนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เพราะการอนุรักษ์เป็นการลิดรอนสิทธิในการพัฒนาของประชาชนในพื้นที่และต้องใช้งบประมาณในการดูแลรักษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ชุมชนและเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน อันนำมาสู่ความร่วมมือในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

นอกจากประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดการสนับสนุนการปฏิบัติงานของทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่ต้องรับฟังและยอมรับสิทธิของประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการพัฒนาต่างๆทั้งของภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยลดความขัดแย้งและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2548: 194)

2.3 แนวคิดองค์กรชุมชนและเครือข่าย

แนวความคิดการรวมกลุ่มประชาชนเป็นองค์กรชุมชนนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ดังจะเห็นได้จากการที่ภาครัฐได้นำแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนมากำหนดในนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่ต้องการส่งเสริมและสนับสนุนการรวมตัวในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในรูปของกลุ่มและองค์กร รวมทั้งการกระจายการพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งต่อเนื่องมายังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่ให้ความสำคัญกับองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรในการดำเนินงานดูแลรักษาปกป้องสิทธิของชุมชนในการจัดการเชิงพื้นที่มากขึ้น

2.3.1 แนวคิดองค์กรชุมชน

2.3.1.1 ความหมายขององค์กรชุมชน

องค์กรชุมชนหรือองค์กรประชาชน นับเป็นกลไกสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาประสบการณ์ของนานาประเทศได้ชี้ถึงข้อสรุปว่า องค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการขยายฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคลไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดๆ มีอำนาจต่อรองในการเรียกร้องบริการจากรัฐ(อนุชาติ พวงสำลีและอรทัย อาจอ่ำ, 2541: 236) ซึ่งองค์กรชุมชนเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยอาจอยู่ภายในหมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้านก็ได้ไม่จำกัดพื้นที่ แต่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีผู้นำและกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540: 67) โดยผ่านกระบวนการประชุมและปรึกษาหารือกัน จนกระทั่งปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติ มีการจัดองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา พิจารณาทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้อง (ประเวศ วะสี, 2542: 56) อาจถือได้ว่าองค์กรชุมชนเป็นตัวแทนของประชาชนในการรักษาผลประโยชน์และคลี่คลายปัญหาของชุมชน ทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาว

จากการอธิบายความหมายขององค์กรชุมชนข้างต้น แสดงให้เห็นว่าองค์กรชุมชนเป็นการรวมตัวของประชาชนที่มีความต้องการเดียวกัน เมื่อรวมตัวกันได้แล้ว จึงมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ร่วมกัน

2.3.1.2 ประเภทขององค์กรชุมชน

การแบ่งประเภทขององค์กรชุมชนนั้น เป็นการอธิบายถึงลักษณะของการเกิดองค์กรชุมชนว่าแต่ละองค์กรชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งการแบ่งประเภทขององค์กรชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ แบ่งตามการจัดตั้งองค์กรและแบ่งตามโครงสร้างขององค์กร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) แบ่งตามการจัดตั้งองค์กร (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540:67)

(1) **องค์กรชุมชนแบบทางการ** ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) มูลนิธิ สมาคม ซึ่งมีลักษณะที่รัฐลงไปจัดตั้งและมีการจดทะเบียนกับภาครัฐ มีกฎหมาย กฏระเบียบรับรองและได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการดำเนินกิจกรรมจากภาครัฐ ซึ่งจากการศึกษาของสิน สีสวน (2530: 117-118) เรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่าการที่องค์กรชุมชนมีฐานะเป็นนิติบุคคลมีกฎหมายรองรับสถานภาพและมีความสามารถทำอะไรๆ ตามกฎหมายได้เสมือนบุคคลทั่วไป จึงมีผลต่อการทำนิติกรรมสัญญา องค์กรภายนอกยอมรับสถานภาพทำให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างคล่องตัวและประสบความสำเร็จ ซึ่งการมีสถานภาพทางกฎหมายมีผลต่อการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสมาชิก

(2) **องค์กรชุมชนแบบไม่เป็นทางการ** ได้แก่ องค์กรที่ชื่อขึ้นต้นต่างๆ เช่น สมัชชา กลุ่ม คณะกรรมการ คณะทำงาน ชมรม เป็นต้น เป็นการรวมตัวกันเองหรือมีองค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) เข้าไปร่วมจัดตั้ง มีกฎระเบียบที่สร้างขึ้นเองส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งจากการศึกษาของ ภูมิ พิณเทพ (2542) เรื่องการจัดป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านร่มโพธิ์ทอง อ.ท่าตะเกียบ จ.ฉะเชิงเทรา พบว่าองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ที่เกิดจากความต้องการของชาวบ้านเอง ถึงแม้จะเป็นองค์กรที่เกิดจากชาวบ้าน แต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะแรกนั้นส่วนมากแล้วเกิดจากการสนับสนุนของศูนย์ฝึกอบรบมวลชนศาสตร์ชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และหน่วยงานในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรสัตว์ป่า ภายใต้โครงการพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งหากวันใดหน่วยงานที่เป็นพี่เลี้ยงย้ายออกไป องค์กรชุมชนต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เข้มแข็งเพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้

2) **แบ่งตามโครงสร้างขององค์กร** (บัณฑูร อ่อนดำ อ้างถึงใน ปาวิชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2548: 395-396)

(1) **องค์กรชุมชนที่มีโครงสร้างแบบง่าย** องค์กรจะมีประธาน รองประธานหรือหัวหน้ากับรองหัวหน้า สมาชิกทุกคนจะร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนกิจกรรมและร่วมทำกิจกรรมบางอย่างขององค์กร ทั้งนี้สมาชิกอาจเป็นเจ้าของทรัพย์สินขององค์กรร่วมกันหรืออาจมีทรัพย์สินของตนเองที่นำมาทำกิจกรรมแยกต่างหากก็ได้ ซึ่งผลการศึกษาของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (2547: 3-6) เรื่องการประเมินผลกระทบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทของการกระจายอำนาจและการจัดทำกรณีศึกษาจากประสบการณ์ที่ได้รับ กรณีศึกษาสภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโก พบว่าสภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโกเกิดจากการรวมตัวแบบธรรมชาติ โดยคนที่มิ

จิตศรัทธาเหมือนกันมาร่วมกันเพื่อทำกิจกรรม มีความเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ดังนั้น โครงสร้างการทำงานหรือการบริหารงานจึงไม่ชัดเจน ไม่เป็นระบบเป็นการบริหารงานแบบพี่น้องใช้ ความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าโครงสร้างในระบบงาน ถึงกระนั้นก็ตามข้อดีของโครงสร้างแบบนี้ทำให้ทุกคนในองค์กรมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทุกคนมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็นและขั้นตอนการปฏิบัติงานนั้นไม่ซับซ้อน รวมทั้งยังเป็นโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

(2) **องค์กรชุมชนที่มีโครงสร้างซับซ้อน** เป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีโครงสร้างที่ระบุบทบาทหน้าที่ของผู้นำและสมาชิกและแบ่งหน้าที่เป็นหลายฝ่าย มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ลักษณะกิจกรรมมักเป็นประเภทที่สมาชิกร่วมกันเป็นเจ้าของสินทรัพย์และทำกิจกรรมร่วมกันทั้งหมด ซึ่งจากการศึกษาพบว่าองค์กรสามารถทำกิจกรรมตามโครงสร้างได้ แต่จะต้องได้รับการพัฒนาต่อไป ทั้งในด้านบทบาทหน้าที่ของกรรมการแต่ละฝ่ายและกิจกรรมอื่นๆ ขององค์กร นอกจากนี้ผลการศึกษาของพิมาน วงศ์อภัย (2533: 62) เรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนสามารถพึ่งตนเอง กรณีศึกษาศูนย์บริการสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง พบว่าการจัดโครงสร้างขององค์กรชุมชนแบบซับซ้อนนั้น ถึงแม้ประธานจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดแต่มิใช่ผู้กุมอำนาจแต่เพียงผู้เดียวเพราะมีการกระจายความรับผิดชอบและอำนาจตัดสินใจลดหลั่นลงมาในระดับต่างๆ โดยในการตัดสินใจทำงานต้องใช้กระบวนการกลุ่มเสมอ ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจทำให้การปฏิบัติงานไม่คล่องตัวนัก แต่มีผลดีในการถ่วงดุลเพื่อป้องกันความผิดพลาดสูง

2.3.1.3 องค์ประกอบขององค์กรชุมชน

องค์กรชุมชนจะประกอบด้วยองค์ประกอบอะไรบ้างนั้นขึ้นอยู่กับตัวแปร 2 ประการคือ หนึ่งชนิดหรือประเภทขององค์กร ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดลักษณะหรือจำนวนองค์ประกอบขององค์กรชุมชนและสองระดับการพัฒนาขององค์กร ที่ขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาตามวงจรชีวิตขององค์กร ซึ่งประกอบไปด้วย ขั้นตอนการเกิดและเติบโต การโตเต็มที่ การหยุดนิ่งและการเสื่อมสลาย ทั้งนี้ องค์ประกอบขององค์กรชุมชนสามารถจำแนกได้เป็น 10 ประการ (นนทียา หุตานุกัฏฐและ ณรงค์ หุตานุกัฏฐ, 2546: 41-71) ดังนี้

1) **อุดมการณ์ ภารกิจและวัตถุประสงค์** อุดมการณ์ เป็นชุดของความคิดและความเชื่อของบุคคล ที่เกิดจากการสังกัดอยู่ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งในสังคม อุดมการณ์ขององค์กรนั้นมาจากการหล่อหลอมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปกติแล้วมักมาจากอุดมการณ์ของผู้นำหรือผู้ก่อตั้งองค์กร ภารกิจหมายถึง ความมุ่งหมายพื้นฐานที่กลุ่มหรือองค์กรต้องการที่จะเป็น ซึ่งภารกิจจะถูกกำหนดจากอุดมการณ์และภารกิจเองก็จะเป็นสิ่งที่กำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กร **วัตถุประสงค์** หมายถึง ความต้องการที่จะไปให้ถึงหรือสิ่งที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อบรรลุความต้องการของบุคคลในองค์กร วัตถุประสงค์จะระบุภาพขององค์กร การคงอยู่ขององค์กรความรู้สึ

เป็นหนึ่งในเดียว การให้แนวทางการทำกิจกรรมและการประเมินผล ซึ่งวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้น ควรมีความชัดเจน เป็นรูปธรรมและมีความเป็นไปได้

2) **ผู้นำ** สามารถจำแนกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ (1) ผู้นำแบบบอกกล่าว เป็นผู้นำที่ให้ความรู้เฉพาะอย่างและติดตามให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในการทำงาน (2) ผู้นำแบบขายความคิดเป็นผู้นำที่อธิบายหรือขายความคิดโดยให้โอกาสการทำความเข้าใจให้ชัดเจนก่อนการตัดสินใจ (3) ผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นผู้นำที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอำนวยความสะดวกให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน (4) ผู้นำแบบตัวแทน เป็นผู้นำที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนในการตัดสินใจและปฏิบัติงาน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วผู้นำขององค์กรชุมชนมักไม่มีรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจน แต่จะมีการผสมผสานกันมากบ้างน้อยบ้าง นอกจากนี้รูปแบบผู้นำจะเด่นชัดในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการคือ (1) การมีสถานภาพรองรับคือ ผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำที่มีสถานภาพทางการรองรับ เช่น ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น แนวโน้มก็จะเป็นผู้นำแบบตัวแทน ส่วนผู้นำไม่เป็นทางการก็มักจะมีแนวโน้มเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม (2) การมีประสบการณ์ชีวิต ผู้นำที่มีประสบการณ์ชีวิตมากก็จะมีแนวโน้มที่เป็นผู้นำแบบขายความคิดผู้นำแบบมีส่วนร่วม (3) การมีบารมี ในที่นี้บารมีอาจเกิดจากความรู้หรือฐานะทางเศรษฐกิจ

3) **โครงสร้างขององค์กร** หมายถึง รูปแบบการจัดการความสัมพันธ์เป็นทางการระหว่างบุคคลในองค์กรในรูปของนโยบาย สถานภาพ หน้าที่ความรับผิดชอบ อำนาจและระบบการตัดสินใจ โดยโครงสร้างจะอำนวยความสะดวกให้เกิดการประสานงานและควบคุมการปฏิบัติของสมาชิก ซึ่งรูปแบบของโครงสร้างองค์กรมี 2 ชนิดคือ (1) Organic structure โครงสร้างขององค์กรมีลักษณะเป็นแนวนอน มีความเป็นทางการต่ำ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสูง มีการสื่อสารกระจายทั่วองค์กรและมีกฎระเบียบน้อย (2) Mechanistic structure โครงสร้างขององค์กรเป็นแนวตั้ง มีความเป็นทางการสูง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่ำ การสื่อสารในองค์กรไม่ทั่วถึงและมีกฎระเบียบค่อนข้างมาก

4) **วัฒนธรรมองค์กร** วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์ของค่านิยมทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมนั้นๆ โดยบุคคลจะนำวัฒนธรรมของสังคมตนเข้ามาในองค์กร และเกิดการหลอมหลอมของวัฒนธรรมที่แต่ละคนยึดถือปฏิบัติก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งวัฒนธรรมองค์กรที่สร้างขึ้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยในระยะแรกวัฒนธรรมจะกำหนดขึ้นจากปรัชญาและแนวคิดของกลุ่มผู้ก่อตั้งและนำมาใช้เป็นเกณฑ์การเลือกคนเข้าองค์กร แต่หลังจากนั้นจะเกิดการกระทบระหว่างวัฒนธรรมองค์กรเดิมและวัฒนธรรมใหม่ที่สมาชิกรับเข้ามา สมาชิกเกิดการปรับตัวทางสังคมและคัดเลือกเฉพาะวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสมาชิกส่วนใหญ่ให้เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดถือกันต่อไป

5) **กฎระเบียบเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างบุคคลในกลุ่มว่า ควรทำอะไร อย่างไร และไม่ควรถือทำอะไร อย่างไร** กฎระเบียบเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำงานร่วมกันของกลุ่ม และจำเป็นที่บุคคลภายในองค์กรจะต้องประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดกฎระเบียบ ซึ่งทำให้สมาชิก องค์กรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและปฏิบัติตาม โดยมีการควบคุมด้วยสมาชิกขององค์กรเอง

6) **การสื่อสารมีความสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร** โดยทำหน้าที่ ประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในองค์กร ซึ่งสามารถ สรุปหน้าที่ของการสื่อสารได้ 4 ประการ คือ (1) ปฏิบัติการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก (2) จูงใจ ให้สมาชิกรู้ว่าทำอะไร ทำได้ดีเพียงใดและจะปรับปรุงงานอย่างไร (3) ระบายความพอใจหรือไม่พอใจหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของสมาชิกและ (4) ให้ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิก

การสื่อสารกระทำได้ 2 ช่องทาง คือ การสื่อสารแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็น ทางการ สำหรับการสื่อสารแบบเป็นทางการ ได้แก่ การติดต่อตามความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน ในโครงสร้างองค์กร ส่วนการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพูดคุยส่วนตัว การจับกลุ่ม วิจารณ์ เป็นต้น

7) **การมีส่วนร่วมเป็นตัวบ่งชี้ประการหนึ่งของความอยู่รอดของกลุ่ม** เพราะการมี ส่วนร่วมจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความเป็นเจ้าของนี้เองทำให้เกิดพันธะผูกพันของ คนที่เข้ามาร่วม

8) **ผลประโยชน์หมายถึง ประโยชน์ที่ต้องได้รับและสิ่งจูงใจหรือรางวัล** ที่มีความสำคัญในอันที่จะช่วยในการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร เพราะบุคคลไม่สามารถทำงาน อาสาสมัครได้โดยตลอด ระบบผลประโยชน์นั้นนี้อาจแยกได้เป็นผลประโยชน์แบบนามธรรม (ความ พึงพอใจ) และผลประโยชน์แบบรูปธรรม (วัตถุหรือสิ่งของ)

9) **การเงิน** เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ไม่ว่าจะดำเนินการ ใดๆ จะต้องมีการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ธุรกิจหรือดำเนินกิจกรรมที่เป็นโครงการต่างๆ การจัดการการเงินขององค์กรชุมชนเป็นสิ่งที่ต้อง ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ การควบคุมการเงินโดยระบบบัญชีเป็นมาตรการหนึ่งที่กลุ่มต้องนำมาใช้

10) **กิจกรรม** เป็นสิ่งที่ระบุถึงความคงอยู่ขององค์กร เพราะหากองค์กรใดไม่มีการทำกิจกรรม ก็หมายความว่า องค์กรนั้นๆ ได้หยุดตัวเองชั่วคราวหรือถาวร กิจกรรมจะประสาน เข้ากับส่วนอื่นๆขององค์กร กล่าวคือ กิจกรรมมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับโครงสร้างองค์กร รูปแบบความเป็น ผู้นำระบบผลประโยชน์และระบบการตัดสินใจหรืออีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกำหนดกิจกรรม ขององค์กรว่าจะอยู่ในรูปแบบใด

ส่วนสมพันธ์ เทศชะอริก (2540: 3-8) ได้จำแนกองค์ประกอบขององค์กรชุมชนไว้ดังนี้

1) **การมีอุดมการณ์ร่วมกัน** หมายถึง การมีทัศนคติต่อโลก ต่อสังคมและต่อชุมชนร่วมกัน อุดมการณ์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสามารถกำหนดเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ได้ยิ่งทำให้องค์กรชุมชนนั้นมีการรวมตัวได้ดียิ่งขึ้น

2) **การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน** องค์กรชุมชนต้องมีเป้าหมายร่วมกันว่าจะเดินทางไปข้างหน้าเพื่ออะไร เช่น การมีเป้าหมายเพื่อสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ก็มีวัตถุประสงค์ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

3) **การมีผลประโยชน์ร่วมกันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม** ซึ่งผลประโยชน์เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ทุกคนต้องการ องค์กรชุมชนทั่วไปจึงต้องสร้างข้อมูลให้เกิดการรับรู้ทั่วไปว่าผลประโยชน์ของการรวมตัวเป็นองค์กรคืออะไร

4) **คน รวมไปถึงผู้นำ สมาชิกและชาวบ้านทั่วไป**

(1) ผู้นำถือเป็นผู้กุมความอยู่รอดขององค์กรชุมชน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามารถ ปฏิบัติดี สร้างความสามัคคีและคิดถึงส่วนรวมจริงๆ ก็จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความเข้มแข็งได้ ผู้นำมีหลายประเภท ได้แก่ ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศีลธรรม ผู้นำด้านอาชีพ ผู้นำด้านการพูด ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการมาสู่เป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ และระดมทรัพยากรภายในและประสานทรัพยากรภายนอกมาสู่ชุมชนได้

(2) สมาชิก การที่สมาชิกร่วมมือกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ตลอดจนมีสิทธิ์ที่จะได้รับผลประโยชน์จากองค์กร สมาชิกมีหลายประเภทสมาชิกบางคนก็ร่วมคิดร่วมทำงานกับองค์กรเสมอ บางคนร่วมบ้างไม่ร่วมบ้าง บ้างก็เฝ้าดูอยู่เฉยๆ

3) ชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วมในองค์กรแต่ก็มีผลต่อการดำรงอยู่และความเข้มแข็งขององค์กร เพราะเป็นกลุ่มคนที่เฝ้าดู ติดตาม วิพากษ์วิจารณ์และพร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับองค์กร

5) **การบริหารจัดการ** ถือเป็นเรื่องชี้ขาดความเข้มแข็งขององค์กร การจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

(1) การตัดสินใจร่วม สมาชิกต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความตระหนักร่วมตัดสินใจ ไม่ปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของผู้นำฝ่ายเดียว

(2) โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ การแบ่งบทบาทหน้าที่ควรแบ่งให้เป็นตำแหน่งที่มีเนื้อหางานให้ปฏิบัติจริง

(3) สถานที่และวัสดุอุปกรณ์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประชุมการจัดกิจกรรม การเก็บวัสดุอุปกรณ์และใช้ประโยชน์อื่นๆ สำหรับชุมชน

(4) กฎ กติการ่วมกัน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นข้อตกลงร่วมกัน

(5) การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกองค์กร การสื่อสารมีความสำคัญมาก ช่วยให้เกิดการรับรู้ เข้าใจและร่วมมือกันมากขึ้น การสื่อสารทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุมชี้แจง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน การแจ้งข่าวสารข้อมูลผ่านหอกระจายข่าว การประชุมแกนนำ การกระจายข้อมูลในกลุ่มย่อย

(6) การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งหน้าที่แล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้กันอย่างโปร่งใส โดยเฉพาะด้านการเงิน

6) กิจกรรม การเรียนรู้ ฝึกฝนและปฏิบัติจริงก็อยู่ที่กิจกรรมพัฒนา โดยทั่วไปกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก บางชุมชนอาจมีกิจกรรมทางการเมืองบ้าง กิจกรรมต่างๆเหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกชาวบ้านให้ทำงานร่วมกันและเป็นกิจกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

7) งบประมาณ เพื่อให้แผนงานขององค์กรสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี จำเป็นต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอก เพื่อทำกิจกรรมได้ ความคุ้นเคยจากการเป็นผู้รับทำให้ชาวบ้านมักอรับงบประมาณจากภายนอก ควรกระตุ้นให้มีการระดมทุนจากภายในชุมชนก่อน เมื่อขาดงบประมาณส่วนนี้แล้วจึงค่อยหาเพิ่มเติมจากภายนอก

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน สามารถสรุปได้ว่าการรวมตัวของปัจเจกบุคคลเป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เป็นเทคนิควิธีการที่นิยมใช้กันในกระบวนการพัฒนาจากในอดีตถึงปัจจุบัน โดยเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีการขยายความร่วมมือจากองค์กรชุมชนไปสู่เครือข่ายเพื่อให้เกิดความร่วมมือในด้านต่างๆ ทั้งทรัพยากร ความรู้ เพราะเพียงองค์กรเดียวไม่สามารถทำงานได้จำเป็นต้องมีการเชื่อมประสานกันเป็นเครือข่าย

2.3.2 แนวคิดเครือข่าย

เครือข่ายจัดเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา โดยเครือข่ายสามารถสร้างอำนาจการต่อรองให้กับประชาชนได้ทั้งในระดับ

บุคคลและระดับนโยบาย ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประสานประโยชน์และช่วยเหลือกันของประชาชนในชุมชน ซึ่งคำว่าเครือข่ายหมายถึง รูปแบบการประสานงานของกลุ่มคน องค์กรหน่วยงานหรือสถาบันใดๆที่ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อกิจกรรมต่างๆโดยกลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2547)

2.3.2.1 ประเภทของเครือข่าย

การแบ่งประเภท รูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายก็เพื่อสร้างความเข้าใจและมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของกลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่างๆ ซึ่งประเภทของเครือข่ายนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2547: 85-92) ดังนี้

1) **เครือข่ายเชิงพื้นที่** เป็นการรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ในการดำเนินการที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ โดยใช้กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทางและเป็นการทำงานที่สอดคล้องประสานกันทุกส่วน ซึ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดลักษณะโครงสร้างได้ตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนี้ (1) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ อาทิ เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลและเครือข่ายระดับอำเภอ เช่น เครือข่ายประชาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เครือข่ายระดับจังหวัด เช่น เครือข่ายประชาคม จังหวัดน่าน เครือข่ายระดับภูมิภาค เช่น เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ (2) การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี เครือข่ายป่าเขาสก ฯลฯ

กิจกรรมและความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ จะใช้พื้นที่ทางกายภาพเป็นตัวกำหนดกิจกรรมและประเด็นปัญหา มีการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กรและเครือข่ายย่อยในพื้นที่เข้าร่วมปรึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหา ส่วนในด้านโครงสร้างความสัมพันธ์จะประสานการทำงานกันทั้งระบบ โดยรวมศูนย์กิจกรรมเข้าสู่ส่วนกลางในพื้นที่ขนาดใหญ่และมีศูนย์ประสานย่อยในพื้นที่ขนาดเล็กเพื่อให้เกิดกิจกรรม การสื่อสารและความเคลื่อนไหวมีแกนนำผู้ประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้กลุ่ม องค์กรและเครือข่ายย่อยอื่นๆ ทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน

2) **เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม** เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นของกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม โดยลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้สามารถแบ่งได้หลายลักษณะ ตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจของฝ่ายต่างๆ อาทิ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายสิทธิมนุษยชนและเครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น

เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมเกิดจากการรวมตัวของหลายๆฝ่าย ที่ต้องการแก้ปัญหาและใช้เครือข่ายเป็นเครื่องมือ จึงใช้วิธีการที่หลากหลายในการดำเนินการและแก้ปัญหา

รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์แบบพหุภาคีหรือหลายฝ่าย ซึ่งลักษณะการทำงานจะเป็นไปในระดับเดียวกัน เพราะเกิดจากความสนใจในประเด็นปัญหาเดียวกันของแต่ละบุคคล กลุ่ม องค์กรและเครือข่าย ในขณะที่โครงสร้างความสัมพันธ์มีทั้งระดับเดียวกันและบนลงล่าง โดยจะมีหน่วยงานหลักที่ทำงานในด้านนั้นๆ เป็นผู้สนับสนุนการทำงานของเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ ดังนั้นกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมและพึ่งพากันเพื่อให้กิจกรรมประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่วางไว้

3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจกิจกรรมและการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์เป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยมีกลุ่มผลประโยชน์ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งเครือข่ายหรือเข้าไปเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายของกลุ่มนั้นๆ ซึ่งในประเทศไทยสามารถแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ 4 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น เครือข่ายสหภาพการค้า สภาอุตสาหกรรม ฯลฯ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคม ฯลฯ เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้มีกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ซ้อนกันอยู่ อาจมองได้หลายแง่มุม โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นความพยายามในการสร้างจุดยืนและพื้นที่ทางสังคม โดยแต่ละกลุ่มมีการพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายของตน ส่วนในด้านความสัมพันธ์ก็มีความหลากหลาย โดยเครือข่ายภาครัฐจะมีความสัมพันธ์แบบบนลงล่าง สำหรับภาคประชาชนมีความสัมพันธ์แบบเสมอภาคที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในขณะที่เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนจะมีการประสานประโยชน์แบบตอบแทน ส่วนเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีลักษณะประสานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอื่นๆ

จุดเริ่มต้นของการประสานความร่วมมือแบบเครือข่าวนั้นอาจเกิดขึ้นด้วยความสนใจจากกลุ่มเล็กๆ ที่ได้สะสมความรู้ ความคิด ประสบการณ์ มีการตระหนักถึงปัญหาในพื้นที่ร่วมกันแล้วก่อรูปเป็นเครือข่าย นำไปสู่การพัฒนาแนวร่วมที่สนใจในประเด็นเดียวกัน ก่อให้เกิดกิจกรรมความสัมพันธ์อันต่อเนื่องและมีการแบ่งโครงสร้างเครือข่ายตามหน้าที่ นำไปสู่การขยายผลให้กว้างขวางออกไปจนการดำเนินการประสบผลสำเร็จ

2.3.2.2 กระบวนการทำงานของเครือข่าย

การทำงานร่วมกันถือได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของการรวมตัวเป็นเครือข่าย กล่าวคือ ความเป็นเครือข่ายมีความสัมพันธ์กับงานและสัมพันธ์ภาพระหว่างกันซึ่งงาน ภารกิจและความเป็นภาคีต่อกันนั้นจะนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการทำงานในรูปของเครือข่าย มีลักษณะร่วมใน 4 ประเด็น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547: 97-103) คือ

1) **กระบวนการเชื่อมประสานจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่** เป็นการทำงานที่เกิดจากการประสานจากประเด็นเล็กๆ แล้วขยายไปสู่การทำงานที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ เพราะการที่เริ่มต้นจากการมองจุดเล็กๆ ซึ่งเป็นการทำงานในสิ่งที่รู้และเข้าใจก่อน แล้วจึงไปประสานกับองค์กรอื่นในประเด็นกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลายออกไป อันจะเป็นประโยชน์ให้การทำงานเครือข่ายมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่มากขึ้น

2) **การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมายและโลกทัศน์ร่วมกัน** เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อสมาชิกเห็นความสำคัญของเครือข่ายว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมแล้ว สิ่งทีคนในเครือข่ายควรปฏิบัติต่อกันคือ การสร้างความรู้ ความหมายในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะคนในเครือข่ายเดียวกันย่อมรู้ความหมายของเครือข่ายมากกว่าคนอื่นๆ โดยใช้การสื่อสารระหว่างกันเป็นเครื่องมือให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่มีต่อกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพันธกรณีและการประสานประโยชน์ระหว่างกัน

3) **การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และปรับตัว** เป็นการสะสมประสบการณ์และปรับบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กรและเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายมีการพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการ โดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้นั้น มีวิธีการและแนวทางที่หลากหลาย เช่น การศึกษาดูงานในกลุ่ม เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จแล้ว นำผลมาปรับใช้กับเครือข่าย การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถของสมาชิกในเครือข่าย รวมทั้งการพัฒนาผู้นำให้สามารถจัดการเครือข่ายได้อย่างเหมาะสม

4) **การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรมและวาทกรรมในการพัฒนา** เป็นการพัฒนาโดยการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งเป็นการทำงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้คนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าตาและพบปะกันหรือต้องอาศัยพื้นที่ในการดำเนินการเพียงแต่มีความรู้สึกร่วมและมีการฟังพากันเท่านั้น ก็สามารถสร้างความเป็นเครือข่ายได้

2.3.2.3 วงจรชีวิตของเครือข่าย

เครือข่ายมีลักษณะเช่นเดียวกับวงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิตคือ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีการเจริญเติบโตหรือเสื่อมโทรม จะดำรงหรือล่มสลายที่ขึ้นอยู่กับกระบวนการทำงานและการปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 49-57 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี 2550: 251-253) ได้กล่าวถึงวงจรชีวิตเครือข่ายว่ามี 5 ขั้นตอนคือ

1) **ระยะก่อตัว** เป็นระยะเริ่มต้นของการเกิดเครือข่าย อาจเกิดจากการเริ่มของแกนนำและการเกิดปัญหาต่างๆขึ้นในชุมชน คนในชุมชนจึงเกิดความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องรวมตัวเป็นเครือข่าย แต่สมาชิกยังมีจำนวนน้อยและจำกัดเฉพาะคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ระยะนี้วัตถุประสงค์ของเครือข่ายยังไม่ชัดเจนและระบบบริหารมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คนภายนอกเครือข่ายส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักเครือข่ายเพราะข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเครือข่ายยังไม่กระจายไปในวงกว้างยังต้องใช้เวลาพอสมควรจึงจะเป็นที่รับรู้ของสังคม เงินทุนในการดำเนินการส่วนใหญ่จะเป็น เงินทุนจากสมาชิกเอง การระดมทุนมีความจำกัด เพราะเครือข่ายยังไม่กว้าง ดังนั้นบางเครือข่ายอาจจะปิดตัวลงไปในช่วงนี้เพราะไม่สามารถก่อรูปได้สำเร็จ

2) **ระยะขยายตัว** เป็นระยะที่แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายเริ่มชัดเจนมากขึ้นจึงดึงดูดให้คนสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย ทำให้เครือข่ายเริ่มขยายตัวในเชิงปริมาณ การดำเนินงานที่ชัดเจนส่งผลให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สมาชิกรู้สึกว่าตนเองได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่ายโดยตรงที่เป็นรูปธรรม เริ่มการผูกพันตนเองกับเครือข่าย ระยะนี้เครือข่ายเริ่มมีการจัดระบบและพัฒนาคุณภาพภายใน โดยจัดสรรหน้าที่ระหว่างสมาชิกเครือข่ายและจัดโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน กำหนดผู้นำเครือข่ายอย่างเป็นทางการ เริ่มมีการวางแผนขยายเครือข่ายเป็นระบบ สังคมเริ่มรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรม วัตถุประสงค์และประโยชน์ของเครือข่ายทำให้การระดมทุนภายนอก การขอความร่วมมือหรือการประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้ง่ายขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายพัฒนาต่อไปคือภาวะผู้นำ ความสามารถในการรวมใจสมาชิกและผลักดันให้เกิดการร่วมมือกันตามเป้าหมาย ความเป็นประโยชน์และความต่อเนื่องของกิจกรรม เพราะทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมและผูกพันกับเครือข่ายมากขึ้นและการบริหารจัดการเครือข่ายให้เกิดระบบที่ดี เพราะจะช่วยลดความสับสนวุ่นวายในการดำเนินงาน ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัวมีประสิทธิภาพและเครือข่ายขยายตัวออกไปมากยิ่งขึ้น

3) **ระยะรุ่งเรือง** ระยะนี้แบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ

(1) **ระยะรุ่งเรืองช่วงต้น** เครือข่ายมีการจัดระบบบริหารภายในได้ลงตัว เกิดการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสังคมส่วนใหญ่รู้จักเครือข่าย ทำให้จำนวนของสมาชิกเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ได้รู้จักเครือข่ายแล้ว ทำให้

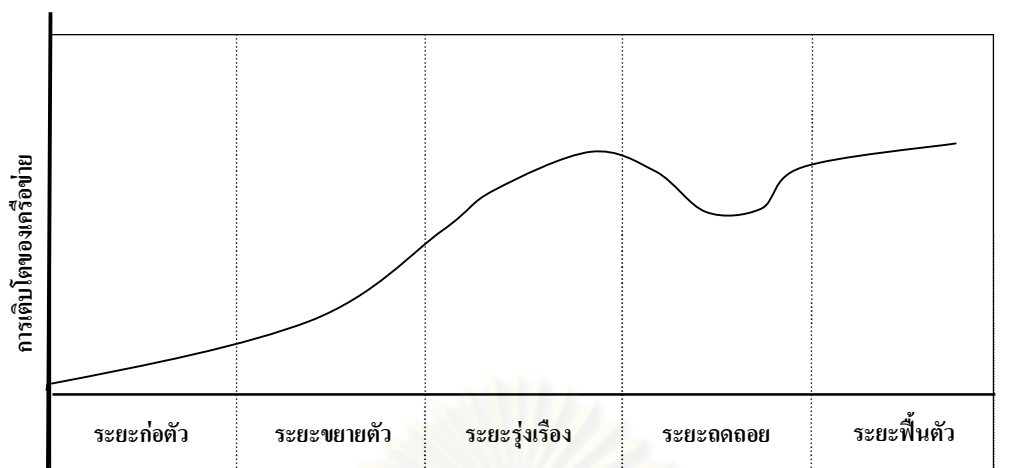
คนที่สนใจในเป้าหมายและรูปแบบการทำงานของเครือข่ายเข้าร่วมเป็นสมาชิกจนเกือบหมด นอกจากนี้ยังอาจมีการเลียนแบบจัดตั้งเครือข่ายแบบเดียวกันขึ้นอีกด้วย

(2) **ระยะรุ่งเรืองช่วงเสถียร** ระยะนี้อัตราเพิ่มของสมาชิกแทบจะไม่มีเลย เพราะคนส่วนใหญ่ที่สนใจได้เข้าเป็นสมาชิกหมดแล้ว ไม่เกิดการคิดค้นรูปแบบกิจกรรมที่แปลกใหม่ไปจากเดิม ทำให้สมาชิกเริ่มเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ได้เคยร่วมกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นหมดแล้วได้รับการตอบสนองของความต้องการจากเครือข่ายแล้ว จึงไม่เกิดแรงจูงใจที่ร่วมหรือจะสนับสนุนเครือข่ายอีกต่อไป

(3) **ระยะรุ่งเรืองช่วงถดถอย** เป็นระยะที่สมาชิกเริ่มถอยห่างจากเครือข่ายเพราะสมาชิกบางส่วนได้บรรลุเป้าหมายส่วนตัวแล้ว จึงรู้สึกที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายอีกต่อไป อัตราการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายเริ่มน้อยลง สมาชิกเครือข่ายจึงเป็นเพียงนิதியแต่ไม่มีส่วนร่วมทางพฤตินัย ระดับความผูกพันกับเครือข่ายเริ่มลดลง จำนวนสมาชิกจึงลดลงตามไปด้วย การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายจึงไม่ค่อยบรรลุผล ขาดความต่อเนื่อง ขาดเงินทุนสนับสนุนจากภายนอก

4) **ระยะถดถอย** เป็นระยะที่เครือข่ายประสบปัญหา เนื่องจากสมาชิกส่วนหนึ่งได้บรรลุเป้าหมายของการร่วมเป็นเครือข่ายแล้วและเครือข่ายไม่มีพลังดึงดูดสมาชิกให้อยู่ร่วมกันต่อไปได้ ทำให้จำนวนสมาชิกลดลงอย่างต่อเนื่อง สมาชิกที่เหลืออยู่ขาดความตื่นตัวที่จะร่วมกิจกรรมกับเครือข่าย เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิก ไม่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากแหล่งทุน ทำให้สมาชิกเครือข่ายเกิดการแตกแยกและเครือข่ายอาจจะสิ้นสุดลง ถ้าหากไม่มีการปรับปรุงแก้ไข

5) **ระยะฟื้นตัว** เป็นการพยายามรื้อฟื้นเครือข่ายหลังจากที่เข้าสู่ระยะถดถอย แต่กระทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากสมาชิกของเครือข่ายต่างกระจัดกระจายออกไปและไม่สนใจที่จะร่วมมือกับเครือข่ายอีก เพราะตนเองได้รับการตอบสนองความต้องการเรียบร้อยแล้ว แนวทางในการรื้อฟื้นเครือข่ายนั้นควรเริ่มด้วยการทบทวนวัตถุประสงค์และการกำหนดเป้าหมายของเครือข่ายใหม่ เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวร่วมพันธมิตรกลุ่มใหม่ๆ แล้วดำเนินการเช่นเดียวกับการก่อตั้งเครือข่าย จึงไม่ควรให้เครือข่ายก้าวมาถึงจุดนี้ ควรพยายามปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เครือข่ายสู่ระยะรุ่งเรืองช่วงเสถียร

แผนภาพที่ 2.3 แสดงวงจรชีวิตของเครือข่าย

ที่มา: ปรับปรุงจากเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543: 50 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 253

สรุปได้ว่า เครือข่ายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่มีความสลับซับซ้อน ยากเกินกว่าที่คนคนเดียวหรือกลุ่มองค์กรเดียวจะสามารถแก้ไขได้ โดยเครือข่ายจะเป็นตัวกลางในการระดมทรัพยากรที่จำเป็นและลดความซ้ำซ้อนของภาระงานลง การทำงานในรูปแบบเครือข่ายจึงเป็นเสมือนการสร้างพลังให้เกิดขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาเหล่านั้น

2.4 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยระบุบุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลักต่อกรวางนโยบายและแผนการพัฒนา ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมก็เช่นกัน จำเป็นต้องระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรในท้องถิ่น ไม่ว่าจะ เป็นในฐานะผู้ใช้ทรัพยากร ผู้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรนั้นๆ เพื่อนำมาเป็นหลักพิจารณาในกำหนดนโยบายและแผนการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นการลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต(ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550)

ทั้งนี้ สามารถแบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็นสองกลุ่มคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง ซึ่งได้รับผลกระทบทางอ้อม การแบ่งกลุ่มเช่นนี้ทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นว่าผู้ใดได้รับผลกระทบมากกว่ากัน

2.4.1 กระบวนการและขั้นตอนในการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550) ได้แบ่งการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 7 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1) **การวางแผนกระบวนการวิเคราะห์** เป็นขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายการวิเคราะห์ที่ชัดเจน โดยระบุถึงบุคคลหรือองค์กรที่จะนำข้อมูลและผลการวิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการวางแผนว่าจะนำผลการวิเคราะห์ไปใช้อย่างไร โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

2) **การเลือกและกำหนดขอบเขตประเด็นการพัฒนา** ขอบเขตของประเด็นการพัฒนาที่นำมาวิเคราะห์ควรมีความชัดเจนและไม่กว้างจนเกินกว่าที่จะสามารถวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ เพื่อให้สามารถรวบรวมข้อมูลและสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่คณะทำงานจะวิเคราะห์ได้อย่างตรงประเด็น

3) **การระบุผู้มีส่วนร่วมสำคัญ** เป็นการระบุรายชื่อบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรที่อาจมีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาในพื้นที่ ซึ่งวิธีการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ต้องตั้งอยู่บนฐานความคิดและแนวทางที่เป็นระบบและครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทุกกลุ่มไม่เพียงบุคคลในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่นอกท้องถิ่นด้วย

แนวคิดและแนวทางที่ใช้ในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ขึ้นอยู่กับประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างวิธีการที่สามารถใช้ได้ในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา การอนุรักษ์หรือการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นโดยยึดแนวคิดที่ว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรในท้องถิ่น สามารถแบ่งออกได้ตามประโยชน์ของทรัพยากรแต่ละประเภทและตามความสัมพันธ์และบทบาทของบุคคลและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร ไม่ว่าจะในฐานะผู้ใช้ทรัพยากร ผู้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรนั้นๆ

4) **การสร้างตารางผู้มีส่วนร่วมสำคัญ** เมื่อได้ระบุนามชื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม โดยเริ่มจากการสร้างตารางวิเคราะห์ลักษณะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งคณะทำงานจะเป็นผู้กำหนดว่า ข้อมูลที่จำเป็นในการวิเคราะห์มีอะไรบ้าง อาทิ หมายเลขผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กรและตำแหน่งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในหรือภายนอกและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแผนและโครงการ เป็นต้น

5) **การเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูล** วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน โดยส่วนใหญ่มักเริ่มจากการเก็บข้อมูลทุติยภูมิมาก่อน เช่น การทบทวนเอกสารและสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรายงานการวิจัยและวิเคราะห์ที่มีอยู่ จากนั้นจึงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับปฐมภูมิ เช่น การสังเกตการณ์ภาคสนาม การสัมภาษณ์เจาะลึกและการออกแบบสอบถาม รวมทั้ง

การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการและสุดท้ายจึงนำข้อมูลที่ได้มากรอกอย่างเป็นระบบลงในตารางผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

6) การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อคณะทำงานได้นำข้อมูลใส่ลงในตารางแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเน้นการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละคน เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทั้งหมด โดยใช้การสร้างตารางแยกตามคุณลักษณะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้วจัดลำดับผู้มีส่วนร่วมสำคัญตามคุณลักษณะนั้น ซึ่งประเด็นที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลกระทบต่อกระบวนการวางแผน การวิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจและการวิเคราะห์จุดยืน รวมทั้งระดับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

7) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ เป็นการนำเสนอผลสรุปและอธิบายผลการวิเคราะห์ให้กับคณะผู้วางแผนเพื่อนำไปสู่การดำเนินการต่อไป ซึ่งอาจเป็นในลักษณะการวางแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ หรือแผนการระดมทรัพยากรในการนำนโยบายและแผนไปปฏิบัติ อีกกรณีหนึ่งคือ การนำเสนอผลการวิเคราะห์อาจเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประชาคมตีในหมู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้ผลการวิเคราะห์ที่ได้มาเป็นจุดเริ่มต้นของการเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่ม

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้นักวางแผนตระหนักถึงผลกระทบของการพัฒนาพื้นที่ต่อบุคคลและกลุ่มบุคคลต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผน ซึ่งการนำเครื่องมือนี้มาใช้ อาจต้องมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือและวิธีการอื่นๆไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะได้รับผลกระทบในอนาคต

2.5 กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง“องค์กรชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”นั้น ผู้ศึกษาได้ค้นคว้ากรณีศึกษาทั้งที่เป็นองค์กรชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจในแนวคิดของงานที่มีความใกล้เคียงกับกรณีศึกษา รวมทั้งได้นำตัวแปรมาใช้วิเคราะห์ในงาน

2.5.1 กรณีศึกษา

หลักเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา

การคัดเลือกกรณีศึกษาที่นำมาใช้ในการศึกษานี้ ได้พิจารณาจากเนื้อหาของกรณีศึกษานั้นๆ โดยเลือกชุมชนที่ประสบความสำเร็จจากการใช้องค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ ชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงาและชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งได้เลือกชุมชนควาโกเอะ ประเทศ

ญี่ปุ่น เนื่องจากเป็นชุมชนศูนย์กลางการค้าที่มีความสำคัญ แต่ลดบทบาทลงเพราะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมืองและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่ไม่ใช้การท่องเที่ยวเป็นพื้นฐาน แต่ให้ความสำคัญกับการค้าในพื้นที่ร่วมกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเป็นหลัก เช่นเดียวกับชุมชนตลาดสามชุก

นอกจากนี้ยังได้เลือกชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีบริบททางสังคมใกล้เคียงกับชุมชนตลาดสามชุก ทั้งการประสบปัญหาเรื่องการไร้ที่ดิน การมีองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและการมีภาคีพัฒนาเข้ามาสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์

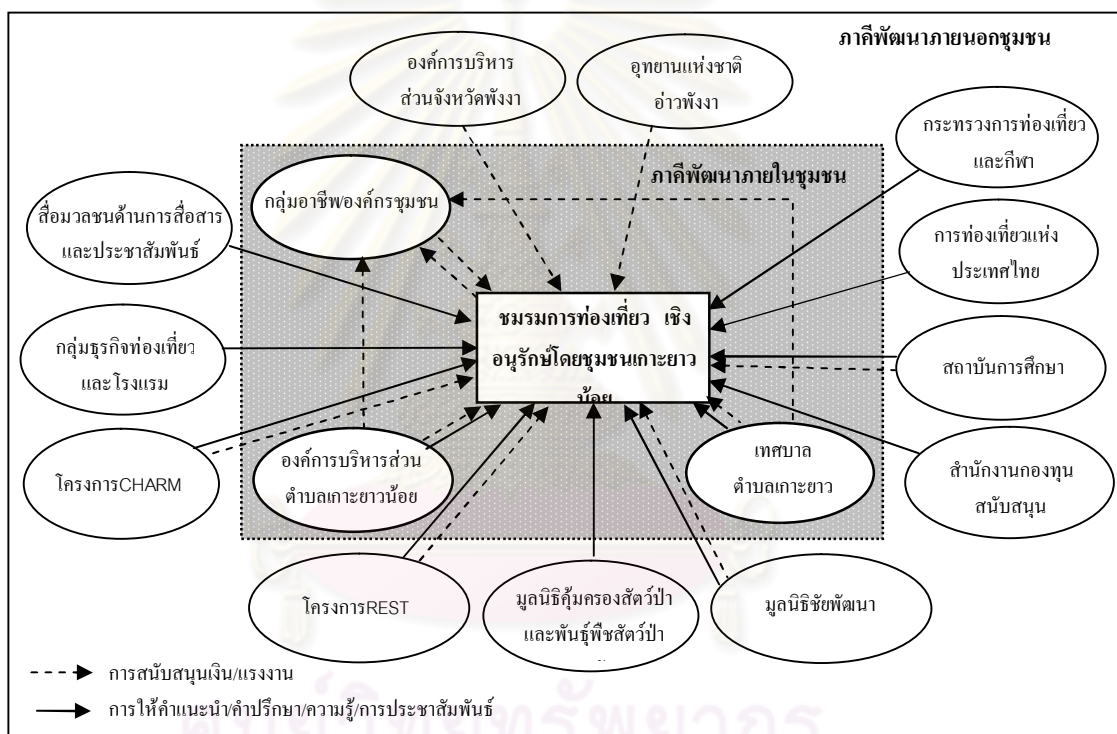
2.5.1.1 ชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา

ชุมชนเกาะยวน้อยเป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งอยู่ในจังหวัดพังงา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านจับสัตว์น้ำบริเวณรอบเกาะ ทั้งเพื่อการบริโภคและส่งเป็นสินค้าออก ต่อมาเมื่อมีนายทุนเข้ามาประกอบการประมงขนาดใหญ่ในเชิงพาณิชย์ พัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำและใช้เทคโนโลยีช่วยในการจับปลา เป็นผลให้ทรัพยากรทางทะเลลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว (พิเศษ เสนาวงษ์และคณะ, 2547: 3-12) จากปัญหาที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านโดยตรง จนนำมาสู่การรวมตัวของชาวบ้านเพื่อรักษาผูดคูดและส่งตัวแทนที่เป็นผู้นำชุมชนไปศึกษางานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งกับชุมชนแหลมสัก จังหวัดกระบี่ ทั้งนี้ ด้วยการสนับสนุนของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) จึงได้รวมตัวเป็น “ชมรมประมงพื้นบ้านเกาะยวน้อย” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในอ่าวพังงา อย่างยั่งยืน (วิชชุตา ให้เจริญ, 2544: 89-93)

จากการทำงานของชมรมทำให้ชาวชุมชนเริ่มเข้าใจปัญหาและหยุดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ซึ่งช่วยพลิกฟื้นความเสื่อมโทรมของทรัพยากรให้ดีขึ้น ในปีพ.ศ.2538 ด้วยศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและความพร้อมของชุมชน ชุมชนเกาะยวน้อยจึงได้จัดการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้น โดยจัดตั้ง “ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อย” เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ โดยสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มก็ยังคงเป็นสมาชิกของชมรมประมงพื้นบ้านเกาะยวน้อยด้วยเช่นกัน ซึ่งนับเป็นองค์กรชุมชนที่ไม่เป็นทางการและไม่มี การจดทะเบียนตามกฎหมาย เพราะต้องการดำเนินงานอย่างอิสระโดยไม่มีรัฐเข้ามาแทรกแซง โครงสร้างการทำงานมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนตามความถนัดของสมาชิกโดยทุกฝ่ายมีความเท่าเทียมกัน (นวพันธุ์ นาคบรรพ์, 2550: 91)

การทำงานของชมรมได้มีการรวมตัวและขยายเครือข่าย ทั้งในระดับชุมชน ระดับตำบล จนถึงระดับภาค ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างอำนาจการต่อรองยามเกิดปัญหา

โดยเน้นการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายชุมชนภายนอกและองค์กรอื่นๆอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งนำข้อดีของกลุ่มอื่นมาปรับใช้และพัฒนากลุ่มให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งประสบการณ์ที่ได้จากเครือข่ายสามารถนำไปใช้กับชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีผู้นำที่ชาวชุมชนให้ความศรัทธาและมีความเชื่อมั่นที่จะปฏิบัติตามเป็นทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือในการดำเนินการต่างๆของกลุ่ม นอกจากนี้ทางกลุ่มได้มีการจัดการผลประโยชน์ให้กระจายตัวสู่คนในชุมชนและสมาชิกในกลุ่มอย่างทั่วถึง โปร่งใสและเป็นธรรม ซึ่งจะนำมาสู่การสร้างพลังในการมีส่วนร่วมและขยายฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งเพิ่มเครือข่ายให้มากขึ้นในอนาคต (นวพันธุ์ นาคบรรพ์, 2550)

แผนภาพที่ 2.4 แสดงภาคีพัฒนาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยาวน้อย

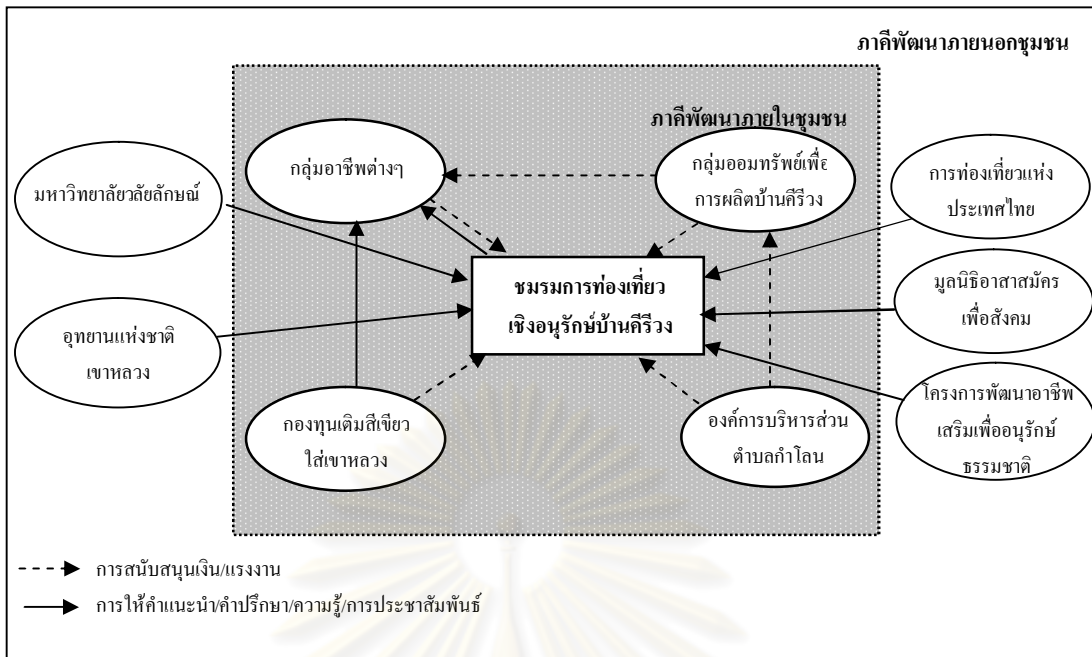
จากกรณีของชุมชนเกาะยาวน้อยจะเห็นได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในด้านความสำเร็จของการรวมกลุ่มประชาชนเป็นองค์กรชุมชนที่ดำเนินการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ผลจากความสำเร็จนั้นมาจากการมีผู้นำที่ชาวชุมชนให้ความเชื่อมั่นและศรัทธา และผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวได้กระจายสู่คนในชุมชนและสมาชิกในกลุ่มอย่างทั่วถึง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีพัฒนา

2.5.1.2. ชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากลักษณะภูมิประเทศที่สวยงามตั้งอยู่ท่ามกลางวงล้อมของภูเขา แวดล้อมด้วยธรรมชาติที่สมบูรณ์ รวมทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สั่งสมมานานนับร้อยๆ ปี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคีรีวง ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ชุมชนคีรีวงได้รับความสนใจจากคนภายนอกเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในพื้นที่ เดิมที่การจัดการท่องเที่ยวดำเนินการโดยกองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวง ต่อมาเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับภาระงานของกองทุนก็มีมากขึ้น จึงมีการปรึกษากันระหว่างผู้นำชุมชนและคณะกรรมการกองทุน มีความเห็นว่าควรให้ชมรมเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนกองทุนยังคงมีหน้าที่ในการรณรงค์และปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อไป และเพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวจึงมีการศึกษาดูงานที่อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

จากการศึกษาดูงานได้ผลสรุปว่าควรมีการจัดตั้ง “ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง” ขึ้นเพื่อสะดวกในการจัดการและเพิ่มประสิทธิภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (พออ.) มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) กองทุนเดมส์เขียวใส่เขาหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นองค์กรชุมชนแบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนในชุมชนเอง ไม่มีการจดทะเบียนกับภาครัฐ โครงสร้างของกลุ่มไม่ซับซ้อน โดยมีกฎระเบียบที่สร้างขึ้นจากการตกลงกันภายในกลุ่ม

การดำเนินงานของชมรมได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้เขต 2 และอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช หน่วยงานเหล่านี้ได้เข้ามาสนับสนุนด้านความรู้ให้กับชมรมโดยพาไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวให้ชุมชน (ศมา ณ ระนอง, 2545; ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร, 2549) โดยมีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโส ประธาน กรรมการกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยยามเกิดความขัดแย้ง ผู้นำเหล่านี้ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านได้เห็นถึงความรู้ ความสามารถและความเสียสละในการทำงานเพื่อส่วนรวม (เสาวภา เดชาภิมณฑล, 2544: 71) นอกจากนี้แล้วเน้นการสื่อสารระหว่างกันในลักษณะสองทางอันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการรับรู้ เข้าใจและร่วมมือกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

แผนภาพที่ 2.5 แสดงภาคีพัฒนาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง

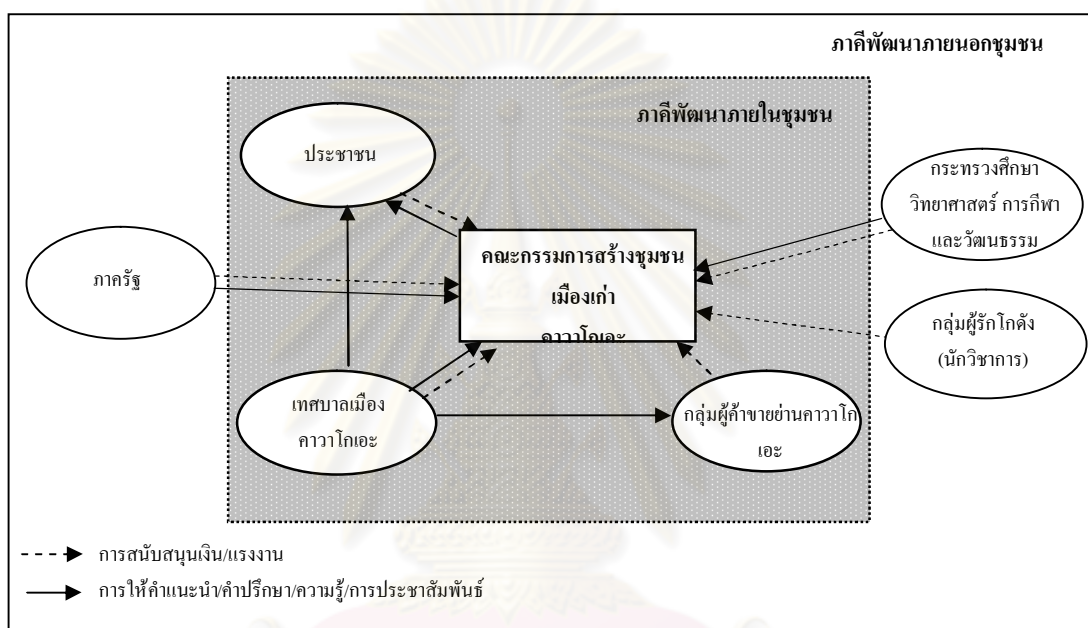
จากกรณีของชุมชนคีรีวง สามารถสรุปได้ว่า ผู้นำที่ได้รับการยอมรับนับถือและการสื่อสารระหว่างกันในลักษณะสองทางของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีพัฒนาให้เข้ามาสนับสนุนการทำงานในด้านต่างๆ จนประสบความสำเร็จ

2.5.1.3. ชุมชนควาโกเอะ ประเทศญี่ปุ่น

ควาโกเอะเป็นย่านการค้าเก่า อยู่ในเขตการปกครองของเมืองควาโกเอะ ประเทศญี่ปุ่น ในอดีตเป็นทางผ่านและศูนย์รวมสินค้า นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่เดียวที่ยังมีกลุ่มอาคารร้านค้าลักษณะโกดังรูปแบบคันโตหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชุมชนเมื่อมีโครงการตัดเส้นทางรถไฟผ่านเมืองและสร้างสถานีรถไฟห่างจากศูนย์กลางการค้าเก่า ประจวบกับการเกิดเพลิงไหม้เป็นเหตุให้ศูนย์กลางการค้าของเมืองถูกย้ายไปที่สถานีรถไฟแห่งใหม่ ยังผลให้ชุมชนควาโกเอะลดความสำคัญลงตามลำดับ

การรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนนั้น เป็นความพยายามของกลุ่มคนสามฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ การเกิดกระแสตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทำให้รัฐบาลกำหนดพื้นที่ย่านการค้าเก่าควาโกเอะเป็นพื้นที่อาคารอนุรักษ์ ฝ่ายนักวิชาการผู้มีความสนใจในอาคารสถาปัตยกรรมร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม ได้รวมตัวกันจัดตั้ง “กลุ่มผู้รักโกดัง” ขึ้น และฝ่ายชาวบ้าน ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าในศูนย์กลางการค้าเก่าควาโกเอะได้รวมตัวเป็น “กลุ่มผู้ค้าขายย่านควาโกเอะ” เพื่อหาแนวทางและปัจจัยในการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ให้ดีขึ้น จากการทำงานของกลุ่มคนทั้งสามฝ่าย

และการประสานความร่วมมือระหว่าง“กลุ่มผู้รักโกดัง”และ“กลุ่มผู้ค้าขายย่านคาวาโกเอะ”แล้วพัฒนาเป็นองค์กรชุมชนคือ “คณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ” ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่ไม่เป็นทางการ แต่มีเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจนคือ การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการค้าในศูนย์กลางการค้าเก่าคาวาโกเอะ ทั้งนี้การทำงานมีการประสานกับห้องออกแบบชุมชนเมืองของเทศบาลเมืองคาวาโกเอะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการดำเนินงานของคณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ ส่งผลให้สามารถรักษาอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์และคงความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่ (เลอสม สถาปิตานนท์และคณะ, 2546: 37-57)

แผนภาพที่ 2.6 แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ

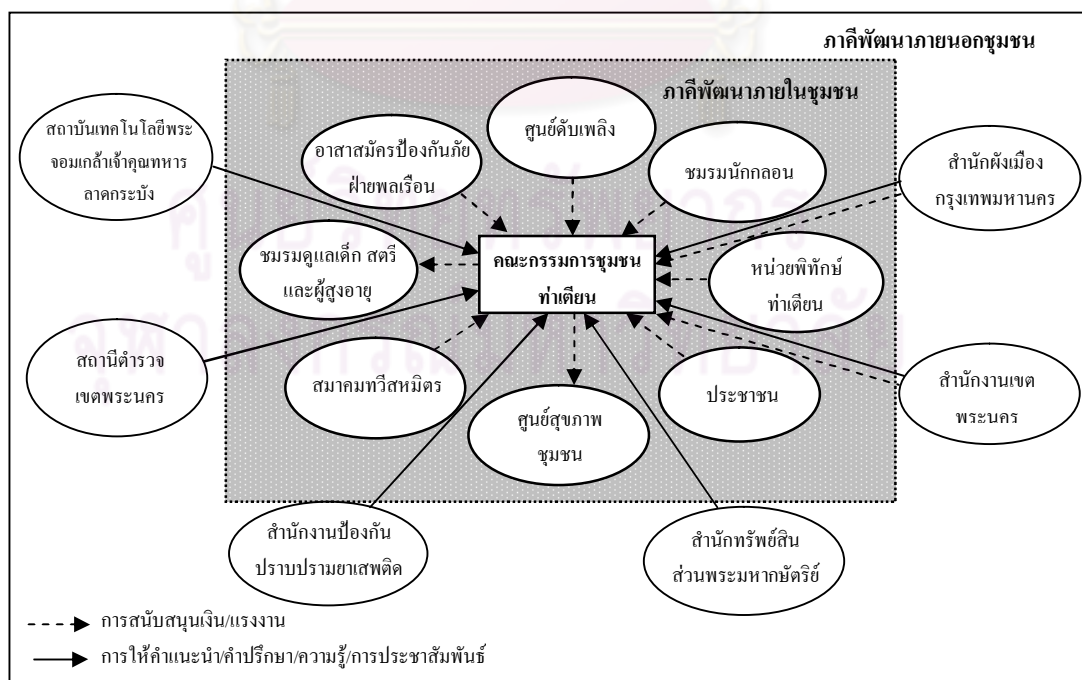
สรุปได้ว่าความสำเร็จของคณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านการค้าเก่านั้น เป็นผลมาจากการมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกันของคณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะและชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านการค้าเก่าคาวาโกเอะ

2.5.1.4 ชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร

ชุมชนท่าเตียนตั้งอยู่ในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนแห่งนี้มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการค้าส่งสินค้าทางการเกษตรของพระนครและเป็นท่าเรือสำคัญในการคมนาคมทางน้ำ เมื่อถึงยุคที่การคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลง ชุมชนท่าเตียนลดบทบาทเหลือเพียงย่านการค้าระดับชุมชนเท่านั้น ซึ่งจุดเริ่มต้นของการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชน

นั้น เนื่องจากกรุงเทพมหานครมีนโยบายเวนคืนที่ดินบริเวณชุมชนท่าเตียน เพื่อปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะและเปิดมุมมองให้แก่โบราณสถานด้านหลัง ซึ่งเป็นไปตามโครงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เฉพาะแห่งของกรุงรัตนโกสินทร์ จนเกิดการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อโครงการและในปีพ.ศ.2539 ได้จัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นในรูปของคณะกรรมการชุมชน “คณะกรรมการชุมชนท่าเตียน” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มแบบเป็นทางการ ขึ้นทะเบียนกับกรุงเทพมหานคร มีกฎหมายรับรองและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ยังมี “สมาคมทวิสหมิตร” เป็นสมาคมพ่อค้าภายในชุมชนที่เน้นการทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประเพณีเป็นหลัก ซึ่งทั้งสององค์กรมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งการร่วมกับสมาชิกชุมชนเจรจาต่อรองกับสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพื่อไม่ให้มีการเวนคืนที่ดินและร่วมกันหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน โดยการปรับปรุงสภาพตึกแถวและพื้นที่สาธารณะของชุมชน นอกจากนี้คณะกรรมการชุมชน ท่าเตียนและประชาชนในชุมชนได้จัดให้มีกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ งานประเพณีประจำปีของชุมชน กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของสมาชิกชุมชน กิจกรรมการเฝ้าระวังอัคคีภัยและการดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น สำนักงานเขตพระนคร สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ปปส.)สถานีตำรวจพระนคร เป็นต้น เข้ามาสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน

แผนภาพที่ 2.7 แสดงภาพลักษณ์พัฒนาของคณะกรรมการชุมชนท่าเตียน

จากกรณีของชุมชนท่าเตียน สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมที่คณะกรรมการชุมชนท่าเตียนจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีพัฒนาในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วในประเด็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษาไว้ ซึ่งงานวิจัยที่นำมาทบทวนมีรายละเอียด ดังนี้

2.5.3.1 กระบวนการขับเคลื่อนโดยกลไกชุมชนท้องถิ่นในมิติของการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์: กรณีย่านตลาดร้อยปีสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาและทบทวนกระบวนการขับเคลื่อนในมิติของการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ชีวิตของผู้คน สภาพแวดล้อม สังคม โดยมีกลไกชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน และจำแนกมิติทางการขับเคลื่อนในระดับที่แตกต่างตั้งแต่ระดับละแวกบ้าน ชุมชน ท้องถิ่น จนกระทั่งในระดับจังหวัด รวมทั้งนำเสนอทิศทางของกระบวนการขับเคลื่อนมิติทางประวัติศาสตร์โดยมีชุมชนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประสบการณ์และองค์ความรู้ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่มีมิติทางการอนุรักษ์และในพื้นที่อื่นๆต่อไป (สักรินทร์ แซ่ภู, ๒๕๖๕) อัครวิทย์ และมนต์ทวี, ๒๕๕๐)

2.5.3.2 การอนุรักษ์ชุมชนตามแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย กรณีศึกษาตลาดเก่าสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาถึงนโยบายและแผนงานขององค์กรท้องถิ่นในการอนุรักษ์ชุมชน วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ตามเกณฑ์ของ ICCROM กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตลาดเก่าสามชุก และศึกษาข้อจำกัดและโอกาสในการอนุรักษ์ชุมชนตามแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชียของรัฐบาลท้องถิ่น องค์กรชุมชนและประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษา รวมทั้งสรุปความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ศึกษาและเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติในการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในบริบทของชุมชนสามชุกและชุมชนอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

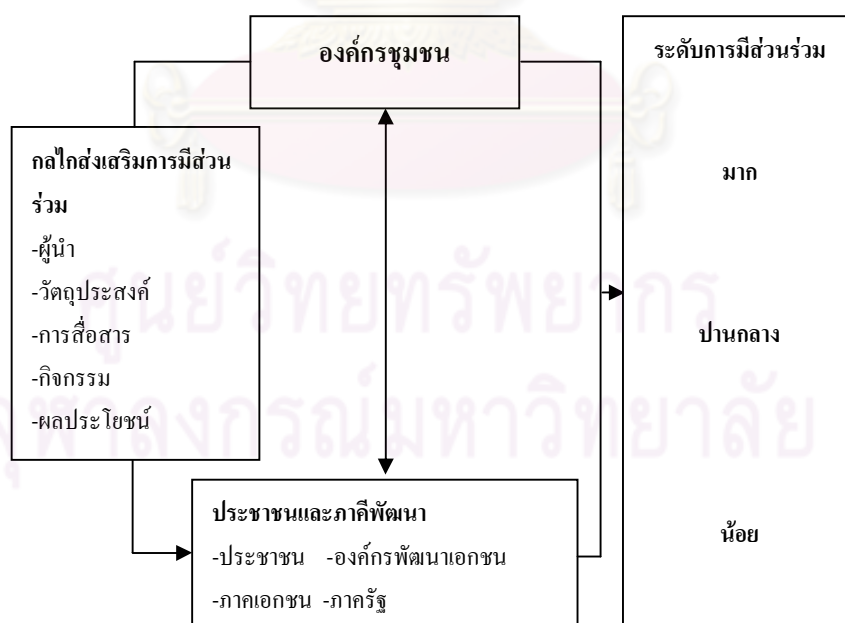
ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตลาดสามชุกมีโอกาสในการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชียครอบคลุมทั้ง 4 ด้านคือ 1) มีโอกาสในด้านการรักษาหรือวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทางประวัติศาสตร์ 2) มีโอกาสในด้านกาจัดการเพื่อรักษาคุณค่าหรือคุณลักษณะของเมืองที่ดึงดูดใจ 3) มีโอกาสในด้านการใช้กลไกในการหาข้อตกลงร่วมกันคือ ลักษณะการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและมีระดับการมีส่วนร่วมสูง อีกทั้งยังมีคุณค่าทางวัฒนธรรมมาช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางการเมือง สังคมและ

เศรษฐกิจ และ 4) มีโอกาสในวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนา โดยนำคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมมาใช้ในการเกื้อกูลด้านสังคมโดยเกิดความสามัคคีและมีผลดีด้านเศรษฐกิจสู่ชุมชนและการจัดการที่ช่วยรักษามรดกไม่ให้เกิดความสูญหาย (พิชญากร แจ่มสนาม, 2550)

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

องค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานงานและเปิดโอกาสให้ผู้คนกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนได้ทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ทั้งนี้การที่องค์กรชุมชนจะประสานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ก็ต้องมีกลไกที่แตกต่างกัน ซึ่งลักษณะการประสานงานมักจะเริ่มจากกลไกที่ไม่เป็นทางการก่อน โดยเฉพาะจะเริ่มจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการทำงานที่มีความคุ้นเคยหรือเห็นปัญหาร่วมกันแล้วจึงมีการขยายผล ซึ่งหากไม่มีการสร้างระบบอย่างเป็นทางการขึ้นมารองรับในระยะยาวจะทำให้เกิดการประสานงานที่ตายไปตามตัวบุคคลเมื่อผู้ริเริ่มมีการเปลี่ยนงานหรือย้ายหน่วยงาน ช่องทางการประสานที่เกิดขึ้นก็จะถูกตัดขาด ทำให้เกิดความล้มเหลวในการดำเนินงานได้

แผนภาพที่ 2.8 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง องค์การชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดในการดำเนินการศึกษา ดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ผลและนำเสนอข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มตามแนวความคิดการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นกลุ่มตัวอย่างชัดเจนมากขึ้น จึงมีการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 5 กลุ่มย่อย คือ 1) ชุมชนท้องถิ่น 2) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ภาครัฐ 4) องค์กรอิสระและ 5) สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ ซึ่งในการศึกษานี้ได้ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงเพื่อคัดเลือกบุคคลมาสัมภาษณ์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ได้นำเครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 การสังเกตการณ์ แบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

- 1) สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เป็นการศึกษารับรู้ถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนเข้าร่วมประชุมกำหนดการมีส่วนร่วมและเวทีเสวนาที่ทางชุมชนจัดขึ้น

2) สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่บางครั้งผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ ก็ใช้วิธีการสังเกตจากสภาพแวดล้อมและปฏิกิริยาของผู้คนในชุมชนแทน โดยใช้การจดบันทึกและการบันทึกภาพเป็นเครื่องมือหลัก

3.2.2 การสำรวจ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ โดยสำรวจและจดข้อมูลลงในสมุดบันทึก พร้อมบันทึกภาพถ่าย ทั้งนี้ข้อมูลจากการสำรวจจะนำไปจัดทำเป็นแผนที่เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ ซึ่งหัวข้อที่สำรวจ ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ กิจกรรมการใช้อาคาร เป็นต้น

3.2.3 การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นของพัฒนาการและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีพัฒนา รวมทั้งความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งแบบสัมภาษณ์ที่ใช้จะเป็นคำถามปลายเปิด โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลกับกลุ่มตัวอย่าง เช่น คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลสามชุก เจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ และเจ้าหน้าที่มูลนิธิชุมชนไท เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูล que ผู้ศึกษาต้องเก็บขึ้นมาใหม่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสำรวจทางกายภาพและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลต่างๆที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว ทั้งจากรายงานบทความทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ เอกสารต่างๆ แผนที่ ข้อมูลทางสถิติ นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้จากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

- สำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ประเด็นคำถามเดียวกันในกลุ่มบุคคลที่หลากหลายออกไป เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่ต่างกัน เช่น กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เช่น คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก เชียงอนุรักษ์ เทศบาลตำบลสามชุก และมูลนิธิชุมชนไท เป็นต้น เพื่อสามารถตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้องตรงกัน รวมทั้งได้ความคิดเห็นที่หลากหลายออกไป นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ซึ่งเป็นการทำให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

3.5 การวิเคราะห์ผลและนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสำรวจมารวบรวมและจัดระบบวิเคราะห์ตามประเด็นต่างๆที่วางไว้ ส่วนประเด็นของการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และทบทวนเอกสาร มาจัดเรียงลงในตารางการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมนำข้อมูลจากการสังเกตการณ์และสำรวจมาวิเคราะห์ร่วม โดยนำเสนอข้อมูลทั้งหมดในรูปแบบของการบรรยายเชิงพรรณนาประกอบรูปภาพ แผนที่และตาราง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

พื้นที่ศึกษา

การศึกษาในบทนี้เป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตลาดสามชุก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตลอดจนแผน นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจกับพื้นที่และประเด็นในการศึกษา ซึ่งหัวข้อที่กล่าวไว้ข้างต้นมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ความเป็นมาของชุมชนตลาดสามชุก

ชุมชนตลาดสามชุก¹ เป็นชุมชนตลาดโบราณของจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต เดิมชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า“ท่ายาง”² ซึ่งห่างไปทางทิศใต้ของที่ตั้งปัจจุบัน ประมาณ 2 กิโลเมตร ท่ายางเป็นชุมชนที่มีการค้าขายริมแม่น้ำที่มีทั้งท่าหน้าและจุดจอดเกวียนขนาดใหญ่ บริเวณนี้เป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวเรือกับชาวป่า ซึ่งชาวป่าคือ ชาวกะเหรี่ยงและชาวละว้าที่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรีจะนำพืชผลจากป่า เช่น ฝ้าย แร่ไม้ฝาง หนังกัดสัตว์ น้ำมันยางสมุนไพร ฯลฯ มาแลกเปลี่ยนกะปิ น้ำปลา เกล็ด ของชาวเรือที่เดินทางมาจากจังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร นอกจากท่ายางจะมีท่าแลกเปลี่ยนสินค้าแล้วยังมีบ้านเรือนริมแม่น้ำที่เปิดขายสินค้าประเภทต่างๆเช่นกัน (กฤตยา เสริมสุข, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552) ด้วยลักษณะที่ตั้งที่เป็นท่าหน้าขนาดใหญ่และกว้างขวาง ซึ่งเหมาะสำหรับเป็นจุดพัก จุดขนถ่ายและแลกเปลี่ยนสินค้า ส่งผลให้ท่ายางกลายเป็นย่านการค้าทางน้ำประจำท้องถิ่นที่มีผู้มาแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างคึกคัก

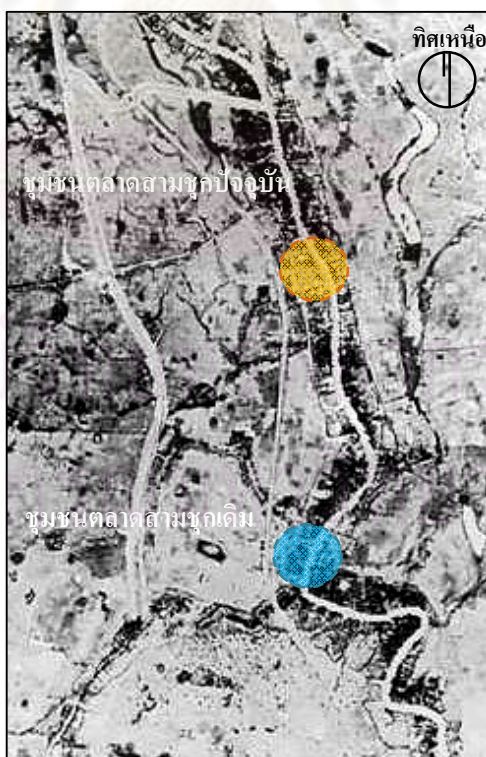
ทั้งนี้ ความเจริญของชุมชนตลาดสามชุกเดิมยังคงเจริญอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากการเปิดเสรีทางการค้าในปีพ.ศ.2398 จากระบบการผลิตเพื่อยังชีพของชาวบ้านแปรเปลี่ยนไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้าโดยเฉพาะข้าว ซึ่งเป็นสินค้าที่ตลาดต้องการ ชาวบ้านจึงเริ่มบุกเบิกพื้นที่เพื่อ

¹ คำว่าสามชุกมาจากการเป็นพื้นที่บรรจบของเส้นทางสัญจรสามทางคือ ทางน้ำจากทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนทิศตะวันตกนั้นเป็นทางเกวียน จึงเป็นที่มาของคำว่า“สามแพร่ง”ต่อมาเพี้ยนเป็น “สามเพ็้ง” จนกลายมาเป็น“สามชุก”และอีกตำนานหนึ่งมาจาก “กระชุก” “สีชุก”หรือ“สามชุก”ภาชนะสานทำด้วยไม้ไผ่ที่ชาวบ้านนิยมใช้ใส่สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ข้าว ฝ้ายและถ่าน จนทำให้มีการเรียกชื่อชุมชนว่า “บ้านกระชุก”หรือ “บ้านสามชุก”ในปัจจุบัน

² ที่เรียกว่า “ท่ายาง”เพราะมีต้นยางนาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก

ปลูกข้าวขายเป็นจำนวนมาก พื้นที่ปลูกข้าวจึงขยายตัวไปตามริมแม่น้ำสุพรรณบุรีและขยายตัวอย่างชัดเจน ช่วงหลังปีพ.ศ.2440 ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มอพยพเคลื่อนย้ายเพื่อหาพื้นที่เพาะปลูกแห่งใหม่ เนื่องจากชุมชนตลาดสามชุกเดิมมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่(อรุณี จำปานิล, 2550: 31-32) ประกอบกับการที่บ้านสามเพ็งมีทำเลที่ตั้งเหมาะสมและสะดวกกว่าท่าयाง ต่อมาจึงมีผู้อพยพเคลื่อนย้ายมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามเพ็งมากขึ้น จนทำให้ย่านการค้าที่บ้านท่าयाงต้องเลิกไป สามเพ็งจึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนแทนท่าयाง

จากการที่บ้านสามเพ็งมีท่าเรือขนาดใหญ่ เหมาะแก่การเป็นท่าขนถ่ายสินค้าทำให้ตลาดริมน้ำแห่งนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะริมน้ำเท่านั้นแต่ขยายขึ้นบนฝั่งเกิดเป็นตลาดขนาดเล็กมีเพิงค้าขายที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ซึ่งต่อมามีการพัฒนาให้มั่นคงมากขึ้น โดยสร้างเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวและสองชั้น ตลาดแห่งนี้จึงมีการขยายตัวเติบโตขึ้นตามลำดับ ต่อมาในปีพ.ศ.2457 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอ “นางบวช” มาตั้งที่บ้าน “สามเพ็ง” ซึ่งเป็นย่านการค้าที่สำคัญในสมัยนั้น จนกระทั่งปีพ.ศ.2481ได้เปลี่ยนชื่อจาก “อำเภอนางบวช” มาเป็น “อำเภอสามชุก” เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อตำบลโดยเหตุผลของการย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งที่เขตสามชุกนั้น ก็เนื่องมาจากเห็นความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของตลาดและท่าเรือค้าขาย จึงเห็นควรต้องมีสถานที่ราชการมาดูแลความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่สามชุก(อมรา จันทรมานะ, 2548: 59)

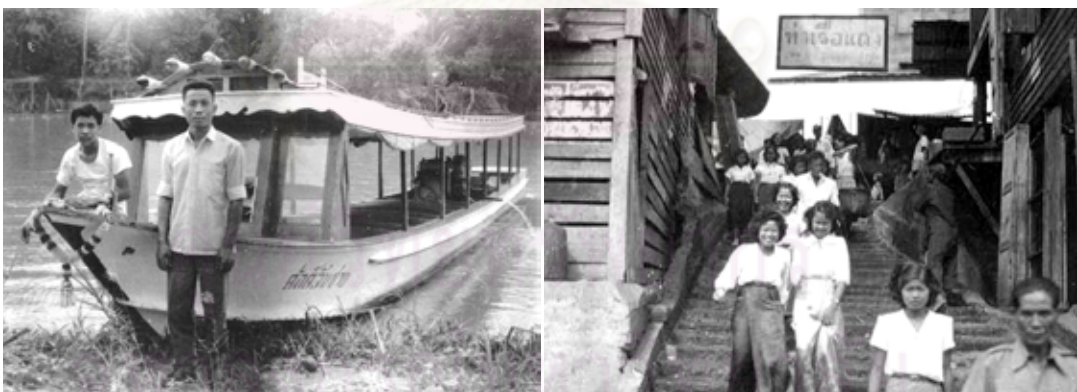

ภาพที่ 4.1 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนตลาดสามชุกปี พ.ศ.2495
ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

ภาพที่ 4.2 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนตลาดสามชุก (ซ้าย) และที่ว่าการอำเภอสามชุกในปี พ.ศ.2482 (ขวา)
ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

ด้วยความที่ตลาดสามชุกเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของแม่น้ำสุพรรณบุรี ประกอบกับที่ตั้งอยู่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอ ซึ่งเป็นศูนย์ราชการที่ประชาชนมาติดต่ออยู่อย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการก่อสร้างคลองชลประทานสามชุกขึ้น โดยสร้างเป็นประตูระบายน้ำและประตูเรือสัญจรกันลำน้ำทำให้เรือที่สัญจรไปมาบางส่วนจะต้องจอดรอเพื่อสลับผ่านตลาดสามชุกจึงกลายเป็นจุดแวะพักที่ขึ้นชื่อของลำน้ำสุพรรณบุรี ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจของชุมชนอย่างรวดเร็ว ต่อมาในปีพ.ศ.2499 มีการระดมทุนตั้งโรงงานน้ำตาลทรายขึ้นที่บ้านบางขวาง ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยยกระดับสภาพเศรษฐกิจของอำเภอสามชุกและก็ส่งผลดีต่อเนื่องกับชุมชนสามชุกด้วย (ปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส, 2550: 53)

ภาพที่ 4.3 เรือโดยสาร (ซ้าย) และท่าเรือแดงบริเวณซอย 3 (ขวา)
ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นกับชุมชนตลาดสามชุกเมื่อมีการตัดถนนผ่านอำเภอสามชุกราวปีพ.ศ.2510 จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการสัญจรจากทางน้ำเป็นหลักมาเป็นทางถนน ประกอบกับการย้ายออกของหน่วยงานราชการจำนวนหนึ่งและการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอของอำเภอใกล้เคียงอำเภอสามชุกอันได้แก่ อำเภอด่านช้างและอำเภอหนองหญ้าไซที่กระทรวง

มหาดไทยได้ประกาศแบ่งแยกออกจากอำเภอสามชุกในปีพ.ศ.2526 (จุจ รัตนพานู, 2547: 36) รวมทั้งเกิดตลาดนัดย่อยขึ้นบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเป็นผลจากการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดหลังจากพิษเศรษฐกิจในปีพ.ศ.2540 ส่งผลให้ศูนย์กลางการค้าขายเคลื่อนย้ายไปกระจุกตัวตามแนวถนนบทบาทของตลาดสามชุกในการเป็นศูนย์กลางการค้าระดับอำเภอจึงลดลงตามลำดับ ชุมชนจึงประสบกับภาวะซบเซาทางด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันแม้ว่าบทบาทความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการค้าขายจะหมดไปแต่ก็ยังปรากฏร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองอย่างเห็นได้ชัดทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ตลาดโบราณ ร้านค้าเก่าแก่และเรือนแถวไม้เก่า รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดให้มีผู้มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ซึ่งช่วยกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นตามลำดับ

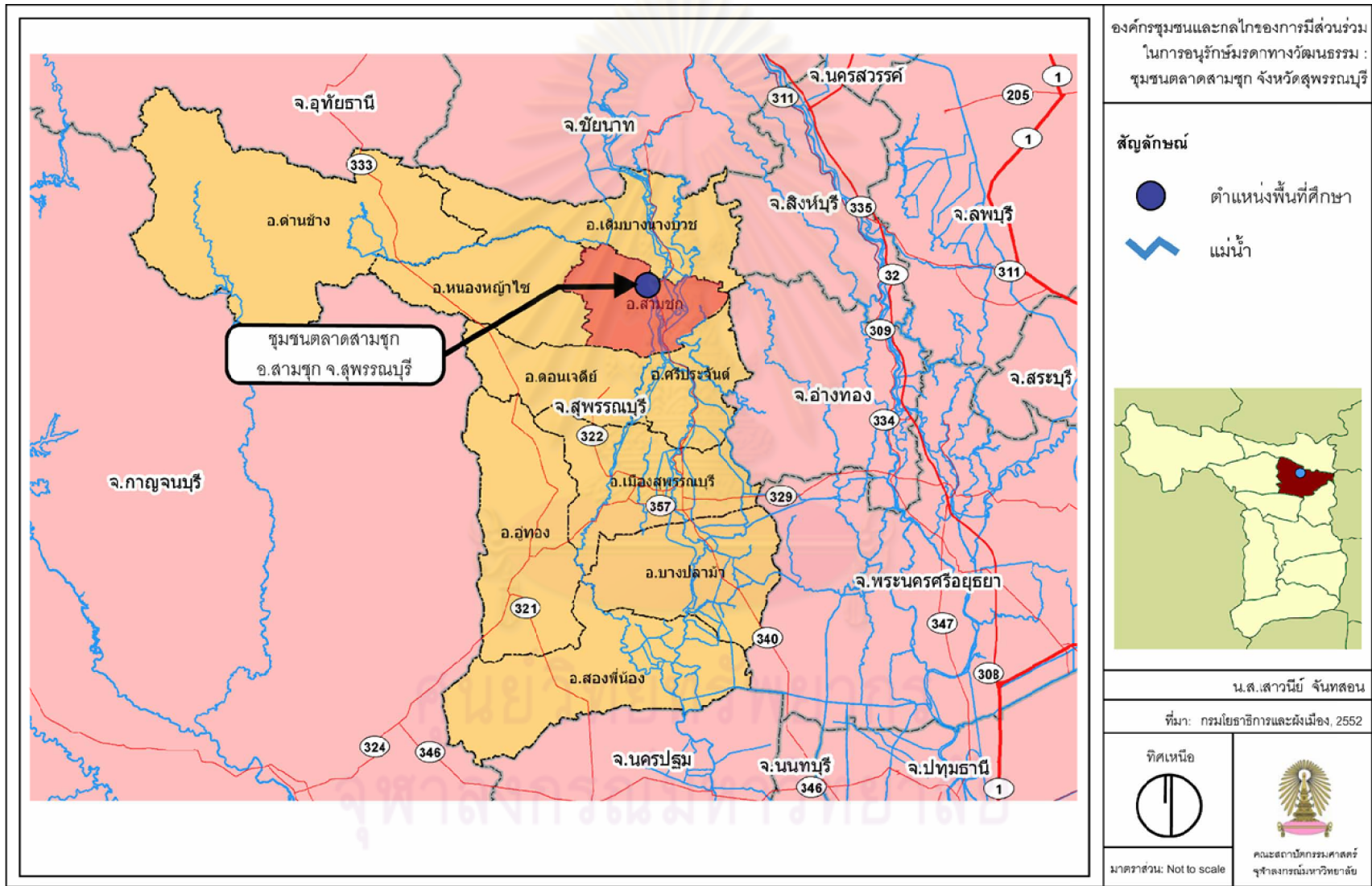
4.2 ลักษณะทางกายภาพ

การศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชนตลาดสามชุกประกอบไปด้วยข้อมูลของที่ตั้งและอาณาเขต การใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมการใช้อาคาร รวมทั้งข้อมูลภูมิศาสตร์ที่ดิน ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนตลาดสามชุกตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือน้ำท่าจีนมีแม่น้ำสุพรรณบุรีไหลผ่านพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี (แผนที่ 4.1) ห่างจากตัวเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี 35 กิโลเมตรและห่างจากกรุงเทพมหานคร 137 กิโลเมตร การเข้าถึงชุมชนสามารถเดินทางด้วยเส้นทางแยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 เข้าสู่ถนนเลียบบคลองชลประทานและทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3365 การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนในปัจจุบันสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกรวดเร็วทั้งรถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง ซึ่งชุมชนตลาดสามชุก มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ (แผนที่ 4.2) ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านเรือนประชาชน
ทิศใต้	ติดกับ	ที่ว่าการอำเภอสามชุก
ทิศตะวันออก	ติดกับ	แม่น้ำสุพรรณบุรี(แม่น้ำท่าจีน)
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตลาดป่าจุก

แผนที่ 4.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา

แผนที่ 4.2 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

4.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก

4.2.2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

ชุมชนตลาดสามชุกเป็นชุมชนตลาดเก่าริมแม่น้ำสุพรรณบุรีที่มีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานมากกว่าร้อยปี ในอดีตชุมชนแห่งนี้เป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนทางน้ำที่เจริญรุ่งเรือง ส่งผลให้ปัจจุบันมีมรดกทางวัฒนธรรมหลงเหลือเป็นจำนวนมากทั้งเรือนแถวไม้เก่า ร้านค้าเก่าแก่ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คน รวมทั้งสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดวิมลโกศารามและศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุกที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของมรดกทางวัฒนธรรมข้างต้นมีรายละเอียด ดังนี้

1) **เรือนแถวไม้เก่า** เป็นรูปแบบอาคารที่พบมากที่สุด ในชุมชนลักษณะเป็นอาคารไม้ที่สร้างแบบต่อเนื่องความสูง 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนชั้นบนเป็นที่พักอาศัย มีการฉลุลวดลายไม้บริเวณแผงประดับใต้หลังคาและช่องลมเหนือประตู ฝาผนังเป็นไม้แผ่นตีตามนอน หน้าต่างบานเปิดคู่ ประตูไม้บานเพี้ยมเปิดกว้างตลอดแนว หลังคามีทั้งทรงปั้นหยา ทรงมนิลาและทรงจั่วที่เดิมมุงด้วยกระเบื้องว่าว แต่ด้วยความทรุดโทรมปัจจุบันจึงปรับเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ เนื่องจากมีน้ำหนักเบากว่ากระเบื้องว่าว นอกจากนี้ร้านค้าส่วนใหญ่ยังคงรักษาป้ายชื่อร้านแบบโบราณเอาไว้ ซึ่งมีทั้งอักษรไทยคู่กับอักษรจีนและอักษรไทยเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 4.4 เรือนแถวไม้เก่าในซอย 1(ซ้าย) และป้ายชื่อร้านแบบโบราณ (ขวา)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

ทั้งนี้จากการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ จนได้รับการคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ให้ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2548 ประเภทองค์กร และในปีพ.ศ.2550 ทางกรมศิลปากรได้พิจารณาให้พื้นที่และอาคารภายในตลาดสามชุกร้อยปีเป็นโบราณสถานประเภท ย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและรูปแบบอาคารพื้นถิ่นที่สมควรอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งในปีพ.ศ.2552 ได้รับ

รางวัลอนุรักษ์ระดับดีจากองค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย (ยูเนสโก) ในโครงการประกวดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก รางวัลเหล่านี้สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 4.5 ประตูไม้บานเฟี้ยม (ซ้าย) และลายฉลุขมมบั้งจิงบริเวณช่องลม (ขวา)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

2) **พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านังจันารักษ์** จัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ.2547 เดิมเป็นบ้านของขุนจ่านังจันารักษ์ มีตำแหน่งกรมการพิเศษจังหวัดสุพรรณบุรี นายอากรสุรา-ฝัน ลักษณะเป็นอาคารโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 3 ชั้น ที่ได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ด้านการตกแต่งลวดลาย หลังคาเป็นแบบปั้นหยามุงด้วยกระเบื้องว่าว ประตูชั้นล่างเป็นแบบบานเฟี้ยม ปลูกพักไม้ หน้าต่างเป็นบานกระทุ้งแบบบานเกล็ด วัสดุปูพื้นใช้เซรามิคเคลือบด้าน ปัจจุบันบ้านหลังนี้อยู่ในความดูแลของคุณเคี้ยวี่ จันารักษ์ หลานสาวของขุนจ่านังจันารักษ์ ซึ่งอนุญาตให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ปรับปรุงบ้านเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อใช้สำหรับจัดแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชน เรื่องราวและข้าวของเครื่องใช้ของผู้เป็นเจ้าของบ้าน เมื่อครั้งยังมีชีวิต รวมถึงใช้เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการหมุนเวียนตามความเหมาะสม นอกจากนี้งบประมาณบางส่วนในการปรับปรุงยังได้รับบริจาคจากชาวบ้าน โดยมีอาสาสมัครที่เป็นชาวบ้าน ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาดูแลพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเปิดตลอดทั้งสัปดาห์และมีมัคคุเทศก์น้อยที่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุกอาสาพาเดินชมพิพิธภัณฑ์และชุมชนในช่วงวันหยุด

ภาพที่ 4.6 พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านางจันารักษ์ (ซ้าย) และชั้นล่างของพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงหุ่นจำลอง และความเป็นมาของชุมชน (ขวา) ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

3) **โรงแรมอุดมโชค** ตั้งอยู่เลขที่ 47 ซอย 2 หมู่ 2 เป็นโรงแรมแห่งที่สองของตลาดสามชุก สร้างขึ้นประมาณปีพ.ศ.2470 เดิมเจ้าของคือ คุณพิศิษฐ์ สิทธิบุญโญ(แปะชิม)และภรรยา คุณทองพูน วงษ์ราย พอแปะชิมเสียชีวิตทายาทจึงได้ขายกิจการให้กับคุณอรุณลักษณ์ อ่อนนิมิต ลักษณะเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ประตูบานเพี้ยม กั้นห้องออกเป็น 12 ห้อง โดยเปิดบริการมาตั้งแต่สมัยคุณพ่อของแปะชิมแล้ว ในครั้งที่การคมนาคมทางน้ำยังรุ่งเรืองแต่ละวันจะมีเรือสินค้ามาจอดเทียบท่าตลาดสามชุกเป็นจำนวนมาก สมัยนั้นยังไม่มีที่พักแรมจึงดัดแปลงบ้านห้องแถวเปิดเป็นโรงแรมเพื่อให้ผู้ที่เดินทางมาค้าขายได้แวะพักแรม ส่วนใหญ่คนที่มาพักจะเป็นเชลล์ขายของต่างจังหวัดและคนที่เดินทางมาทำงานแถบนี้ (คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก, 2549:27) ปัจจุบันโรงแรมอุดมโชคไม่ได้เปิดให้บริการแล้วแต่เปิดเป็นร้านขายกาแฟ เสื้อผ้าและของที่ระลึกในพื้นที่ชั้นล่าง ส่วนชั้นบนได้จัดแสดงโปสเตอร์โฆษณาภาพยนตร์และอุปกรณ์ฉายภาพยนตร์เก่า รวมทั้งมีห้องที่จัดฉายภาพยนตร์เก่าสำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ภาพที่ 4.7 โรงแรมอุดมโชค (ซ้าย) และชั้นบนจัดแสดงโปสเตอร์โฆษณาภาพยนตร์เก่า (ขวา) ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

4) **ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก** ตั้งอยู่บริเวณท่าน้ำทางขึ้นตลาดซอย 2 สร้างขึ้นราวปีพ.ศ.2467 เดิมทีศาลเจ้าพ่อสามชุกนั้นอยู่บริเวณวัดสามชุก ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนตลาดสามชุกเดิม เมื่อมีการเคลื่อนย้ายชุมชนมาอยู่ที่ตั้งปัจจุบัน จึงสร้างศาลแห่งใหม่โดยการอัญเชิญเจ้ารูปจากศาลเจ้าพ่อหลักเมืองบริเวณหน้าวัดสามชุกมาใส่กระถางรูปใหม่ ลักษณะของศาลเจ้าเป็นอาคารชั้นเดียว ภายในตกแต่งตามสัญลักษณ์และคติความเชื่อของชาวจีน ด้านหน้าศาลเจ้ามีโคมไฟประจำศาลเจ้าเรียกว่า “ที่ตีเต็ง” ใช้นำทางในขบวนพิธีแห่ เช่น งานจิว เป็นต้น ตรงข้ามศาลเจ้าเป็นที่ตั้งประรำสำหรับไหว้เจ้าที่ ไกล่กันมีที่เผากระดาษเงินกระดาษทองให้บรรพบุรุษเพื่อแสดงความกตัญญู ศาลเจ้าแห่งนี้มีความสำคัญในการยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชนและผู้เดินทางผ่านไปมาได้กราบไหว้ขอพรให้คุ้มครอง ปกป้องรักษาและให้การค้าเจริญรุ่งเรือง ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุกมีการจัดงานปีละ 2 ครั้งคือ ในช่วงเดือนมกราคมจะเป็นวันแก้บนและครั้งที่สองจะจัดในช่วงเดือนพฤษภาคมเป็นจิวประจำปี

ภาพที่ 4.8 ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก (ซ้าย) และที่ตั้งประรำพิธีสำหรับไหว้เจ้าที่ (ขวา)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

5) **วัดวิมลโกศาราม** สร้างขึ้นราวปีพ.ศ.2490 โดยมีผู้บริจาคที่ดินเพื่อให้สร้างเป็นวัดใกล้บ้านของชุมชนตลาดสามชุก วัดนี้เดิมชื่อ “วัดรัตนโกศาราม” ต่อมาเมื่อครอบครัวของพ่อสดและแม่พุด อ่อนวิมล บริจาคที่ดินให้วัดเพื่อสร้างโบสถ์ จึงได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดวิมลโกศาราม” ชาวชุมชนตลาดสามชุกเรียก “วัดใหม่สามชุก” วัดแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหินทรายคือ หลวงพ่อพุทธนิมิตและหลวงพ่อนาคปรก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปในสมัยทราวดี นอกจากนี้ยังมีการจัดวางรูปแบบของพุทธสถานตามหลักพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและสวยงาม (กฤตยา เสริมสุข สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2552) ปัจจุบันวัดแห่งนี้มีความสำคัญกับชุมชนในด้านการเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางศาสนา

ภาพที่ 4.9 โบสถ์หลังเก่าวัดวิมลโกคาราม (ซ้าย) และหลวงพ่อนาคปรก (ขวา)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2552

6) **บ้านเก่าแก่เซ็ง** ตั้งอยู่เลขที่ 69 ซอย 2 บริเวณลานโพธิ์ เจ้าของบ้านคือ คุณ สะอาดและคุณจรรยา บุรณากาญจน์ ซึ่งเจ้าของสิทธิ์บ้านหลังนี้ไม่ได้ใช้งาน จึงอนุญาตให้ชุมชน ใช้ทำประโยชน์ในกิจกรรมของชุมชน โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ ปรับปรุงอาคารส่วนหน้าเป็นร้านขายของที่ระลึก ซึ่งรายได้จากการจำหน่ายนำมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชน ส่วนอาคารด้านหลังได้ปรับปรุงเป็นศูนย์ประสานงานโครงการเมืองน่าอยู่และที่ทำการคณะกรรมการพัฒนาสามชุกเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้พื้นที่ข้างบ้านหรือที่เรียกว่าลานโพธิ์ได้ ปรับปรุงเป็นลานเอนกประสงค์ใช้สำหรับการประชุมและจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน

ภาพที่ 4.10 บ้านเก่าแก่เซ็ง (ซ้าย) และของที่ระลึกที่จำหน่ายภายในร้าน (ขวา)

ที่มา: ธนาคล เทียงตรง และ ศักดิ์พัฒน์ อนุรักษ์ภราดร, 2551

7) **ร้านกาแฟท่าเรือสง** ตั้งอยู่มุมซอย 1 ซ้ำงที่ว่าการอำเภอ เป็นร้านของคุณซั้ง และคุณม่วยเล็ก ศิวะนันต์วงศ์ ร้านกาแฟโบราณนี้ดำเนินกิจการมาถึง 3 รุ่นแล้ว แต่เดิมร้านกาแฟนี้ตั้งอยู่บริเวณท่าเรือสง ต่อมาเมื่อการคมนาคมทางน้ำหมดไป จึงมาเปิดขายที่ร้านของน้องชายคนที่ 3 ซึ่งเปิดเป็นร้านวัสดุก่อสร้างชื่อร้านศิวะนันต์พานิช ด้วยกรรมวิธีการคั่วกาแฟและรสชาติ

แบบดั้งเดิม จึงทำให้ร้านกาแฟท่าเรือส่งมีลูกค้าประจำแวะเวียนมาอุดหนุนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเช้าของทุกวันร้านกาแฟแห่งนี้จะเนืองแน่นไปด้วยชาวชุมชนที่ใช้ร้านกาแฟเป็นสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยระหว่างกัน

8) **ร้านบุญช่วยหัตถกิจ** ตั้งอยู่เลขที่ 5 ซอย 1 เป็นร้านขายนาฬิกาโบราณและนาฬิกาสมัยใหม่ เจ้าของร้านคนปัจจุบันคือ คุณสายบัว พัวพลเทพ ผู้ได้รับมรดกตกทอดร้านนี้จากบิดาสามี ในอดีตร้านบุญช่วยหัตถกิจขายนาฬิกาดีมาก โดยรับซื้อจากชาวบ้านเอานาฬิกาเก่ามาแลกนาฬิกาใหม่ ปัจจุบันถึงแม้สามีของคุณป้าสายบัวได้เสียชีวิตไปนานหลายปีแล้ว แต่คุณป้าก็ยังคงรักษาร้านบุญช่วยหัตถกิจนี้ไว้โดยลำพังเพราะลูกทั้ง 8 คนล้วนไปใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพฯ

9) **ร้านรัชพร** ตั้งอยู่เลขที่ 27 ซอย 1 เป็นร้านขายนาฬิกาเปิดมากกว่า 50 ปี ที่ขายนาฬิกาโบราณและนาฬิกาสมัยใหม่หลายยี่ห้อ ทั้งแบบที่เป็นตัวเรือนแบบไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้ทางร้านยังได้เก็บสะสมนาฬิกาเก่าในสมัยของคุณพ่อที่มีอายุประมาณกว่า 80 ปี ซึ่งเรียกว่า นาฬิกาลอนดอนระฆัง ยี่ห้อมิงโต ผลิตในประเทศเยอรมัน มีระฆังอยู่ด้านบน มีตุ้มแกว่งหน้าปัดทำจากกระเบื้อง นาฬิกาเรือนนี้มีความโดดเด่นตรงที่ เวลาตีบอกเวลาเสียงจะดังกังวานมาก (คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2551: 25)

10) **ร้านถ่ายรูปศิลปกรรมชาติ** ตั้งอยู่เลขที่ 393 ซอย 3 เป็นร้านถ่ายรูปที่เปิดให้บริการมากกว่า 50 ปีแล้ว ในปัจจุบันมีคุณสุรีย์ เอี่ยมพิชัยฤทธิเป็นผู้สืบทอดกิจการมาจากคุณพ่อ บรรยากาศภายในร้านเต็มไปด้วยภาพถ่ายเก่า กล้องที่ใช้ในปัจจุบันคือ กล้องที่ใช้ในตอนเปิดร้านแรกๆ เป็นกล้องสมัยคุณพ่อนำเข้ามาจากประเทศเยอรมัน ในร้านยังคงใช้เครื่องมือดั้งเดิม ทั้งกล้องแต่งภาพ อุปกรณ์ในห้องมืด อีกทั้งมีสตูดิโอที่มีฉากและเครื่องแต่งกายในอดีตไว้ในบริการถ่ายภาพย้อนยุคอีกด้วย (คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2551: 34)

11) **ร้านคู่แข่งหวดหรือร้านนายไผ่** ตั้งอยู่เลขที่ 242 ซอย 3 สืบทอดกิจการมาตั้งแต่รุ่นพ่อ เจ้าของกิจการคนปัจจุบันคือ คุณสุวรรณ คุณหาพัฒนกุล เป็นร้านขายข้าวของเครื่องใช้ในครัวและเครื่องมือทางการเกษตร เช่น จาน ชาม กระทะ หม้อ กะละมัง บัวรดน้ำ ถังน้ำ ฯลฯ นอกจากนี้ทางร้านยังเก็บตะเกียงลาน เตารีดถ่าน รถเข็นไม้ ขวดนมแก้ว ซึ่งเป็นของใช้ในบ้านในอดีตไว้อีกด้วย

12) **ร้านโชคชัย** ตั้งอยู่เลขที่ 383 ซอย 3 เป็นร้านขายของชำและของใช้ในชีวิตประจำวันที่เปิดขายมากกว่า 80 ปีแล้ว เจ้าของร้านคือ คุณเต้า และคุณพวงเพชร ราชตนะพันธ์ุ เมื่อก่อนของที่ร้านขายดีมากทั้งสมุนไพร ยาสมุนไพร ยาสีฟัน แป้งและของใช้เบ็ดเตล็ด นอกจากนี้ที่ร้านยังมีของใช้สมัยก่อนเรียงโชว์ในตู้ไม้เพื่อให้ลูกหลานได้ดูหน้าร้าน เช่น แป้งเด็กอมรมา แป้งฝุ่นนูนเต้ เปาโลและสปริงชอง แป้งน้ำพรรณงาม ฮันนี่ สบู่ยี่ห้อมาร์ลิ่ง เซอร์ลัก สวอน สบู่ขาววัง น้ำมัน

ตันใจ น้ำมันบูเต้ น้ำมันหยกฟ้า ไวไฟผสมชายและด้ายเย็บผ้าม้วนละสลึง แป้งฝุ่นกระป๋องละบาท สบู่หอมราคาสองสามบาท เป็นต้น

13) **ร้านของชำป่านา** ตั้งอยู่เลขที่ 417 ซอย 3 เป็นร้านขายของชำเก่าแก่ร้านหนึ่งของชุมชนตลาดสามชุก ภายในร้านมีทั้งของชำและเครื่องทำขนม เช่น แป้งทำขนม น้ำตาล เจ้าของร้านคือ คุณสันทนา ลอยจินดารัตน์ นอกจากนี้ในร้านยังมีตู้ตั้งแสดงข้าวของเครื่องใช้ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ ถาด ชันและพาน รวมถึงเครื่องลงหินให้ได้ชมเช่นกัน

14) **ร้านฮกอันไอศถ** ตั้งอยู่เลขที่ 319 ซอย 3 เป็นร้านขายยาแผนโบราณที่มีอายุประมาณ 70 กว่าปี เจ้าของร้านคือ คุณสุณีภา เหลืองศรีดี เป็นผู้สืบทอดกิจการและตำรายาสมุนไพรจีนจากผู้เป็นพ่อ คุณสุณีภามีความเชี่ยวชาญในการจัดยาตามตำราและใบสั่งยาแพทย์โบราณ ภายในร้านมีเครื่องมือปรุงยาแบบดั้งเดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือตั้งแต่สมัยพ่อที่ยังคงใช้มาถึงปัจจุบัน เช่น เครื่องชั่ง ครกตำยาและมีดหั่นยา เป็นต้น

15) **ร้านทองมีชัย** ตั้งอยู่เลขที่ 286 ซอย 4 เดิมร้านทองมีชัยตั้งอยู่ที่ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า ต่อมาเมื่อตลาดชบเขาจึงย้ายมาขายที่ตลาดสามชุก นับเวลาเปิดร้านมากกว่า 10 ปีแล้ว นอกจากนี้ของสะสมภายในร้านประเภทข้าวของเครื่องใช้ของชาวจีน เช่น เครื่องถ้วยลายคราม จานลายเขียนสี เครื่องเงิน ชุดน้ำชา ปั่นชา ฯลฯ ซึ่งของสะสมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมของความเป็นคนจีนของครอบครัวดังกล่าว

16) **ร้านสวัสดิ์ไอศถ** ตั้งอยู่เลขที่ 425 หมู่ 2 เดิมเปิดเป็นร้านขายยาแผนโบราณขายยาสมุนไพรจัดชุดทั้งยาสมุนไพรไทยและยาสมุนไพรจีน โดยมีคุณสวัสดิ์ จอมแสงเป็นเจ้าของร้าน เมื่อคุณสวัสดิ์เสียชีวิตลงในปี พ.ศ.2510 บุตรสาวจึงได้สืบทอดกิจการต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2516 บุตรสาวก็เสียชีวิต ร้านสวัสดิ์ไอศถจึงปิดกิจการนับตั้งแต่นั้นมา อย่างไรก็ตามลูกหลานยังคงเก็บรักษาอุปกรณ์และเครื่องมือทำยาไว้เป็นอย่างดี เช่น เครื่องบดยา ตราชั่งยา แม่พิมพ์ของยาตราแสงรัศมีและเครื่องอัดยาเม็ด เป็นต้น

17) **ร้านโชคนิมิต** ตั้งอยู่เลขที่ 182 ซอย 4 เปิดมากกว่า 50 ปี เจ้าของกิจการคือคุณนิมิต จึงเจริญสุขยิ่ง เป็นร้านขายผ้าและอุปกรณ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น ชิปป กระดุม ฯลฯ ขายทั้งปลีกและส่ง ภายในร้านมีผ้าให้เลือกหลากหลายแบบหลายลาย

18) **ร้านไพศาลสมบัติ** ตั้งอยู่เลขที่ 300 ซอย 4 หมู่ 2 เดิมเปิดเป็นร้านขายกาแฟและก๋วยเตี๋ยวที่ห้องแถวริมน้ำครั้งที่การคมนาคมทางน้ำยังรุ่งเรือง ด้วยความที่เจ้าของร้านเป็นคนชอบฟังเพลงจึงเปิดเพลงเวลาขายของ ซึ่งเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่ดึงดูดให้ลูกค้ามาอุดหนุนที่ร้านเป็นจำนวนมากทั้งชาวจรและขาประจำ แม้ต่อมาจะเลิกขายกาแฟแล้วข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่ใช้ในตอนนั้นก็ยังคงเก็บรักษาเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ชงกาแฟ กระตักน้ำ ตะกร้าและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เป็นต้น ปัจจุบันทายาทคือ คุณจินดา พรหมโชติเป็นผู้ดูแลรักษาไว้

19) **ร้านฮก้งวันตั้ง** ตั้งอยู่เลขที่ 329 ซอย 4 เป็นร้านขายยาสมุนไพร ทั้งสมุนไพรไทยและสมุนไพรจีนที่เปิดมาแล้วกว่า 60 ปี เจ้าของร้านคือคุณพรทิพย์ สอนสงวนวงศ์ สืบทอดกิจการมาจากผู้เป็นพ่อที่เดิมเคยเปิดร้านขายยาอยู่ที่อำเภอเดิมบางนางบวช ขณะนั้นมีใจรักทุกซุ้มจึงย้ายมาอยู่ที่ตลาดสามชุกโดยเช่าบ้านอยู่ที่ซอย 2 เมื่อบ้านที่ซอย 4 สร้างเสร็จจึงย้ายเข้ามาอยู่เพื่อทำกิจการเกี่ยวกับการรักษาโรคและขายยาสมุนไพร พ่อของคุณพรทิพย์มีความเชี่ยวชาญมากบางคนรักษาที่ไหนก็ไม่หาย พอมารักษากับพ่อคุณพรทิพย์อาการก็ดีขึ้น ปัจจุบันความนิยมในยาสมุนไพรมีน้อยลงรายได้หลักของร้านจึงขึ้นอยู่กับลูกค้าประจำเท่านั้น

20) **ร้านศิริทรัพย์** ตั้งอยู่เลขที่ 639/1 ถนนมิตรสัมพันธ์ ตรงข้ามซอย 2 เป็นร้านเครื่องจักรสานที่มีเพียงร้านเดียวในตลาดสามชุก เจ้าของร้านคือคุณทรัพย์ มุสิกกุล เดิมเคยทำงานที่กรมชลประทาน ต่อมาได้เปลี่ยนมาทำงานเป็นช่างไม้จำพวกเครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ต่างๆ เมื่ออายุมากขึ้นจึงหันมาทำเครื่องจักรสาน ซึ่งคุณทรัพย์ได้ศึกษาและจัดทำเครื่องจักรสานด้วยตนเอง เครื่องจักรสานที่มีจำหน่ายอยู่ในร้าน ได้แก่ ตะกร้า กระจาด เครื่องมือจับปลา เครื่องมือทางการเกษตร เป็นต้น

จากการศึกษาข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนตลาดสามชุก โดยแยกพิจารณาเป็นซอยต่างๆ ในชุมชนทั้ง 5 ซอยแล้วพบว่า มรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะกระจุกตัวมากที่สุดบริเวณซอย 3 ตลาดสามชุก นอกจากนี้ยังพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นร้านค้าเก่าแก่ที่สืบทอดกิจการจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ร้านยาสมุนไพร ร้านของชำและร้านของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งในอนาคตกิจการเหล่านี้มีแนวโน้มว่าจะสูญหาย เนื่องจากขาดการสืบทอดจากลูกหลาน (แผนที่ 4.3)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.2.2 **มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้** เป็นสิ่งที่ชุมชนปฏิบัติสืบต่อกันมา กิจกรรมเหล่านี้ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนเข้าด้วยกัน สำหรับชุมชนตลาดสามชุกที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาจึงมีลักษณะผสมผสานระหว่างประเพณีของไทยและประเพณีของจีน ซึ่งประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ได้แก่

1) **งานจิว** เป็นงานประจำปีที่ชาวตลาดสามชุกจัดขึ้นเพื่อสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก โดยงานจะจัดขึ้นปีละสองครั้งในเดือนมกราคมเป็นงานแก้บนเจ้าพ่อ ซึ่งผู้ใดที่อธิษฐานขออะไรไว้หากได้ตามคำขอต้องไปแก้บนในช่วงเวลาดังกล่าวและเดือนพฤษภาคมเป็นงานประจำปี กิจกรรมในช่วงเช้าจะนำซาแซ ผลไม้ห้าอย่าง น้ำชา เหล้าและกระดาษทองนำไปไหว้เจ้าพ่อสามชุก แล้วอัญเชิญเจ้าพ่อแห่ไปตามซอยต่างๆในชุมชน ผู้ใดต้องการกราบไหว้บูชาก็สามารถทำได้ หลังจากนั้นมีการเคารพเจ้าพ่อด้วยการแสดงจิวและประมุขของต่างๆที่นำมาถวายเจ้าพ่อ เช่น ตะเกียง ผลไม้ เป็นต้น ซึ่งสิ่งของที่ได้จากการประมุขชาวชุมชนถือเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว (กฤตยา เสริมสุขและพิพัฒน์ โสมชาติวิวัฒน์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 4.11 ของที่ใช้ในการไหว้เจ้าพ่อ (ซ้าย) และการแสดงจิว (ขวา)

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

2) **วันไหว้พระจันทร์** เป็นเทศกาลของชาวจีน โดยปกติจะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ของเดือนกันยายน เป็นการระลึกถึงเทพธิดาแห่งพระจันทร์ โดยตั้งโต๊ะจัดของสักการบูชาพระจันทร์เพื่อขอพรให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งของที่นำไปไหว้พระจันทร์ ได้แก่ ขนมไหว้พระจันทร์ ขนมเปี๊ยะและขนมโก๋ เป็นต้น สำหรับชุมชนตลาดสามชุกมีการตั้งโต๊ะเช่นไหว้พระจันทร์บริเวณลานโล่งหน้าว่าการอำเภอสามชุกแล้วเชิญชวนคนไทยเชื้อสายจีนออกไปไหว้ เมื่อไหว้เสร็จก็แบ่งขนมรับประทานกันคึกกับน้ำชาที่จัดเตรียมไว้(กฤตยา เสริมสุข, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552) การไหว้พระจันทร์นั้นนอกจากจะเป็นการแสดงความรักต่อเทพธิดาแห่งพระจันทร์แล้ว กิจกรรมที่จัดขึ้นยังเป็นโอกาสอันดีที่ชาวชุมชนจะได้พบปะพูดคุยกัน

ภาพที่ 4.12 ขนมที่ใช้ในการไหว้พระจันทร์ (ซ้าย) และบรรยากาศการไหว้พระจันทร์ (ขวา)
ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

3) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคกลาง ที่ชาวจังหวัดสามชุกได้ฟื้นฟูและปฏิบัติสืบต่อกันมาได้แก่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันลอยกระทง วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาและการทอดกฐิน เป็นต้น ประเพณีที่จัดขึ้นนั้น นอกจากจะเป็นสิ่บทอดประเพณีดั้งเดิมที่ดั่งามไว้แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้าร่วมในกิจกรรมวันสำคัญดังกล่าว ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคีระหว่างกันในกลุ่มชน

ภาพที่ 4.13 การทอดกฐิน (ซ้าย) และประเพณีวันสงกรานต์ (ขวา)
ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

4.2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนตลาดสามชุก จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการค้าและพักอาศัย อาคารที่พบส่วนใหญ่เป็นอาคารโครงสร้างไม้ความสูง 2 ชั้นที่ผสมผสานของสองกิจกรรมเข้าด้วยกันคือ การค้าและที่พักอาศัย โดยชั้นล่างของตึกแถวใช้ค้าขายและเก็บของ ส่วนชั้นบนใช้พักอาศัย ลักษณะการวางตัวของอาคารตั้ง

ฉากกับแม่น้ำสุพรรณบุรี มีเพียงเรือนแถวไม้ชุดแรกเท่านั้นที่ขนานไปกับแม่น้ำ พื้นที่ภายในชุมชนมีเส้นทางเชื่อมต่อกันหมดทุกซอย

จากการสำรวจพื้นที่พบว่า อาคารในพื้นที่ศึกษามีทั้งหมด 348 คูหา การใช้อาคารชั้นล่างของพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อพาณิชย์กรรมโดยพบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 291 คูหา มีสัดส่วนเป็นร้อยละ 79.95 ของจำนวนอาคารทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา ส่วนที่รองลงมาคือ ใช้เพื่อการพักอาศัย จำนวน 57 คูหา คิดเป็นร้อยละ 15.65 ของจำนวนอาคารทั้งหมดและอาคารที่ไม่มีการใช้งาน จำนวน 16 คูหา คิดเป็นร้อยละ 4.40 ของจำนวนอาคารทั้งหมด จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บทบาทหลักของพื้นที่นั้น คือบทบาทด้านพาณิชย์กรรม (แผนที่ 4.4)

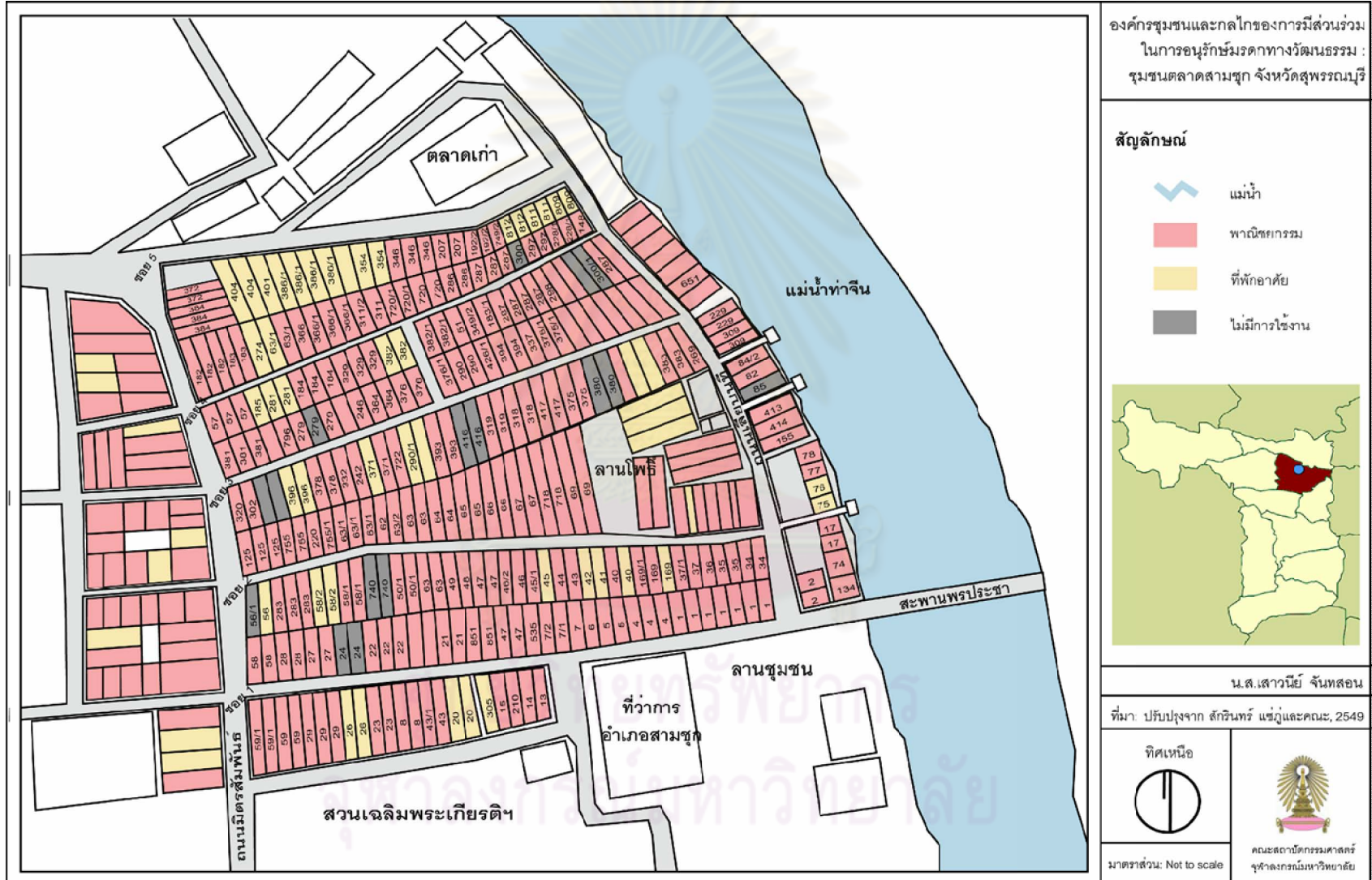
4.2.4 กิจกรรมการใช้อาคาร

ลักษณะกิจกรรมการใช้อาคารในชุมชนตลาดสามชุก จากการสำรวจพื้นที่โดยพิจารณาแต่อาคารชั้นล่างพบว่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นกิจกรรมทางด้านการค้า ซึ่ง รองลงมาคือ การพักอาศัยและอาคารที่ไม่มีการใช้งาน

นอกจากนี้หากพิจารณาแยกเป็นประเภทของการค้าขาย พบว่าร้านขายอาหารและเครื่องดื่มมีจำนวนมากที่สุด มีจำนวนทั้งสิ้น 78 คูหา คิดเป็นร้อยละ 21.43 ของอาคารที่มีการค้าขายทั้งหมด รองลงมาคือ ร้านขายเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ มีจำนวนทั้งสิ้น 67 คูหา คิดเป็นร้อยละ 18.41 จำนวนน้อยที่สุดคือ ร้านขายยา มีจำนวนทั้งสิ้น 13 คูหา คิดเป็นร้อยละ 3.57 ทั้งนี้พบว่า ร้านค้าส่วนใหญ่ที่พบเป็นร้านเก่าแก่ที่สืบทอดกิจการมาจากบรรพบุรุษ (แผนที่ 4.5)

4.2.5 กรรมสิทธิ์ที่ดิน กรรมสิทธิ์ที่ดินหรือลักษณะถือครองที่ดินจะมีผลอย่างมากต่อการตัดสินใจปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารหรือการรื้อย้ายออกจากพื้นที่ ซึ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินภายในชุมชนตลาดสามชุกจากการศึกษาสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ (แผนที่ 4.6) ดังนี้ (1) ที่ดินราชพัสดุ บริเวณซอยเทศบาล 1, 2 และซอยเลียบบนที่ เป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ (2) ที่ดินของเอกชน บริเวณซอยเทศบาล 3, 4 และ 5 เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนมีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาส่วนหนึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นการเช่าที่ไม่ให้ความมั่นใจต่อผู้เช่ามากนัก ลักษณะสัญญาเช่าเองก็มีระยะสั้นคือ 3 ปี ซึ่งถือว่าเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ ทั้งนี้จากการศึกษาของ สักรินทร์ แซ่ภูและคณะ (2549: 91) เกี่ยวกับแนวทางในการเช่าที่ดินกับกรมธนารักษ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 ต้องการให้เกิดการทำสัญญาเช่าระยะยาว โดยเป็นการทำสัญญาร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเจ้าของที่ดิน จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าชาวชุมชนมีความต้องการในการได้มา ซึ่งเอกสารสิทธิ์ในระยะยาวเพื่อความมั่นใจในการลงทุนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและหลักประกันที่มั่นคงแก่ชาวชุมชน

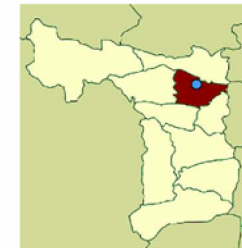
แผนที่ 4.4 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

องค์กรชุมชนและกลไกของการมีส่วนร่วม
ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม :
ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

สัญลักษณ์

- 1. ที่พักอาศัย
- 2. ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม
- 3. ร้านของที่ระลึกของตกแต่งบ้าน
- 4. ร้านเครื่องแต่งกาย/เครื่องประดับ
- 5. ร้านของใช้ในครัวเรือน
- 6. ร้านยา
- 7. บริการ
- 8. อื่นๆ
- 9. บ้านปิด

น.ส.เสาวนีย์ จันทร์สอน

ที่มา: ปรับปรุงจาก สภินิหาร แช่วุ้นและคณะ, 2549

ทิศเหนือ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาตราส่วน: Not to scale

แผนที่ 4.5 แสดงกิจกรรมการใช้อาคาร

แผนที่ 4.6 แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน

4.3 สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนตลาดสามชุกประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ได้แก่ การค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร เสื้อผ้าสำเร็จรูป จนถึงสินค้าเฉพาะ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายบ้างรายมีการปรับเปลี่ยนการค้าขายให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น เพิ่มสินค้าประเภทของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมรายได้จากสินค้าหลักที่จำหน่ายอยู่

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบัน อยู่ในเกณฑ์ดีมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเห็นได้จากร้านค้าที่เปิดขายกันเกือบทุกร้าน ทั้งนี้ เป็นผลจากการรวมตัวของชาวชุมชนเพื่ออนุรักษ์อาคารบ้านเรือน ร้านค้าเก่าและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของชุมชน มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนจากภายนอกเข้ามาเที่ยวชมชุมชน จนเกิดเป็นรายได้จากการท่องเที่ยว เศรษฐกิจของชุมชนที่เคยซบเซามาเป็นเวลานานจึงกลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง

ภาพที่ 4.14 แสดงกิจกรรมการค้าของชุมชนตลาดสามชุก

ที่มา : ผู้วิจัย, 2552

4.4 ลักษณะทางสังคม

4.4.1 สภาพทางสังคม

ลักษณะของชุมชนตลาดสามชุกเป็นสังคมการค้า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นเวลานาน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเป็นแบบเครือญาติที่มีการพึ่งพาอาศัย มีความผูกพันและเอื้ออาทรต่อกัน โดยส่วนมากจะรู้จักกันเกือบหมดทั้งชุมชน เนื่องจากอยู่อาศัยในชุมชนกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษทำให้มีความสนิทสนมกัน แต่ลักษณะของครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวขยายที่มีปู่ย่าตายายลูกหลานอาศัยเป็น

ครอบครัวใหญ่ เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น คนรุ่นใหม่มักไปหางานทำและอยู่อาศัยในเมือง นานๆ ครั้งจึงกลับมา

ชาวชุมชนตลาดสามชุกเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดวิมลโกคาราม และวัดสามชุกเป็นศูนย์รวมจิตใจและใช้ประกอบกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา รวมไปถึงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวชุมชนให้ความเคารพเช่นกัน ซึ่งจากการที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ส่งผลให้ประเพณีวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ มีการผสมผสานทั้งประเพณีของไทยและจีน

4.4.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจากการศึกษาและสำรวจภาคสนามในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก สามารถจำแนกกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก 2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง ทั้งนี้จากการศึกษาและเพื่อให้มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น จึงจำแนกกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) ชุมชนท้องถิ่น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ภาครัฐ 4) องค์กรอิสระ และ 5) สถาบันการศึกษา และนักวิชาการ มีรายละเอียด ดังนี้

4.4.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก กลุ่มคนหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ มีผลกระทบต่อการทำงาน มีทรัพยากร ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และเครื่องมือ ได้แก่

1) ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่

(1) คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เป็นองค์กรชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการประสานการแก้ไขปัญหาทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจและที่อยู่อาศัยของชุมชน รวมทั้งเชื่อมประสานระหว่างประชาชนในพื้นที่กับภาคีพัฒนาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

(2) ประชาชนในชุมชนตลาดสามชุก ถือเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ทั้งในเรื่องการใช้พื้นที่ทำมาหากินและใช้เป็นพื้นที่พักอาศัย โดยมีบทบาทในการสนองรับแผนงานพัฒนาจากภาครัฐและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนการอนุรักษ์ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ร้านขายสินค้าที่ระลึก

- กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพค้าขายหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2) **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ได้แก่ เทศบาลตำบลสามชุก เป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรรัฐที่มีความใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด โดยทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นตามกฎหมาย จึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุกทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

3) ภาครัฐ ได้แก่

- **กรมอนุรักษ์** หน่วยงานเจ้าของที่ดินบริเวณซอย 1 และซอย 2 ชุมชนตลาดสามชุก เป็นหน่วยงานที่ได้รับผลโดยตรง จากการเป็นเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ มีอำนาจหน้าที่ในการดูแล บำรุงรักษาและการพัฒนาศักยภาพที่ราชพัสดุ ดำเนินการเกี่ยวกับการใช้ที่ราชพัสดุ รวมทั้งการจัดหาประโยชน์และทำนิติกรรมที่เกี่ยวข้องกับที่ นอกจากนี้ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4) องค์กรอิสระ ได้แก่

(1) **มูลนิธิชุมชนไท** เป็นองค์กรอิสระที่มีบทบาทต่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เป็นอย่างมาก ในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ พร้อมสนับสนุนการศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์ นอกเหนือจากนี้ยังทำหน้าที่เชื่อมโยงความร่วมมือกับเครือข่ายอื่นๆในการกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน

(2) **สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)** ให้การสนับสนุนหลักด้านงบประมาณเพื่อใช้ในการทำกิจกรรม ของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ กิจกรรมที่สำคัญที่ทางชุมชนได้รับสนับสนุนงบประมาณจากสสส.คือ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

4.4.2.2 **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง** กลุ่มคนหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับรองลงมา ได้แก่

1) ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่

- **โรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุก** มีบทบาทในการนำกระบวนการเรียนการสอนมาประสานกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนเข้าฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อยเพื่อให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและต้อนรับนักท่องเที่ยว

2) ภาครัฐ ได้แก่

(1) **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)** ให้การสนับสนุนทางด้านบุคลากร งบประมาณ และส่งเสริมกระบวนการร่วมคิดร่วมทำระหว่างชุมชนกับภาคีพัฒนาอื่นๆ โดยทำงานร่วมกับมูลนิธิชุมชนไท ในโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่

(2) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนไปสู่ภายนอก และจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์เพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชุมชน

(3) กรมศิลปากร พิจารณาให้พื้นที่และอาคารภายในตลาดสามชุกร้อยปีเป็นโบราณสถานประเภท “ย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชนและรูปแบบอาคารพื้นถิ่น สมควรอนุรักษ์ไว้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต่อไป”

3) องค์กรอิสระ ได้แก่

(1) มูลนิธิเด็ก-ประไพวิริยะพันธุ์ เป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือด้านบุคลากรทางวิชาการ โดยมีบทบาทให้การให้แนวคิดและแนวทางในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

(2) สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมวิชาชีพที่ให้การสนับสนุนด้านความรู้และรับรองชุมชน พร้อมทั้งพิจารณาให้รางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ.2548 ประเภทองค์กรแก่ชุมชน

(3) อีโคโมส หน่วยงานทางด้านการอนุรักษ์ที่มีบทบาทให้การสนับสนุนด้านความรู้ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแก่ชุมชน

4) สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ ได้แก่

(1) คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและชุมชน โดยประสานการเรียนการสอนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน

(2) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุพรรณบุรี ให้ความช่วยเหลือด้านนักวิชาการที่มีความรู้เรื่องการซ่อมแซมปรับปรุงพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจันทน์ให้คงสภาพเดิมมากที่สุด

4.5 แผน โครงการและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4.5.1 แผนและโครงการ

4.5.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแนวทางการพัฒนาประเทศในอดีตที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับคนและชุมชน กระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่นับได้ว่าเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคในสังคมและมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ทั้งนี้ ในแผนดังกล่าวได้มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในทุกรูปแบบและส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการรับการสนับสนุนและความ

ช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำงาน ควบคุมและติดตามผลร่วมกัน นอกจากนี้ได้สนับสนุนในการสร้างความตระหนักและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการ แม้ว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จะเริ่มให้ความสำคัญกับการกระบวนกรพัฒนาใหม่ แบบมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังไม่เกิดผลเท่าที่ควร ประกอบกับโครงสร้างระบบบริหารราชการ ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยมของคนยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในเวลาอันสั้น จึงเป็นอุปสรรคต่อการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เป็นแผนที่สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมโดยนำศักยภาพ ปัญหาวิกฤติที่กำหนดกิจกรรมดำเนินงานตามความสามารถของชุมชนและพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมเฝ้าระวัง ฟื้นฟู รักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะที่ดึงามวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของเมืองและชุมชน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่ให้ความสำคัญกับส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน โดยใช้กลไกกระบวนกรชุมชนสร้างการบูรณาการกับแผนท้องถิ่น แผนจังหวัด กลุ่มจังหวัดและภาคไปจนถึงแผนระดับชาติ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ ข้างต้นพบว่า ยังไม่ได้มีการแปรแนวคิดดังกล่าวสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม เนื่องจากยังมีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดในด้านงบประมาณและขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานภาครัฐ

4.5.1.2 แผนพัฒนาของเทศบาลตำบลสามชุก (พ.ศ.2552-2554) เทศบาลตำบลสามชุกหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแผนพัฒนาฯ แล้วพบว่า มีแผนในการส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันลอยกระทง วันสงกรานต์ เป็นต้น รวมทั้งการจัดอบรมและศึกษาดูงานเพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนรักท้องถิ่น รักศิลปวัฒนธรรมไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็ก เยาวชน ประชาชนรักและภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการบริหารจัดการงานเทศบาลที่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาท้องถิ่นโดยกำหนดโครงการจัดทำเวทีประชาคม แผนพัฒนาเทศบาลและแผนชุมชน เพื่อ

จัดเวทีประชาคม กำหนดจุดหมายและแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายและปัญหาความต้องการของประชาชน

เมื่อพิจารณาแผนต่างๆที่เกี่ยวข้องพบว่า ในกระบวนการกำหนดแผนและโครงการของเทศบาลตำบลสามชุกนั้นได้เปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนในเขตเทศบาลได้ร่วมเสนอปัญหาและความต้องการโดยมีคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวชุมชนในการเข้าร่วมประชุมและจัดทำแผนของเทศบาลเพื่อให้แผนพัฒนาที่จัดทำสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

4.5.1.3 แผนแม่บทของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เป็นแผนภายใต้โครงการวางแผนการปรับปรุงพื้นที่ตลาดเก่าเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา กรณีศึกษา: ตลาดสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) วัตถุประสงค์ในการจัดทำก็เพื่อให้เป็นเครื่องมือเจรจาต่อรองกับกรมธนารักษ์และสำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อยับยั้งโครงการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ในพื้นที่ซอย 1 และซอย 2 ซึ่งเป็นที่ดินของกรมธนารักษ์ ทั้งนี้ในกระบวนการศึกษามีชุมชนและนักวิชาการเป็นผู้ศึกษาหลัก

สาระสำคัญของแผนแบ่งออกเป็นสองสาระหลักคือ มิติทางกายภาพ และมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบไปด้วย แผนในระดับพื้นที่โดยรอบ ระดับชุมชนและระดับอาคาร และองค์ประกอบอาคาร ดังนี้

1) **แผนระดับพื้นที่โดยรอบ** ประกอบด้วยแผนพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่เชื่อมต่อ แผนการปรับปรุงทางสัญจรและการเชื่อมต่อบริเวณโดยรอบพื้นที่ตลาดสามชุก และแผนการวางข้อกำหนดเฉพาะย่านของพื้นที่ตลาดสามชุกและบริเวณโดยรอบ

2) **แผนระดับชุมชน** ซึ่งเนื้อหาของแผนในส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญมากสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนในระยะกลางของชุมชน โดยสาระในส่วนนี้จะแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ **หนึ่ง**แผนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ เสนอพื้นที่ที่ควรปรับปรุงใน 5 พื้นที่คือ (1) พื้นที่ลานกิจกรรมชุมชน หรือลานโพธิ์ (2) พื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน (3) พื้นที่ศาลเจ้าและศูนย์การค้าชุมชน (4) พื้นที่ตลาดนัดประจำท้องถิ่น (5) พื้นที่ลานริมน้ำ กิจกรรมทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว **สอง**แผนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว (1) พื้นที่พิพิธภัณฑสถานชุมชน (2) พื้นที่โรงแรมอุดมโชค (3) พื้นที่ตลาดชุมชนเลียนบนที่ และ**สาม**แผนปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน (1) การปรับปรุงระบบทางสัญจร (2) การปรับปรุงระบบป้องกันอัคคีภัย (3) การปรับปรุงระบบไฟฟ้าในชุมชน (4) การปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียของชุมชน

3) **แผนการปรับปรุงระดับอาคาร** เป็นแนวทางในการปรับปรุงอาคาร โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นระยะการปรับปรุงอาคาร แนวทางเกี่ยวกับรูปแบบการปรับปรุง ระเบียบและมาตรการในการปรับปรุง

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่าแผนการอนุรักษ์และพัฒนาข้างต้นทางชุมชนได้นำไปปฏิบัติเพียงบางโครงการเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นส่วนน้อยถ้าเทียบกับโครงการที่มีอยู่ทั้งหมด โดยโครงการที่นำไปปฏิบัติส่วนใหญ่จะอยู่ในแผนระดับชุมชน เช่น พื้นที่โรงแรมอุดมโชค การปรับปรุงลานกิจกรรมชุมชน พื้นที่ตลาดนัดประจำท้องถิ่นและพื้นที่ลานริมน้ำ เป็นต้น ถึงแม้ว่าแผนแม่บทฉบับนี้จะเกิดขึ้นจากกระบวนการศึกษาร่วมกันของชาวชุมชนก็ตาม

แผนที่ 4.7 ผังแสดงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก

ที่มา : สักรินทร์ แซ่กู่และคณะ, 2549.

4.5.1.4 **แผนงานพัฒนาสามชุก** เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของมูลนิธิชุมชนไท ภายใต้โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ในปีพ.ศ.2546 โดยมีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์กับประชาชนในชุมชนร่วมกันคิด ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อจะทำให้สามชุกเป็นเมืองน่าอยู่ แผนดังกล่าวครอบคลุมทั้งประเด็นด้านกายภาพที่ได้กำหนดแผนงานจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์ในตลาด การจัดระเบียบร้านค้าและการจัดระบบสายไฟในตลาด เป็นต้น ประเด็นด้านสังคมที่เน้นการสร้างควมเข้าใจระหว่างชุมชนกับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ การจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานภาครัฐ(จังหวัด ท้องถิ่น)

การติดตามผลงานร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ การจัดปรับระบบโครงสร้างการทำงานและระดมการมีส่วนร่วมจากภาคีต่างๆ การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ/กรรมการในการบริหารจัดการและทำงานแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

4.5.1.5 โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ สพ.456 อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นโครงการพัฒนาที่มีบทบาทและสร้างความขัดแย้งต่อชุมชนตลาดสามชุกมากที่สุด โครงการนี้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2529 โดยมีกรมธนารักษ์เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ซึ่งได้เสนอให้ชุมชนปลูกสร้างอาคารพาณิชย์เพื่อการพักอาศัยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 3 ชั้น แทนอาคารเรือนแถวไม้ในพื้นที่ซอย 1 และซอย 2 ที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ซึ่งการปรับปรุงสร้างเป็นอาคารใหม่นั้นจะทำให้เพิ่มพื้นที่ใช้สอยได้มากขึ้น โดยคาดหวังว่าจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่ได้ แต่ผังดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการก่อสร้างจะต้องรื้อถอนศาลเจ้าที่อยู่ในที่ดินออก ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและเกิดการทักท้วง

ต่อมาปี 2530 กรมธนารักษ์จึงปรับผังลดจำนวนลง เพื่อคงบริเวณศาลเจ้าไว้และมอบให้จังหวัดจัดผู้เช่าลงผังตามที่กรมธนารักษ์ปรับแก้ แต่ผู้เช่าขอชะลอการปลูกสร้างออกไปมีกำหนด 10 ปี ซึ่งมีเหตุผลจากความไม่พร้อมทางการเงิน ประกอบกับมีการร้องเรียนเรื่องสิทธิประโยชน์ที่ได้รับโครงการจึงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ในปีพ.ศ.2544 กรมธนารักษ์ได้ปรับผังอาคารใหม่ เนื่องจากผังเดิมขัดต่อกฎกระทรวง ฉบับที่ 55 ที่ใช้บังคับเรื่องขนาดอาคาร อย่างไรก็ตาม โครงการฯ ดังกล่าวไม่ได้รับความเห็นชอบจากชาวชุมชน เพราะข้อเสนอกจากโครงการสร้างความไม่เป็นธรรมทั้งเรื่องจำนวนสิทธิการปลูกสร้างที่ได้รับถูกเฉลี่ยไปให้กับผู้เช่ารายอื่นและการปรับเปลี่ยนตำแหน่งของอาคารแตกต่างไปจากที่เคยมีอยู่เดิม รวมทั้งเมื่อก่อสร้างอาคารแล้วเสร็จต้องยกกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง ด้วยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงทำให้โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุฯ ค้างการดำเนินการมาระยะหนึ่ง

ทั้งนี้ ชาวชุมชนตลาดสามชุกได้รวมตัวกันจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสามชุกเชิงอนุรักษ์ขึ้นเพื่อต่อรองกับสำนักงานธนารักษ์ให้ยกเลิกโครงการดังกล่าว โดยมีภาคีพัฒนาเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินการเจรจาต่อรอง ซึ่งปัจจุบันโครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุฯ ของกรมธนารักษ์ได้ยกเลิกไปแล้ว

ภาพที่ 4.15 ผังบริเวณการแบ่งพื้นที่ที่อยู่อาศัยในซอย1และซอย2
ที่มา: สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุพรรณบุรี, 2553

4.5.2 กฎหมาย

4.5.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้ให้ความสำคัญกับการรวมตัวของประชาชนเป็นองค์กรชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ระบุไว้ในส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตราที่ 66 ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม ทั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาดูแลจัดการทรัพยากรของตนเอง

4.5.2.2 พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการผลักดันของคนหลายฝ่ายเพื่อให้มารองรับสถานะของสภาองค์กรชุมชนและส่งเสริมการทำงานในรูปขององค์กรชุมชน โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานในกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน รวมทั้งพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชน ทั้งนี้ สมสุข บุญญะบัญชา อดีตผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นต่อพรบ.สภาองค์กรชุมชนว่า “เมื่อพระราชบัญญัตินี้ได้ประกาศใช้แล้วทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายร่วมบริหารจัดการภาคประชาชน กลายเป็นโครงสร้างบริหารที่มีลักษณะแนวราบ แม้ว่าจะไม่อำนาจที่จะให้คุณให้โทษหน่วยงานได้ แต่จะสร้างสำนึกประชาธิปไตยผ่านเวทีพัฒนาเมืองแบบมองภาพรวมด้วยกัน” (วิมล อังสุนันท์วิวัฒน์, 2551: 125)

สำหรับ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้น พระราชบัญญัตินี้ได้ระบุภารกิจของสภาองค์กรชุมชนไว้ว่า มีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัตินี้แล้ว พบว่าส่งผลดีต่อองค์กรชุมชนในด้านการมีกฎหมายรองรับสถานภาพที่ชัดเจนเมื่อองค์กรชุมชนได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้องกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรชุมชนให้ทำงานได้อย่างคล่องตัว

นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางให้ชุมชนได้เสนอปัญหาและความต้องการของตนเองต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีกลไกการให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆก็ตาม แต่ในกระบวนการขอสนับสนุนนั้นเป็นวิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อนและงบประมาณที่ได้ก็มีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอในการปฏิบัติงานของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง (ทับทิม แก้วกิ่ง, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2553)

4.5.2.3 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ในส่วนที่เกี่ยวข้องนั้นอยู่ในหมวดที่ 1 โบราณสถาน มาตรา 10 ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลงโบราณสถานหรือชุดค้นสิ่งใดๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีและถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขด้วย นอกจากนี้ในหมวดที่ 5 บทกำหนดโทษ มาตรา 32 ได้กำหนดบทลงโทษไว้คือ ผู้ใดทำบุกรุกโบราณสถานหรือทำให้

เสียหาย ทำลายให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งโบราณสถานต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปีหรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำต่อโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

4.6 สรุปท้ายบท

จากการศึกษาในบทนี้พบว่า ชุมชนตลาดสามชุกยังคงมีมรดกทางวัฒนธรรมหลงเหลืออยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นสภาพทางกายภาพ ได้แก่ ร้านค้าเก่าแก่ที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ทั้งนี้ชาวชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองประเภทเท่าเทียมกัน ซึ่งเห็นได้จากมรดกทางวัฒนธรรมได้รับการดูแลและปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดี โดยมีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการและดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งประสานเชื่อมโยงกับภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องเพื่อระดมทรัพยากรที่จำเป็น มาใช้ในการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ซึ่งในบทต่อไปจะกล่าวถึงพัฒนาการ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

พัฒนาการและโครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนา ตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

ในบทนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงพัฒนาการ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ นับตั้งแต่มีการรวมตัวกันแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ ชบเซาและการเวนคืนที่ดิน กระทั่งประสบความสำเร็จจากการดำเนินงานในรูปขององค์กรชุมชน และขยายไปสู่เครือข่ายความร่วมมือที่สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อกระบวนการอนุรักษ์มรดก ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 พัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาแนวคิด ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์สามารถจำแนกพัฒนาการ ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ตามเกณฑ์การแบ่งของวงจรชีวิตเครือข่ายได้ เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1: ระยะก่อตั้ง (พ.ศ. 2541-2544)

ระยะที่ 2: ระยะขยายตัว (พ.ศ.2545-2547)

ระยะที่ 3: ระยะรุ่งเรือง (พ.ศ.2548-ปัจจุบัน)

5.1.1 ระยะก่อตั้ง (พ.ศ.2541-2544)

การรวมตัวของชาวชุมชนตลาดสามชุกเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ซึ่งเป็นช่วงที่ชุมชนประสบปัญหาเศรษฐกิจชบเซามาอย่างต่อเนื่อง โดยมีสาเหตุหลัก 3 ประการ ประการแรกคือ หน่วยงานราชการทยอยย้ายออกจากพื้นที่ รวมถึงการยกฐานะขึ้นเป็น อำเภอของอำเภอด่านช้างและอำเภอหนองหญ้าไซ ซึ่งเป็นอำเภอละแวกข้างเคียง ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงการคมนาคมจากการสัญจรทางน้ำเป็นหลักมาเป็นการสัญจรทางถนน และ ประการสุดท้ายคือ วิกฤติการณ์ฟองสบู่แตกในปีพ.ศ.2540 ที่ส่งผลให้เกิดตลาดนัดย่อยๆขึ้น บริเวณใกล้เคียง(สักรินทร์ แซ่ภูและคณะ, 2550: 15-19) ซึ่งสาเหตุข้างต้นทำให้ลูกค้าที่จับจ่ายซื้อ ของภายในพื้นที่ลดน้อยลง จากอดีตที่ชุมชนแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในระดับ อำเภอจึงประสบกับภาวะชบเซาร้านค้าบางส่วนทยอยปิดกิจการ และบ้านเรือนถูกปล่อยให้ว่าง สภาพชำรุดทรุดโทรม

นอกจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจแล้วชุมชนยังต้องประสบกับปัญหาในด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากกรมธนารักษ์ได้มีโครงการเวนคืนที่ดินบริเวณซอย 1 ซอย 2 ตลาดเก่าแก่เบี้ยว และอาคารริมแม่น้ำสุพรรณบุรีเพื่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ เพราะเห็นว่าอาคารในพื้นที่ตลาดสามชุกเป็นอาคารทรุดโทรมที่เสี่ยงต่อการถูกไฟไหม้ จึงต้องการปรับปรุงสร้างเป็นอาคารใหม่ ซึ่งจะทำให้เพิ่มพื้นที่ใช้สอยได้มากขึ้น ทั้งนี้โครงการเวนคืนที่ดินดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของกรมธนารักษ์ที่ต้องการสำรวจที่ดินในพื้นที่ความรับผิดชอบเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างไรก็ตาม มีการเจรจาตกลงกันระหว่างกรมธนารักษ์และผู้เช่าที่ดิน แต่ไม่สามารถหาทางออกที่เหมาะสมได้ เนื่องจากแนวทางที่เกิดขึ้นมีทั้งผู้ที่ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย จากปัญหาดังกล่าวชาวชุมชนได้เริ่มพูดคุยปรึกษาหารือกันเป็นกลุ่มย่อยตามบ้านเรือนอย่างต่อเนื่อง

กระทั่งปีพ.ศ.2543 คุณสุรพล จินดาอินทร์ ทายาทร้านกึ่งทองพาณิชย์ได้มีจดหมายขอคำปรึกษาไปยังดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดสุพรรณบุรีในฐานะคนสามชุกด้วยกันว่าไม่ควรซื้อเรือนแถวไม้ แต่ควรจะปรับปรุงควบคู่กับการอนุรักษ์ไปในคราวเดียวกัน โดยอาศัยทุนดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งดร.สมเกียรติ ก็มีแนวความคิดดังกล่าวอยู่เช่นกัน จึงได้นัดหมายให้มีการประชุมของชาวตลาดสามชุก(ปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส, 2550: 54) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ทั้งนี้ ดร.สมเกียรติ ได้กระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า และร่วมกันอนุรักษ์เรือนแถวไม้เอาไว้ รวมทั้ง เสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการประชุมดังกล่าวจึงได้จัดตั้ง“คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์” โดยมีคณะกรรมการเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์จากหลากหลายอาชีพที่เข้ามาทำงานเพื่อชุมชน ด้วยมีจิตสำนึกในการฟื้นฟูชุมชนให้กลับมาเจริญอีกครั้ง และถือเป็นหน้าที่ที่ต้องดูแลมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทั้งเรือนแถวไม้เก่า วิถีชีวิตตลาดริมแม่น้ำและอาหารการกินแบบดั้งเดิมเอาไว้ให้กับลูกหลานในอนาคต ทั้งนี้คณะทำงานมีความเห็นตรงกันว่า ควรแต่งตั้งให้คุณพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เนื่องจากในขณะนั้นคุณพงษ์วิน ดำรงตำแหน่ง “นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสามชุก” ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมืองที่มีอำนาจและสามารถระดมทรัพยากรที่จำเป็นทั้งงบประมาณ กำลังคนและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มาใช้ในการ

¹ โครงการเวนคืนที่ดิน เป็นโครงการของกรมธนารักษ์ที่ได้ดำเนินโครงการมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2529 โดยประสานความร่วมมือกับทางอำเภอสามชุก พร้อมทำหนังสือแจ้งมายังผู้เช่าที่ดิน ต่อเนื่องมายังปีพ.ศ.2530 มีการจัดประชุมระหว่างกรมธนารักษ์กับผู้เช่า แต่แนวทางจากการประชุมสร้างความไม่เป็นธรรมกับผู้เช่า เนื่องจากจำนวนสิทธิการปลูกสร้างที่ตนเองจะได้รับถูกลิดรอนไปจากการเฉลี่ยให้กับผู้เช่าที่ดินรายอื่น ทั้งนี้แต่เดิมตนเองมีสิทธิครอบครองมากกว่า ก็ควรจะได้รับส่วนที่มากกว่า จึงขอให้กรมธนารักษ์ชะลอโครงการออกไปเป็นเวลา 10 ปี ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาปีพ.ศ.2533-2543 เป็นช่วงที่ผู้เช่าที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมทำหนังสือแจ้งมายังกรมธนารักษ์ (อมรา จันทรมานะ, 2548:66-68)

ทำงานได้ รวมทั้งคุณพงษ์วินเอง ยังเป็นคนชุมชนตลาดสามชุกโดยกำเนิด จึงเข้าใจสถานการณ์ และปัญหาต่างๆของชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยมีดร.สมเกียรติ อ่อนวิมลเป็นที่ปรึกษา (กฤตยา เสริมสุข, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

โครงสร้างองค์กร คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรเป็นแบบที่เรียกว่า “โครงสร้างแบบซับซ้อน” เนื่องจากได้มีการระบุบทบาทหน้าที่ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคนอย่างชัดเจน รวมทั้งแบ่งโครงสร้างการทำงานออกเป็นหลายฝ่ายเพื่อให้การทำงานครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างไรก็ตามโครงสร้างองค์กรถึงแม้ว่าจะจะเป็นแบบซับซ้อน แต่ด้วยการรวมตัวของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ที่มาจากคนที่มีความตั้งใจเหมือนกันมาร่วมกันทำงาน จึงใช้ “ความสัมพันธ์ส่วนตัวแบบพี่น้อง” มากกว่าการยึดถือแนวปฏิบัติตามโครงสร้างขององค์กร ส่งผลให้องค์กรไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ตายตัว แต่ใช้ “ข้อตกลงและกติการ่วมกัน” ในการดำเนินงานเสียมากกว่า ซึ่งโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้แบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่อำนวยการวางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน พร้อมทั้งให้คำปรึกษาและสนับสนุนคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ตลอดจนควบคุมกำกับดูแลเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

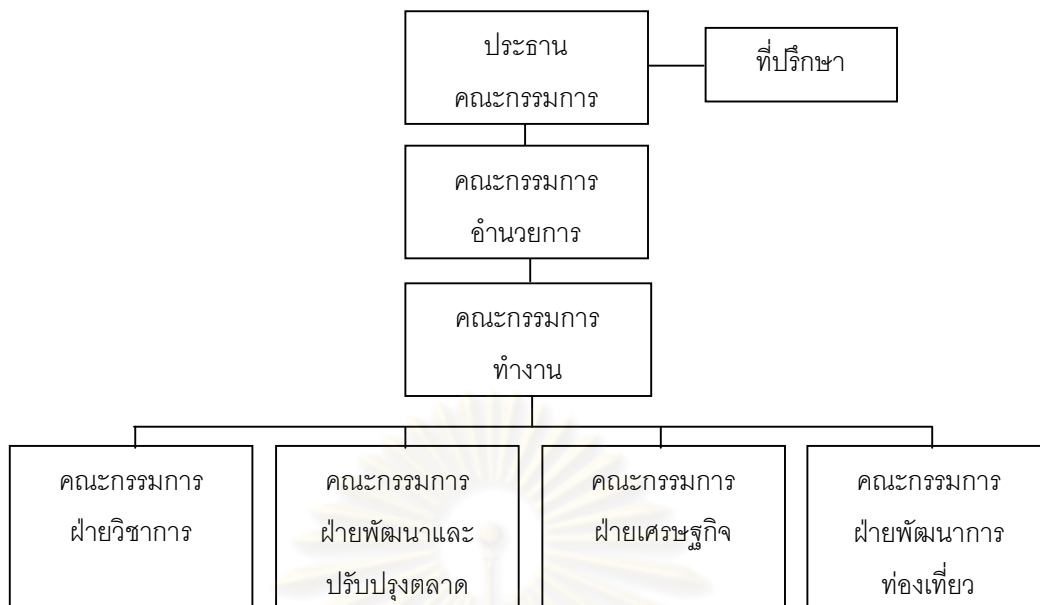
2. คณะกรรมการทำงาน มีหน้าที่กำหนดแผนและกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนดำเนินงานอื่นๆตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งคณะกรรมการทำงานแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

1) ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่สืบค้นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของอำเภอสามชุกและตลาดสามชุก เพื่อนำมาจัดทำเอกสารหรือหนังสือเผยแพร่ให้กับประชาชน

2) ฝ่ายพัฒนาและปรับปรุงตลาดสามชุก มีหน้าที่วางแผนเพื่อปรับปรุงตลาดสามชุกให้มีความเป็นระเบียบและอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จัก รวมทั้งพัฒนาตลาดสามชุกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3) ฝ่ายเศรษฐกิจ มีหน้าที่ศึกษาสภาพเศรษฐกิจ การผลิตสินค้าของชุมชนตลาดสามชุกและพื้นที่ใกล้เคียง โดยส่งเสริมผลผลิตและคิดค้นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชาวตลาดสามชุก

4) ฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยว มีหน้าที่คิดค้นรูปแบบการพัฒนาอำเภอสามชุกและตลาดสามชุก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสุพรรณบุรี

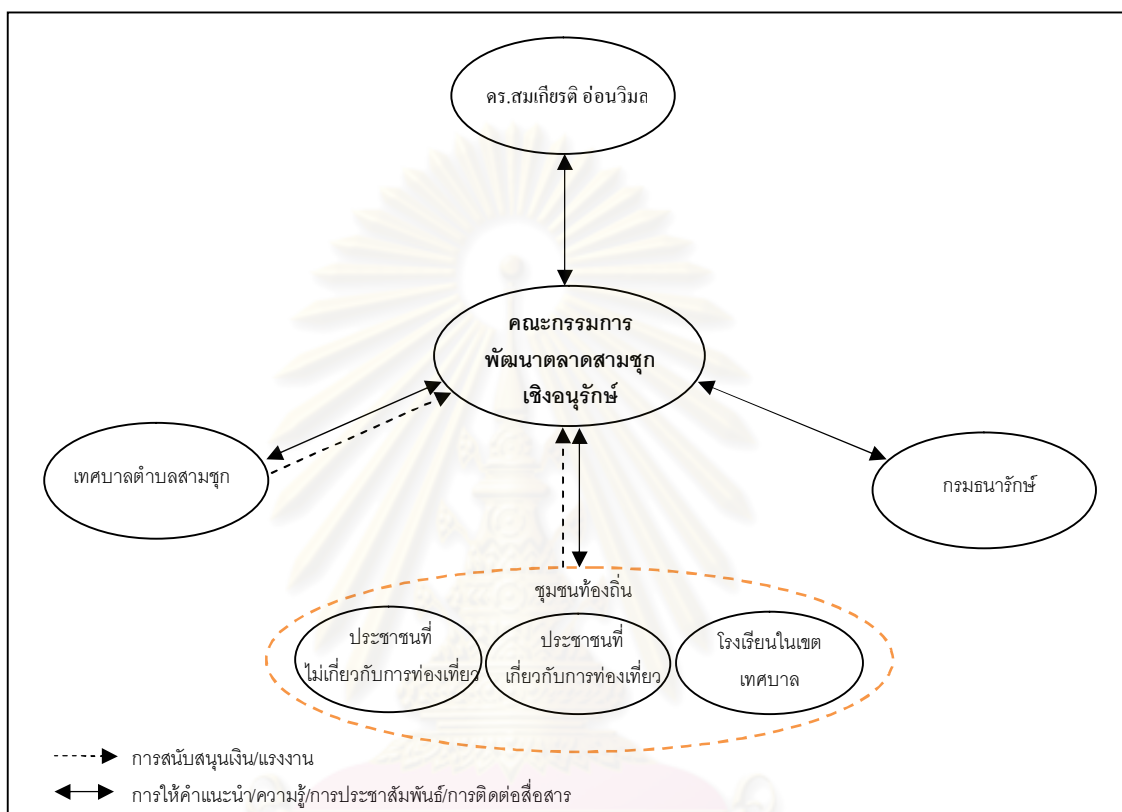

แผนภาพที่ 5.1 โครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ พ.ศ.2544

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ในระยะก่อตั้งของเครือข่ายนั้น คือ การคิดค้นหาวิธีการที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น ประกอบกับการสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ด้านวิถีชีวิตและด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อนำมาสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้รู้จัก โดยมีคณะกรรมการฝ่ายวิชาการทำหน้าที่หลักในการดำเนินการ ซึ่งทำให้พบว่าในชุมชนตลาดสามชุกมีจุดเด่นด้านอาหารการกินที่หาได้ยาก เช่น การทำแกงบวน ขนมหวานและกาแฟโบราณ ซึ่งจากจุดเด่นนี้เองนำไปสู่การจัดงาน “อาหารอร่อยดีที่สามชุก” กิจกรรมนี้ช่วยฟื้นฟูอาหารและขนมโบราณ ตลอดจนเป็นการดึงคนภายนอกเข้ามาในพื้นที่ตลาดสามชุก โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ประชาสัมพันธ์ให้พ่อค้าแม่ค้าในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงมาออกร้านขายของ รวมทั้งประสานขอความร่วมมือจากโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุก เช่น โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม โรงเรียนอนุบาลสมเด็จพระวันรัต เพื่อนำเด็กนักเรียนมาจัดการแสดงบนเวที โดยมีเทศบาลตำบลสามชุกให้การสนับสนุนในการจัดเตรียมสถานที่ นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายบางส่วนในการจัดงานชาวชุมชนเรี่ยรายออกกันเอง

จากการที่ชุมชนตลาดสามชุกไม่ได้จัดกิจกรรมรื่นเริงเช่นนี้มาเป็นเวลานาน ประกอบกับเป็นช่วงปีใหม่ที่ลูกหลานที่ไปทำงานต่างจังหวัดกลับมาเยี่ยมบ้าน จึงทำให้มีคนเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกในปีแรกถือว่าประสบความสำเร็จ เพราะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้นและมีเงินหมุนเวียนภายในชุมชน (อรุณลักษณ์ อ่อนนิมิต, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2552) ทั้งนี้ ผลจากการระดมความคิดของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ จนนำมาสู่การจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการจัด

กิจกรรมที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนที่เคยซบเซาให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการฝ่ายอื่นๆ ก็มีความพยายามในการคิดค้นกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการทำงาน แต่ด้วยขาดประสบการณ์ในการทำงาน จึงไม่สามารถนำแนวคิดและข้อเสนอจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติได้

แผนภาพที่ 5.2 แสดงภาพพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์
ในระยะก่อตั้ง(พ.ศ.2541-2544) ที่มา: ผู้วิจัย

5.1.2 ระยะขยายตัว (พ.ศ.2545-2547)

การทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในระยะที่ผ่านมาไม่ค่อยมากนัก ถึงแม้จะมีการประชุมกันบ่อยครั้งก็ตาม ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการขาดความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์ชุมชน ประกอบกับไม่สามารถนำแนวทางที่ได้จากการประชุมไปสู่การปฏิบัติได้ (สมชาย หงส์สุพรรณ, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552) กระทั่งในปีพ.ศ.2545 มูลนิธิชุมชนไทได้เข้ามาประสานกับนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสามชุกและคณะกรรมการ

พัฒนาตลาดฯ เพื่อแนะนำ “โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่”² ซึ่งเป็นโครงการที่มีเป้าหมายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เมืองเก่าและที่อยู่อาศัย ในเบื้องต้นทางมูลนิธิฯได้เข้ามาสำรวจชุมชนแล้วพบว่า ชุมชนตลาดสามชุกเป็นชุมชนที่มีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการ มีทุนทางวัฒนธรรม และองค์กรชุมชนที่จัดตั้งจากประชาชนเอง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม ในขณะที่นั้นทางชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจต่อมูลนิธิฯเท่าไรนัก เพราะมองว่าเป็นเงินจิปาถะต้องมีวิธีการทำงานและแนวคิดที่มีความรุนแรง แต่ด้วยเห็นการเข้าร่วมโครงการเป็นเครื่องมือต่อรองกับกรมธนารักษ์ และเป็นช่องทางสร้างการเรียนรู้ รวมทั้งเพิ่มประสบการณ์การทำงานให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ (ทับทิม แก้วกิ่ง, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2553)

ทั้งนี้ มูลนิธิชุมชนไทได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาช่วยกระตุ้นและแนะนำการทำงาน ทั้งการประชุมที่เป็นระบบ การจัดเก็บข้อมูลขององค์กรและเติมต่อยอดความคิด ซึ่งส่งผลให้การทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้รับการพัฒนาจนมีความเป็นระบบมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ชุมชนตลาดสามชุกได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 12 เมืองนำร่องโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ โดยผ่านเกณฑ์การพิจารณาจากความสำเร็จการทำงานเรื่องเมืองน่าอยู่และแนวโน้มการทำงานของชุมชนที่สามารถจะขยายสู่พื้นที่อื่นได้ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในช่วงแรกของการทำงานภายใต้โครงการฯ ได้มีการศึกษาปัญหา และความต้องการชุมชน จนนำมาสู่การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีข้อสรุปร่วมกันว่าจะ “อนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเป็นมรดกในการเรียนรู้ของคนรุ่นหลัง” ซึ่งจากการระดมความคิดเห็นทำให้ได้ข้อเสนอจำนวน 13 ข้อ ได้แก่ การจัดระเบียบตลาดให้นำซื้อ-นำเดิน การอนุรักษ์บ้านและอาคารโบราณโดยการปรับปรุงให้คงสภาพเดิม การศึกษาดูงานบ้านพิพิธภัณฑ์ การจัดงานวันสงกรานต์ และการระดมภาพประวัติศาสตร์ การจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์และฟื้นฟูบ้านที่มีคุณค่า การประสานกับราชพัสดุ เป็นต้น

เมื่อชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา จึงได้เลือก “การทำความสะดวก” หรือ “การกวาดหยากไย่ร้อยปี” มาทำเป็นกิจกรรมแรก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ง่ายใช้งบประมาณน้อย และก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ประชาสัมพันธ์ให้ชาวชุมชนมาร่วมกันทำความสะอาดและปรับปรุง

² โครงการความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิชุมชนไทและองค์กรชุมชน 4 ภาค โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณหลักจาก สสส.

สภาพแวดล้อมหน้าบ้านเสียใหม่ จากการที่ชาวชุมชนไม่เคยทำกิจกรรมร่วมกันเช่นนี้มาก่อน จึงทำให้ชาวชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือมากนัก ซึ่งจากกิจกรรมการทำความสะอาดชุมชนครั้งนี้ทำให้ประธานและคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานจากที่เคยคิดและทำกันเองภายในคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มาสู่การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนมากขึ้น (พงษวิน ชัยวิรัตน์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 5.1 การทำความสะอาดตลาด (ซ้าย) และเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (ขวา)
ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

หลังจากที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เริ่มจัดกิจกรรมภายในชุมชน โดยเริ่มจากกิจกรรมที่ง่ายแล้วพัฒนาไปสู่กิจกรรมอื่นๆ และเพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน ทางมูลนิธิชุมชนไทจึงได้สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานการอนุรักษ์เมืองเก่า และเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนภายนอก เช่น ชุมชนย่านบางลำพู ชุมชนย่านสามแพร่ง เป็นต้น ที่สำคัญโดยเฉพาะการไปศึกษาดูงานที่บ้านพิพิธภัณฑสถานของอาจารย์อนเนก นาวิกมูลทำให้ชุมชนได้เห็นแบบอย่างที่ชัดเจน ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเพื่อรวบรวมข้าวของ เครื่องใช้โบราณและถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของชุมชน(สมชาย หงษ์สุพรรณ, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552) ในการนี้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ปรึกษาหารือ และเห็นตรงกันว่า บ้านของขุนจ๋านงจันนารักษ์มีความเหมาะสมในการจัดทำเป็นพิพิธภัณฑสถาน เนื่องจากเป็นอาคารที่มีการก่อสร้างอย่างประณีตงดงามและมีความเป็นเอกลักษณ์ ประกอบกับอาคารมีขนาดใหญ่เพียงพอสำหรับวางสิ่งของเพื่อจัดแสดง คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ จึงได้เจรจาขอใช้บ้านจากคุณเคี้ยวอี้ จันนารักษ์ หลานสาวของขุนจ๋านงจันนารักษ์ ซึ่งคุณเคี้ยวอี้ อนุญาตให้ใช้บ้านได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ มีการทำสัญญาการใช้บ้านเป็นเวลา 10 ปี

ทั้งนี้ ในการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพิพิธภัณฑสถานได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่จำนวน 700,000 บาท และอีกส่วนได้จากเงินของชาวชุมชนที่สะสมในกองทุนพัฒนาตลาดสามชุกจำนวน 450,000 บาท (อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล,

สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552) ซึ่งในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว ได้รับคำแนะนำทางวิชาการจากอาจารย์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตจังหวัดสุพรรณบุรีและผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ของหน่วยศิลปากรประจำจังหวัดสุพรรณบุรี รวมทั้งประสานงานกับสถาปนิกของมูลนิธิชุมชนไทเข้ามาช่วยเหลือในการปรับปรุง และซ่อมแซมบ้านให้คงสภาพเดิมมากที่สุด รวมทั้งขอความช่วยเหลือไปยังมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ในการจัดเก็บ และแสดงข้อมูลประกอบการจัดแสดงนิทรรศการ ตลอดจนการสร้างฐานข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาและวิจัย โดยชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลในขั้นตอนนี้ด้วย จากการประสานงานกับหน่วยงานหลายฝ่ายจึงทำให้การปรับปรุงบ้านพิพิธภัณฑ์ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ภาพที่ 5.2 พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านังจันารักษ์ขณะกำลังปรับปรุง (ซ้าย) และหลังการปรับปรุง (ขวา)

ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และในช่วงวันสงกรานต์ ปีพ.ศ.2546 ได้จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถิ่นฐานบ้านเกิดของคนสามชุก จึงได้จัดงาน “ภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก” ขึ้น ในงานได้เชิญผู้สูงอายุมาเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชนจากภาพถ่ายเก่า โดยประชาสัมพันธ์ขอจากชาวชุมชนให้แต่ละบ้านที่มีภาพถ่ายเก่าในช่วงสมัยต่างๆนำมาแสดงในงาน นอกจากนี้ยังได้จัดกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีเก่าๆ ให้ชาวชุมชนตลาดสามชุกได้เข้าร่วม เช่น การก่อเจดีย์ทราย การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การละเล่นพื้นบ้าน จากการจัดงานดังกล่าวทำให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวมาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก (กฤตยา เสริมสุข, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)และเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดพิพิธภัณฑ์ชุมชน ทางมูลนิธิไทร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ จัดให้มีการเสวนา “โครงการเสวนาตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” ขึ้น โดยเชิญรศ.ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ของมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์มาบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมต่อเนื่องจากงานภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุกคือ “งานวันรำลึกบันทึกประวัติศาสตร์” เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเติมเต็มความรู้และสร้างความเข้าใจให้กับชาวสามชุกเรื่องความสำคัญของท้องถิ่น โดยเชิญผู้สูงอายุมาเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนเพื่อให้ได้กรุ่นหลังได้รับรู้และรับฟังแง่คิดจาก รศ.ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม เกี่ยวกับการจัดการท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป(อรุณลักษณ์ อ่อนนิมล, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

ภาพที่ 5.3 บรรยากาศงาน “ภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก”

ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

ต่อเนื่องมาในปีพ.ศ.2547 ทางชุมชนตลาดสามชุกได้เข้าร่วมโครงการหนังสือคู่มือท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวสนุก” กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่เห็นศักยภาพของชุมชนว่าสามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้และมีการจัดงานเปิดตัวหนังสือที่บ้านขุนจางจันนารักษ์ ในงานได้เชิญบริษัททัวร์และสื่อมวลชนเข้ามาด้วย จากการจัดงานครั้งนี้ทำให้ชุมชนตลาดสามชุกเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เองจึงมีอาจารย์และนักศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สนใจมาเรียนรู้กับชุมชนโดยเข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์ สัมภาษณ์คนที่มีคุณค่า พร้อมทั้งจัดทำหุ่นจำลองตลาดสามชุกเพื่อนำไปจัดนิทรรศการของมหาวิทยาลัย ขณะเดียวกันทางเจ้าหน้าที่มูลนิธิชุมชนไท ได้พาคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ไปร่วมเวทีสรุปบทเรียนประสบการณ์การทำงานโครงการเมืองน่าอยู่ระดับภาค ซึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ จากเวทีดังกล่าวทำให้เรื่องราวของชุมชนตลาดสามชุกเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นและเป็นที่สนใจของกลุ่มชุมชนในโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่จากทั่วประเทศที่ติดต่อเข้ามาศึกษาดูงาน ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ส่งผลดีต่อชุมชน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมและจับจ่ายซื้อของส่งผลให้เศรษฐกิจ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้นตามลำดับ (สมฤทัย เลือปาน, 2549: 98-99)

ทั้งนี้ กิจกรรมสำคัญที่ถือว่าเป็นการเปิดตัวของตลาดสามชุกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเป็นการปลูกจิตสำนึกคนรุ่นหลังให้เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมเก่าแก่ อนุรักษ์ และถ่ายทอดประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนไว้ ให้ตลาดสามชุกเป็นแหล่งเรียนรู้ของกระบวนการพัฒนาที่เริ่มจากชุมชน และภาคีพัฒนา รวมทั้งเป็นตัวอย่างรูปธรรมของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มาจากท้องถิ่น คืองาน “เปิดตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” จัดขึ้นในเดือนธันวาคม 2547 ซึ่งงานนี้ได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชน และภาคีพัฒนาที่ให้การสนับสนุนการจัดงานเป็นอย่างดี

ภาพที่ 5.4 งานเปิดตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต
ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

โครงสร้างองค์กร เพื่อให้การทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น จึงมีการปรับโครงสร้างองค์กรใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจที่ต้องดำเนินการภายใต้โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ เนื่องจากโครงสร้างองค์กรเดิมนั้นมีสมาชิกจำนวนมากเกินไป ซึ่งมีสมาชิกบางส่วนที่ไม่มีความพร้อมจะทำงาน ส่งผลให้การทำงานเกิดความล่าช้า ในเวลาต่อมาจึงมีการประชุม ซึ่งทำให้เห็นข้อเสียของโครงสร้างองค์กรเดิมและนำไปสู่การปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ที่สอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ทั้งนี้โครงสร้างองค์กรมีลักษณะเป็นแบบซับซ้อน เนื่องจากมีการแบ่งหน้าที่การทำงานขององค์กรออกเป็นหลายฝ่ายและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน ซึ่งโครงสร้างใหม่ได้จัดตั้งคณะกรรมการจำนวน 8 ฝ่าย ดังนี้

- 1.คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ
- 2.คณะกรรมการฝ่ายจัดระเบียบตลาดและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 3.คณะกรรมการฝ่ายออกแบบและปรับปรุงอาคาร
- 4.คณะกรรมการฝ่ายจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู
- 5.คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

- 6.คณะกรรมการฝ่ายสร้างเอกลักษณ์ของชาวตลาดสามชุก
- 7.คณะกรรมการฝ่ายประสานงานกับหน่วยงานภายนอก
- 8.คณะกรรมการฝ่ายการท่องเที่ยวตลาดสามชุก

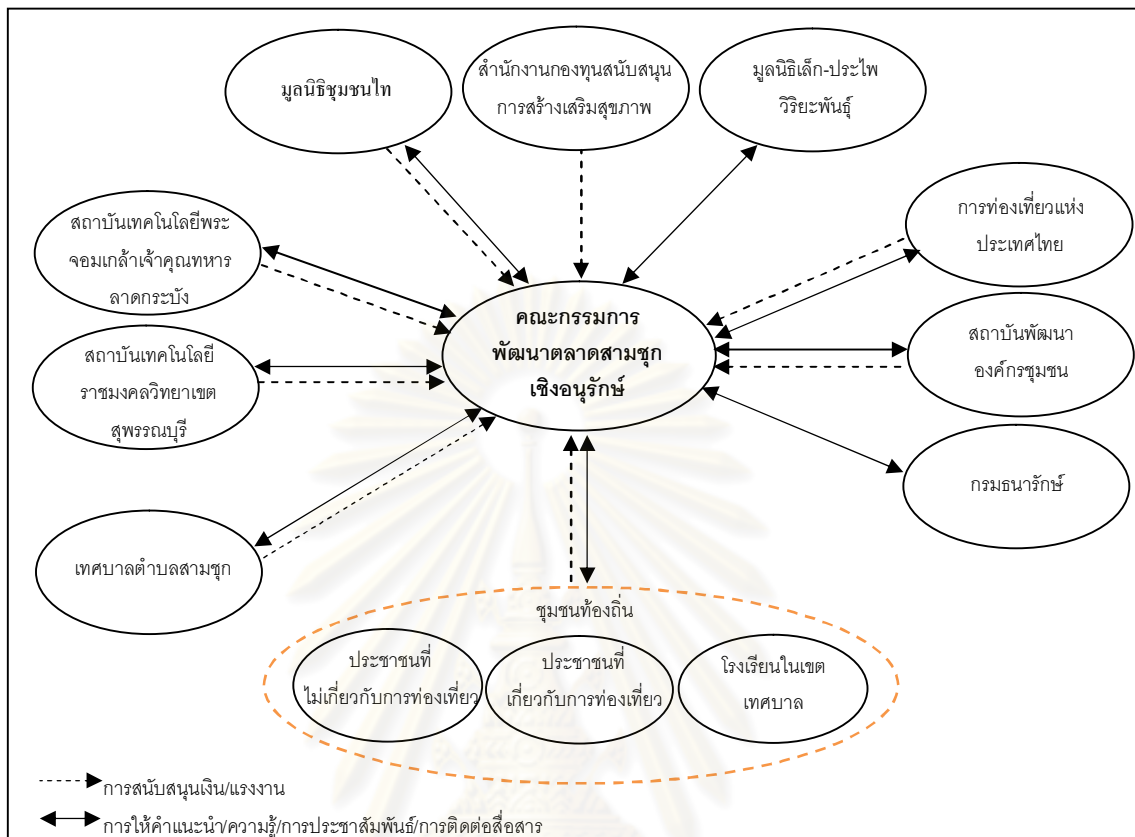

แผนภาพที่ 5.3 โครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ พ.ศ.2546

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯในระยะขยายตัวคือ การเป็นแกนกลางและเชื่อมประสานการทำงานระหว่างภาคีพัฒนากับชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งกิจกรรมทางด้านกายภาพ เช่น การทำความสะอาดชุมชน การปรับปรุงซ่อมแซมบ้านขุนจำนงจันทราภิรักษ์เพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน และกิจกรรมทางด้านสังคม เช่น การจัดงานเทศกาลประเพณีของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้ทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อกระบวนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน

จากผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ขยายจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ได้ช่วยแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนได้เป็นรูปธรรม ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีกำลังใจในการดำเนินงาน ชาวชุมชนเองก็เริ่มเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรเริ่มชัดเจนมากขึ้นจึงดึงดูดให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งองค์กรรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาร่วมเป็นภาคีการพัฒนามากยิ่งขึ้น ชุมชนตลาดสามชุกเองเริ่มเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอก ซึ่งส่งผลดีในการขอความร่วมมือหรือประสานความร่วมมือกับ

หน่วยงานอื่นได้ง่ายขึ้น โดยมีผู้นำคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯทำหน้าที่รวมใจระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯและชาวชุมชน พร้อมผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมาย

แผนภาพที่ 5.4 แสดงภาพวิวัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์
 ในระยะขยายตัว(พ.ศ.2545-2547) ที่มา: ผู้วิจัย

5.1.3 ระยะรุ่งเรือง (พ.ศ.2548-ปัจจุบัน)

ถึงแม้ว่าคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จะสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ และประสบความสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และมีความต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับและชื่นชมจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ รวมถึงบุคคลทั่วไป จนได้รับการคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปีพ.ศ.2548 ประเภทองค์กรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ และชื่อเสียงให้กับชุมชนตลาดสามชุกเป็นอย่างมาก (ปองขวัญ(สุขวัฒนา) ลาซุส, 2550: 54) อย่างไรก็ตาม ชุมชนตลาดสามชุกยังคงประสบกับปัญหาการไร้ชื่อที่ดินของกรมธนารักษ์ ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดิน ปัญหาดังกล่าวดำเนินมาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งทางชุมชนมีการเจรจาทันทีกับกรมธนารักษ์อย่างต่อเนื่อง ทั้งการยื่นหนังสือต่อกรมธนารักษ์เพื่อให้มีการพิจารณาผ่อนผันหรือยกเลิกโครงการ รวมทั้งการประชุมเจรจาระหว่างสำนักงานธนารักษ์พื้นที่

สุพรรณบุรี สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี เทศบาลตำบลสามชุก และผู้เช่าที่ดินราชพัสดุ ซึ่งชาวชุมชนได้แสดงเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะอนุรักษ์อาคารแทนการรื้อแล้วสร้างใหม่

ทั้งนี้ สำนักงานอนุรักษ์พื้นที่สุพรรณบุรีได้ประสานงานกับชุมชนเพื่อสอบถามถึงแนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนว่า หากชุมชนมีเป้าหมายที่ชัดเจนคือ ไม่ต้องการรื้ออาคาร การอนุรักษ์จะมีวิธีการ และแนวทางอย่างไร ซึ่งกรมอนุรักษ์ได้เสนอให้ทางชุมชนประสานไปยังองค์กรเอกชน และสถาบันการศึกษาที่ทำการศึกษาดูแบบชุมชนเสนอโครงการ วิธีการงบประมาณปรับปรุง และเงื่อนไขเพื่อเสนอกรมอนุรักษ์พิจารณา จนนำมาสู่การจัดเวทีเสวนา “สามชุก อนาคตอยู่กับใคร” ในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2549 โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความชัดเจนเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินและสัญญาเช่า ตลอดจนนโยบายในเรื่องการรื้อตลาดของกรมอนุรักษ์ โดยเชิญรองผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี เจ้าหน้าที่กรมอนุรักษ์ ผู้จัดการมูลนิธิชุมชนไท และสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมเป็นวิทยากร รวมทั้งเชิญภาคีเครือข่ายโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่ร่วมแสดงความคิดเห็น และหาทางออกร่วมกัน

จากเวทีเสวนาดังกล่าว มีการเสนอแผนการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตัวอาคารและสภาพโดยรอบ แผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจกำหนด กรอบข้อบังคับในการปรับปรุงอาคาร เป็นต้น ข้อเสนอเหล่านี้นำไปสู่การหาทางออกร่วมกัน โดยมีนักวิชาการอิสระที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อศึกษาแนวทางการวางแผนแม่บทพื้นที่ตลาดสามชุก ซึ่งแผนดังกล่าวทางชุมชน ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการเจรจากับกรมอนุรักษ์เพื่อลดความขัดแย้งในเรื่องที่ดิน(สักรินทร์ แซ่ภูและคณะ, 2550: 51-53)

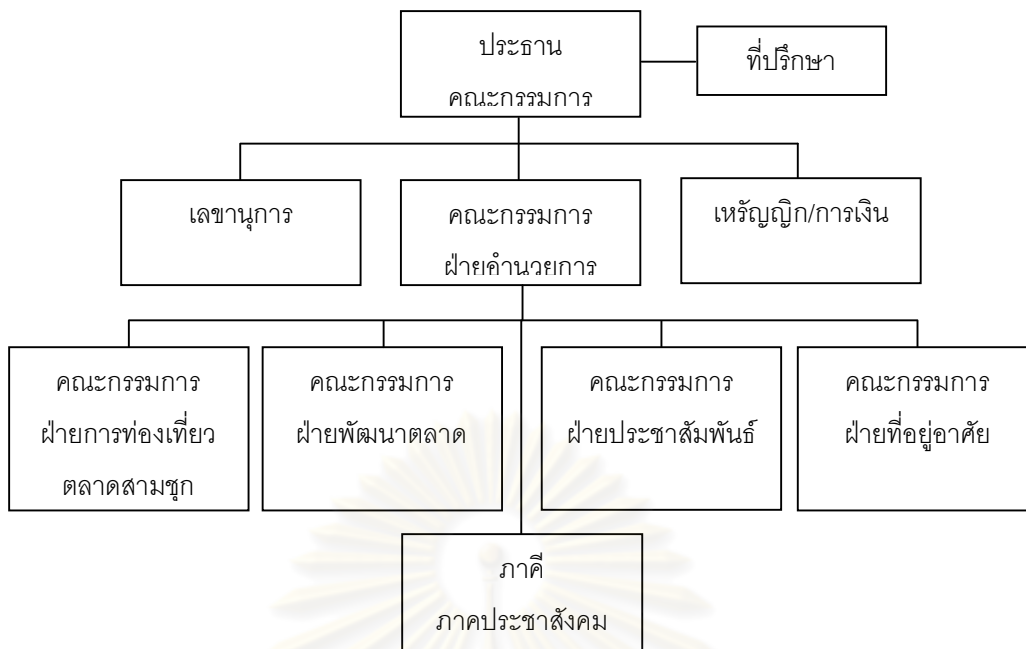
ภาพที่ 5.5 เวทีเสวนา “สามชุก อนาคตอยู่กับใคร”

ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์, 2552

ในส่วนของกรมธนารักษ์ได้ทำหนังสือไปถึงกรมศิลปากรเพื่อขอความเห็นต่อชุมชนตลาดสามชุก ซึ่งกรมศิลปากรได้รับเรื่องไว้ และในปีพ.ศ.2550 พิจารณาให้พื้นที่และอาคารภายในตลาดสามชุกร้อยปีเป็นโบราณสถานประเภท “ย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชนและรูปแบบอาคารพื้นถิ่น สมควรอนุรักษ์ไว้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต่อไป” ทั้งนี้ กรมธนารักษ์เห็นชอบตามความเห็นของกรมศิลปากรและให้จังหวัดสุพรรณบุรีดำเนินการต่างๆ เพื่อรองรับแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ให้เป็นรูปธรรม โดยให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ร่วมกับผู้เช่าและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบและจัดทำแผนแม่บท รวมทั้งแบบแผนผังในการปรับปรุงอาคาร จัดทำระเบียบชุมชนโดยให้อำเภอสามชุกจัดทำหลักเกณฑ์เทศบัญญัติเพื่อกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ให้ชุมชนถือปฏิบัติ การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารให้ใช้แบบตามแผนแม่บทที่ชุมชนเห็นชอบ โดยต้องขออนุญาตจากสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุพรรณบุรีและเทศบาลตำบลสามชุกก่อนดำเนินการ (ทรงศักดิ์ กลิ่นรัตน์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2552)

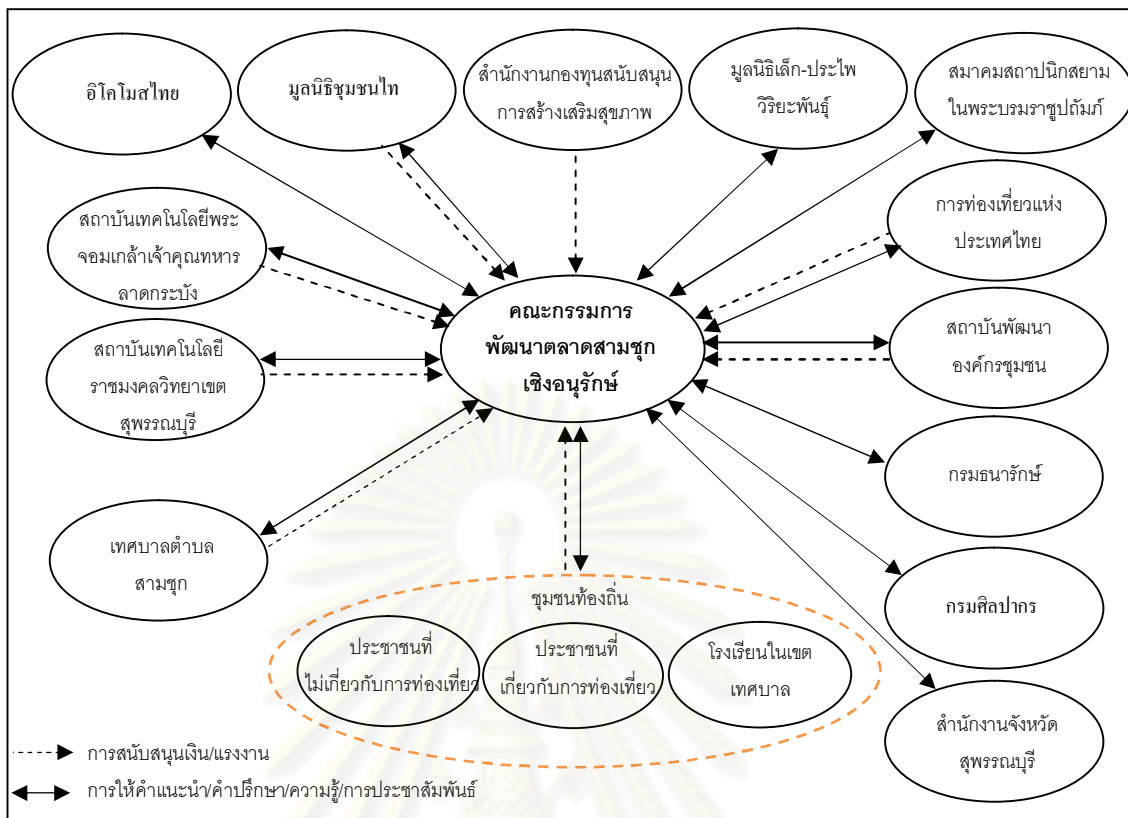
โครงสร้างองค์กร ในระยะนี้โครงสร้างองค์กรยังคงมีลักษณะแบบซับซ้อน กล่าวคือ มีโครงสร้างที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำและสมาชิก รวมทั้งแบ่งหน้าที่เป็นหลายฝ่าย ทั้งนี้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรอีกครั้ง เนื่องจากโครงสร้างองค์กรที่จัดขึ้นในปีพ.ศ.2546 นั้นมีเป้าหมายเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ซึ่งในปัจจุบันโครงการดังกล่าวได้ดำเนินจนสำเร็จลุล่วงไปแล้ว ทางคณะกรรมการพัฒนาสามชุกฯ จึงได้พิจารณาปรับปรุงโครงสร้างองค์กรใหม่อีกครั้ง โดยยกเลิกฝ่ายออกแบบ/ปรับปรุงอาคารและฝ่ายจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ นอกจากนี้ ได้เพิ่มฝ่ายที่อยู่อาศัยเข้ามา ซึ่งฝ่ายนี้มีหน้าที่ประสานการทำงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อดำเนินการเรื่องบ้านมั่นคง จากโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการพัฒนาสามชุกฯ จะเห็นได้ว่าเป็นโครงสร้างที่มีการปรับเปลี่ยนไปพร้อมภารกิจที่ยกเลิกหรือเพิ่มเติมเข้ามา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 5.5 โครงสร้างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ พ.ศ.2550

บทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ในยุครุ่งเรืองนั้นคือ การประสานภาคีพัฒนาเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับกรมธนารักษ์ ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อยกเลิกโครงการเวนคืนที่ดิน ผ่านกระบวนการศึกษาร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำมาซึ่งแผนแม่บทที่ใช้เพื่อต่อรองกับกรมธนารักษ์ และเมื่อพิจารณาถึงการที่กรมธนารักษ์ตกลงไม่รื้ออาคารเรือนแถวไม้ในพื้นที่ซอย 1 และ ซอย 2 นั้นก็เพราะการเชื่อมประสานภาคีพัฒนาทั้งภาครัฐ ได้แก่ กรมศิลปากร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี องค์การอิสระ ได้แก่ มูลนิธิชุมชนไท มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลสามชุก รวมทั้งสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตสุพรรณบุรี ที่เข้ามาสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณ การสร้างองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ส่งผลต่อศักยภาพการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ การประสานการทำงานกับภาคีในลักษณะเครือข่าย เป็นการเพิ่มอำนาจในการเจรจาต่อรองของชาวชุมชนที่มีต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีอำนาจเหนือกว่า

แผนภาพที่ 5.6 แสดงภาคีพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์
 ในระยะรุ่งเรือง(พ.ศ.2548-ปัจจุบัน) ที่มา: ผู้วิจัย

จากการที่ชาวชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นั้น ในกระบวนการทำงานได้ประสานความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งแผนแม่บทฉบับนี้นอกจากจะช่วยต่อร่องระหว่างผู้เช่าที่ดินราชพัสดุกับกรมธนารักษ์แล้ว ยังเป็นแนวทางการอนุรักษ์ให้ชาวชุมชนได้ปฏิบัติร่วมกัน ในช่วงแรกของการปฏิบัติตามแผนได้เริ่มโครงการนำร่อง โดยปรับปรุงซ่อมแซมวัสดุผนังหลังคาบริเวณชอย 1 และชอย 2 รวมทั้งควบคุมสีของอาคารให้สอดคล้องกับข้อกำหนดที่วางไว้ โดยแนวทางปฏิบัตินี้ได้เน้นการขอความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ผนวกกับแนวทางการอนุรักษ์ที่ผ่านมาจากชุมชน เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจันจันจันารักษ์ การจัดงานภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก เป็นต้น จึงทำให้การอนุรักษ์ชุมชนประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถรักษาลักษณะและรูปแบบของอาคารเรือนแถวไม้เก่า สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนแบบดั้งเดิม ถึงแม้ว่าชุมชนจะเคยได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจซบเซาและการโล้เรือที่ดิน แต่ยังสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนได้สำเร็จ จนได้รับรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การยูเนสโกประจำปี 2552 ซึ่งรางวัลนี้ ได้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวชุมชนตลาดสามชุกเป็นอย่างมาก

ต่อมาทางคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ได้ยื่นขอรับการจดทะเบียน เพื่อรับรองสถานภาพทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551ที่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนที่มีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ เมื่อได้รับการจดทะเบียนแล้วคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯจะทำหน้าที่เป็นเสมือนสื่อกลางในการรวบรวมความคิดเห็นของคนในชุมชน และสามารถเสนอแนะไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สนับสนุนและส่งเสริมการทำงานขององค์กรชุมชน และสร้างระบบในการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม

5.2 สรุปท้ายบท

โดยสรุปแล้วพัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นั้น มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่ รวมทั้งการขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในระยะก่อตัวโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ พบว่า เป็นโครงสร้างที่เรียกว่าแบบซับซ้อน (บันฑิต อ่อนดำ อ้างถึงใน ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ, 2548: 395-396) ที่มีการระบุถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำและสมาชิกอย่างชัดเจน แบ่งหน้าที่การทำงานขององค์กรเป็นหลายฝ่ายเพื่อสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างครอบคลุม ในด้านบทบาทหน้าที่ ระยะนี้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีบทบาทที่ไม่ยุ่งยากมากนัก กล่าวคือ มีหน้าที่ในการคิดค้นวิธีการเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้นและประสานงานเพื่อให้เกิดกิจกรรม ซึ่งก็คืองานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ทั้งนี้ภาควิพัฒนาในระยะก่อตัวยังคงมีอยู่จำนวนน้อย เพราะอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการทำงาน โดยส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานและกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน ได้แก่ โรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุก เทศบาลตำบลสามชุก และประชาชนในชุมชนตลาดสามชุก เป็นต้น

ในระยะขยายตัวโครงสร้างองค์กรยังคงเป็นแบบซับซ้อน โดยโครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการทำงาน ภายใต้โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่ ที่ได้แบ่งการทำงานเป็นฝ่ายต่างๆอย่างชัดเจน ด้านบทบาทหน้าที่ในระยะนี้เริ่มมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากต้องดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ในด้านภาควิพัฒนามีการขยายตัวมากขึ้นในเชิงปริมาณ ทั้งนี้เป็นผลจากการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีความชัดเจน รวมทั้งการเชื่อมประสานขององค์กรพี่เลี้ยง ซึ่งก็คือมูลนิธิชุมชนไท ส่งผลให้มีองค์กรต่างๆเข้ามาให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการและกิจกรรมของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกฯ ซึ่งองค์กรดังกล่าว ได้แก่ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ที่ให้การสนับสนุนด้านความรู้

เชิงวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังที่เข้ามาสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษา เป็นต้น

ในระยะรุ่งเรืองโครงสร้างองค์กรได้มีการปรับเปลี่ยนอีกครั้ง แต่ยังคงมีความซับซ้อนอยู่ โดยยกเลิกฝ่ายออกแบบปรับปรุงอาคาร และฝ่ายจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ไป เนื่องจากดำเนินกิจกรรมของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่สำเร็จลุล่วงไปแล้ว ในด้านบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ในระยะนี้มีความสำคัญต่อการยกเลิกโครงการเวนคืนที่ดินของกรมธนารักษ์เป็นอย่างมาก ซึ่งหน้าที่หลักมุ่งไปที่การประสานกับภาคีพัฒนา โดยเฉพาะภาคีพัฒนาที่มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี กรมศิลปากร เป็นต้น ทั้งนี้ จากกิจกรรมขององค์กรที่เป็นประโยชน์ และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งชื่อเสียงขององค์กรเอง ก็เริ่มเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป ส่งผลให้การขอความร่วมมือหรือการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ง่ายขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ในบทนี้เป็นกรณีศึกษาถึงกลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งวิเคราะห์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีบทบาท อำนาจหน้าที่ต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

6.1 กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้ทราบถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากการศึกษาและสำรวจภาคสนามในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก สามารถจำแนกกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก 2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง และเพื่อให้มีความละเอียดยิ่งขึ้น จึงแบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ออกเป็น 5 กลุ่มคือ 1) ประชาชนท้องถิ่น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ภาครัฐ 4) องค์กรอิสระ และ 5) สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ ซึ่งรายละเอียดของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4

6.1.1 กลไกการมีส่วนร่วมในระยะที่ 1: ระยะก่อตัว

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก

1) **ชุมชนท้องถิ่น** เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ซึ่งถือได้ว่าเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง จากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งในระยะนี้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ประชาสัมพันธ์ เพื่อขอความร่วมมือกับพ่อค้าแม่ค้าให้มาออกร้านขายอาหารในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก และขอสนับสนุนเงินจากชาวชุมชนเพื่อใช้ในการจัดงาน นอกจากนี้โรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุกเองก็ได้ให้ความร่วมมือโดยการจัดการแสดงของเด็กนักเรียนมาแสดงในงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างสีสันให้กับงานได้เป็นอย่างดี

2) **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** เทศบาลตำบลสามชุก ซึ่งถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ในระยะนี้ทางคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ประสานความร่วมมือกับเทศบาลตำบลสามชุกเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์สำหรับจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ซึ่งงานนี้ เป็นกิจกรรมแรกที่ทางคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ริเริ่มให้มีขึ้น

เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนที่ซบเซาให้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง ทั้งนี้ จากการที่นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสามชุกดำรงตำแหน่งควบคู่กับตำแหน่งประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องง่ายในการติดต่อประสานงาน เนื่องจากใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการติดต่อประสานงาน โดยทางเทศบาลตำบลสามชุกได้จัดหาสถานที่ สนับสนุนอุปกรณ์และงบประมาณที่ใช้ในงาน รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์งานให้ชาวชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียงได้เข้าร่วมงาน

3) **ภาครัฐ** ที่ได้เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนตลาดสามชุกมากที่สุด ในระยะนี้คือ กรมธนารักษ์ ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดิน โดยทางชุมชนได้มีการประสานงานกับกรมธนารักษ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อรองผลประโยชน์จากสิทธิของการเป็นผู้เช่าที่ดินราชพัสดุจากกรมธนารักษ์ ซึ่งในช่วงแรกของการเจรจาต่อรองผู้เช่าที่ดินที่ประสบปัญหาต้องดำเนินการเจรจากันเองกับกรมธนารักษ์ จนกระทั่ง ชุมชนได้จัดเวทีประชาคมระดมความคิดเห็นและพิจารณาให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ขึ้น เพื่อเป็นองค์กรชุมชนหลักในการประสานการแก้ไขปัญหาของชุมชน ทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจที่ซบเซา รวมไปถึงปัญหาการไร้ชื่อพื้นที่ชุมชน

4) **สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ** นักวิชาการที่ถือได้ว่ามีบทบาททั้งเป็นผู้ที่ให้แนวคิดและแนวทางในการอนุรักษ์คือ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล โดยได้สนับสนุนให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นขึ้นภายในชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นของชาวชุมชน และเผยแพร่แนวคิดการอนุรักษ์ไปยังชาวชุมชน เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญ และรักษาอาคารบ้านเรือนเก่าแก่ของตนเอาไว้ ซึ่งการให้แนวคิดของดร.สมเกียรติ นั้นถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนตลาดสามชุก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยที่ 1 ระยะก่อตัว

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
1.ชุมชนท้องถิ่น									
1.1	คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ	หลัก	คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ต้องการอนุรักษ์ตลาดสามชุกไว้เป็นมรดกและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งฟื้นฟูเศรษฐกิจของตลาด	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	แรงงาน,บุคลากร	สูง	ต่ำ
1.2	ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	หลัก	ชาวชุมชนไม่ต้องการให้รื้ออาคาร แต่ใช้วิธีการซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุด เพราะความไม่พร้อมในด้านเงินทุนที่ต้องนำมาชำระค่าเช่าที่ดินและค่าเช่าอาคารที่สร้างใหม่ ประกอบกับความไม่แน่ใจว่า ถ้าหากสร้างเป็นอาคารใหม่แล้วจะค้าขายดีขึ้นหรือไม่	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	แรงงาน,เงินทุน	สูง	ต่ำ
	ประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	หลัก	ต้องการให้รื้ออาคารเก่าออก เพราะอาคารเก่าทรุดโทรมมาก การรื้อแล้วสร้างใหม่อาจทำให้การค้าขายดีขึ้น	คัดค้าน	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	แรงงาน,เงินทุน	สูง	ต่ำ
1.3	โรงเรียนในเขตเทศบาลฯ	รอง	จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักเรียน	เห็นด้วย	-องค์ความรู้	-	แรงงาน	ต่ำ	ต่ำ
2.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น									
	เทศบาลตำบลสามชุก	หลัก	ในช่วงแรกของโครงการเวนคืนที่ดิน เทศบาลมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกับกรมธนารักษ์ คือต้องการให้สร้างเป็นอาคารพาณิชย์ แต่มีนักวิชาการจากภายนอก มาให้แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ จึงเปลี่ยนทัศนคติมาเป็นปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเดิมแทนการรื้อแล้วสร้างใหม่	เห็นด้วย	-รายได้จากการจัดเก็บภาษี	งบประมาณ	งบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์, แรงงาน	สูง	สูง

ตารางที่ 6.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยที่ 1 ระยะก่อตัว (ต่อ)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
				ส่วนได้	ส่วนเสีย			
3. ภาครัฐ								
กรมธนารักษ์	หลัก	ต้องการรื้ออาคารเก่าออก แล้วสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ที่มีความคงทนมากกว่า เนื่องจากอาคารในพื้นที่ซอย 1 ซอย 2 ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินที่กรมธนารักษ์เป็นผู้ดูแล มีสภาพชำรุดทรุดโทรมเสี่ยงต่อการถูกไฟไหม้	เห็นด้วย	-ค่าเช่าที่ดิน	-	ที่ดิน	สูง	สูง
4. สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ								
ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล	หลัก	ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ได้จุดประกายให้ชุมชนเห็นคุณค่าของความเป็นเมืองเก่าและได้เสนอให้ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์บ้านไม้เก่าไว้ นอกจากนี้ได้เสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินงาน	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	ความรู้	ต่ำ	กลาง

จากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก(ตารางที่ 6.1) พบว่าในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นระยะก่อตัว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นประกอบไปด้วย คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และเห็นด้วยกับการอนุรักษ์ชุมชน เนื่องจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีความต้องการที่จะอนุรักษ์ชุมชนไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ซบเซาของชุมชน โดยให้การสนับสนุนแรงงาน รวมทั้งบุคลากรในการทำงานร่วมกับประชาชนที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่ต้องการให้มีการรื้อถอนอาคารเช่นเดียวกันกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ทั้งนี้ได้มีการสนับสนุนแรงงาน และเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งโรงเรียนในเขตเทศบาลก็ได้ตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม

นอกเหนือจากชุมชนท้องถิ่นแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยเทศบาลตำบลสามชุก ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักและมีอำนาจสูงในการพัฒนา เพราะพื้นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ในเขตความรับผิดชอบของทางเทศบาล ซึ่งในระยะแรกทางเทศบาลเองก็มีความคิดเห็นและความต้องการเช่นเดียวกับกรมธนารักษ์ แต่ภายหลังจากที่มีนักวิชาการภายนอกได้เข้ามาเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน ทางเทศบาลจึงได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดมาเป็นการฟื้นฟูปรับปรุงอาคารดั้งเดิมให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง และเป็นผู้ที่มีส่วนสนับสนุนทั้งงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งแรงงานในการจัดกิจกรรมในชุมชน ซึ่งในระยะนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักอีกหน่วยงานหนึ่งคือ กรมธนารักษ์เป็นผู้ที่คัดค้านการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชน และมีอำนาจสูง เนื่องจากเป็นเจ้าของที่ดินที่ต้องการรื้อถอนอาคารเก่าแก่ที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมออกไป แล้วสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ขึ้นมาแทนที่ ก่อให้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ทางสถาบันการศึกษาและนักวิชาการได้มีความเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนเอาไว้ โดยดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล เป็นผู้จุดประกายให้ชาวชุมชนได้ตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญของความเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ขึ้นเพื่อเป็นแกนกลางในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ซึ่งถือว่าดร.สมเกียรติ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ให้กับชาวชุมชนเป็นอย่างมาก

6.1.2 กลไกการมีส่วนร่วมในระยะที่ 2: ระยะขยายตัว

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1) **ชุมชนท้องถิ่น** ในระยะนี้กิจกรรมแรกคือ การร่วมกันทำความสะอาดชุมชน โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวชุมชนมาร่วมกันทำความสะอาดหน้าบ้าน และจัดระเบียบทางเดินเท้า ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมแรกที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ และชาวชุมชนดำเนินการร่วมกัน จึงไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนมากนัก ต่อเนื่องมาถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านขุนจันจันจันจันจัน เพื่อถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของชุมชน คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ จึงได้ขอสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการปรับปรุงซ่อมแซมจากชาวชุมชน รวมทั้งได้ประสานความร่วมมือกับโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุกเพื่อฝึกอบรมเด็กนักเรียนเพื่อทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ต้อนรับ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชน

2) **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ในระยะนี้ไม่ได้รับความร่วมมือจากเทศบาลตำบลสามชุกมากนัก เนื่องจากนายกเทศมนตรีที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาใหม่นั้น ได้มีแนวความคิดและทัศนคติที่แตกต่างจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ โดยไม่ได้ให้ความสนใจกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชน รวมทั้งต้องการให้กิจกรรมและโครงการต่างๆดำเนินการโดยเทศบาล อย่างไรก็ตาม เป็นผลดีที่กระตุ้นให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้มีความพยายามในการหาช่องทางประสานกับภาคีพัฒนาอื่นๆ แทนการประสานงานกับเทศบาลตำบลสามชุกที่มีแนวทางการทำงานที่แตกต่างกัน

3) **ภาครัฐ** ในระยะนี้ทางชุมชนได้มีการประสานงานกับกรมธนารักษ์ โดยมีคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เป็นผู้ประสานงานกับราชพัสดุ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนชุมชนในการประสานความร่วมมือกับกรมธนารักษ์ ประเด็นสำคัญของการประสานงานคือ เรื่องโครงการไถ่ที่ดินเพื่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ ซึ่งชาวชุมชนที่เป็นผู้เช่าที่ดินราชพัสดุส่วนใหญ่ยังต้องการเก็บรักษาอาคารเรือนแถวไม้เก่าในพื้นที่เอาไว้ เพื่อพักอาศัยและค้าขาย รวมทั้งอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของชุมชนรุ่นหลัง

4) **องค์กรอิสระ** มูลนิธิชุมชนไทยถือเป็นองค์กรอิสระที่มีบทบาทอย่างมากต่อการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ โดยเข้ามากระตุ้นกระบวนการร่วมคิดร่วมทำระหว่างชาวชุมชนกับองค์กรภาคีพัฒนาอื่นๆ ภายใต้การทำงานของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ทั้งนี้ มูลนิธิชุมชนไทยได้เชื่อมโยงประสานการทำงานร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้การสนับสนุนการทำงานตามที่มีมูลนิธิชุมชนไทยร้องขอ ซึ่งกิจกรรมหลักที่เด่นชัดคือ การให้ความช่วยเหลือด้านบุคลากร โดยส่งสถาบันในการเข้ามาซ่อมแซมปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานบ้านขุนจันจันจันจันจัน ทั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณหลักจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม

สุขภาพ(สสส.) นอกจากนี้ได้ประสานขอความร่วมมือจากมูลนิธิเด็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์เพื่อเข้ามาให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อจัดแสดงประวัติชุมชน และข้าวของเครื่องใช้สมัยอดีตที่หาชมได้ยาก

5) **สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ** ซึ่งสถาบันการศึกษาที่มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ชาวชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ และตระหนักในความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนนั้นก็คือ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังที่ได้ประสานการเรียนการสอนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันศึกษากับองค์กรชุมชน โดยมีการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมกับชุมชน พร้อมทั้งจัดทำหุ่นจำลองของตลาดสามชุก ซึ่งหุ่นจำลองนี้ได้ทำให้เห็นภาพรวมของตลาดสามชุก และรวมไปถึงสถานที่สำคัญ และร้านค้าเก่าแก่ดั้งเดิมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ หุ่นจำลองดังกล่าวได้นำไปจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านางจันารักษ์เพื่อให้ชาวชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวได้ชม

นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ยังได้ประสานกับสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุพรรณบุรีให้เข้ามาช่วยเหลือ โดยส่งผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้มาช่วยในการปรับปรุงซ่อมแซมพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านางจันารักษ์ ให้คงสภาพเดิมมากที่สุดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 2 ระยะขยายตัว

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
1.ชุมชนท้องถิ่น									
1.1	คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ	หลัก	คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ต้องการอนุรักษ์ตลาดสามชุกไว้เป็นมรดกและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งฟื้นฟูเศรษฐกิจของตลาด	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน- ความภาคภูมิใจ	- เสียเวลาในการประกอบอาชีพ	บุคลากร,แรงงาน	สูง	กลาง
1.2	ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	หลัก	ต้องการให้หน่วยงานรัฐให้การสนับสนุนโครงการที่จัดโดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง มาขัดขวางหรือสร้างความไม่สะดวกในการพัฒนาเสียเอง	เห็นด้วย	- รายได้จากการท่องเที่ยว - ความภาคภูมิใจ - องค์ความรู้	-	แรงงาน,เงินทุน	สูง	ต่ำ
	ประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	หลัก	การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญต่อกระบวนการทำงาน ไม่ว่าจะดำเนินการเรื่องใด ถ้าขาดความร่วมมืองานก็ไม่ประสบความสำเร็จ	เห็นด้วย	- ความภาคภูมิใจ - องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	แรงงาน,เงินทุน	สูง	ต่ำ
1.3	โรงเรียนในเขตเทศบาลฯ	รอง	โรงเรียนควรเข้าไปหาชุมชน ไปดูว่าชุมชนทำอะไรอยู่ ควรเสนอตัวเข้าไปช่วยเหลือชุมชน	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ทางด้าน การอนุรักษ์	-	บุคลากร	ต่ำ	ต่ำ

ตารางที่ 6.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 2 ระยะขยายตัว (ต่อ)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ	
				ส่วนได้	ส่วนเสีย				
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น									
เทศบาลตำบลสามชุก	หลัก	เป็นช่วงที่เปลี่ยนนายกเทศมนตรี ซึ่งนายกฯมีแนวคิดการทำงานที่ตรงข้ามกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ คือ ต้องการให้กิจกรรมต่างๆเป็นของเทศบาล แต่ทางชุมชนต้องการดำเนินการเองมากกว่า	คัดค้าน	- รายได้จากการจัดเก็บภาษี	งบประมาณ	งบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์	สูง	สูง	
3. ภาครัฐ									
3.1	กรมธนารักษ์	หลัก	ต้องการรื้ออาคารเก่าออก แล้วสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ที่มีความคงทนมากกว่า เนื่องจากอาคารในพื้นที่ซอย 1 ซอย 2 ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินที่กรมธนารักษ์เป็นผู้ดูแล มีสภาพชำรุดทรุดโทรมเสี่ยงต่อการถูกไฟไหม้	คัดค้าน	- ค่าเช่าที่ดิน	-	ที่ดิน	สูง	สูง
3.2	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	รอง	ให้การสนับสนุนการทำงานของมูลนิธิชุมชนไท ในโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ในด้านงบประมาณและบุคลากร	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	งบประมาณ	งบประมาณ, บุคลากร	ต่ำ	สูง
3.3	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	รอง	ชุมชนตลาดสามชุกมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์	เห็นด้วย	- ความสำเร็จจะเป็นผลงานสำคัญ	-	งบประมาณ	ต่ำ	สูง

ตารางที่ 6.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 2 ระยะขยายตัว (ต่อ)

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
4.องค์กรอิสระ									
4.1	มูลนิธิชุมชนไท	หลัก	เห็นศักยภาพของชุมชนตลาดสามชุก ที่มีแนวโน้มว่าจะสามารถพัฒนาไปสู่พื้นที่อื่นได้ โดยเน้นแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วม	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	กลาง	สูง
4.2	มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์	รอง	การสร้างความรู้และความคิดริเริ่ม ตลอดจนการจัดความรู้ ทั้งในเรื่องอนุรักษ์และพัฒนาชีวิตวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เกิดจากสำนึกร่วมของชุมชนที่ผลักดันและกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมพลังกันในการดำเนินงาน	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	ต่ำ	กลาง
4.3	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ	หลัก	สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดทำโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความเชื่อและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อคุณภาพชีวิต	เห็นด้วย	- ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	งบประมาณ	งบประมาณ	กลาง	สูง

ตารางที่ 6.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 2 ระยะขยายตัว (ต่อ)

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
5.1 สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ									
5.1	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ	รอง	สถาบันการศึกษาที่เข้ามากระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	ต่ำ	กลาง
5.2	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลฯ	รอง	สถาบันการศึกษาที่เป็นภาคีของชุมชนในการสนับสนุนด้านวิชาการและบุคลากรที่มีความรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	ต่ำ	กลาง

จากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ และสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก (ตารางที่ 6.2) พบว่าในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นระยะขยายตัว ชุมชนท้องถิ่น โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ประชาชนทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่มีความเห็นด้วยกับแนวคิดในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ยังคงมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุกเอาไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจให้กลับมาคึกคักอีกครั้ง โดยเป็นผู้ที่สนับสนุนแรงงาน องค์ความรู้และบุคลากรในการทำงาน นอกจากนี้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนโครงการต่างๆ ที่ได้จัดทำขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์และสนับสนุนอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้คนในชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนนั้นนับว่ามีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในเรื่องใดก็ตามถ้าหากขาดความร่วมมือแล้วก็จะไม่ประสบความสำเร็จ จากการดำเนินงานนั้น ได้ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ รวมทั้งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยโรงเรียนในเขตเทศบาลเองก็มีความสำคัญในการทำกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนา ร่วมกับชาวชุมชน

นอกจากชุมชนท้องถิ่นแล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เดิมเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ภายหลังการเปลี่ยนแปลงนายกเทศมนตรีได้เกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ และคัดค้านแนวคิดในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้เทศบาลตำบลสามชุกจึงได้ลดบทบาทในการสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ลง จึงทำให้การดำเนินการส่วนใหญ่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ดำเนินการร่วมกับชุมชน และภาคีพัฒนาอื่นๆ โดยกรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงและคัดค้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมตั้งแต่ว่างแรก ยังคงมีความต้องการที่จะได้รู้อาคารอยู่ ในระยะนี้องค์กรอิสระโดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิชุมชนไท ซึ่งเห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนกระบวนการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ซึ่งได้ทำงานร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ นับว่าผู้มีอำนาจสูง เนื่องจากมีงบประมาณและบุคลากรเพื่อใช้ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เองได้เข้ามาให้ความรู้และกระตุ้นจิตสำนึกชาวชุมชนในการอนุรักษ์ชุมชน ซึ่งทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพได้เข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ ซึ่งเห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นำโดยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุพรรณบุรี ได้เข้ามาเผยแพร่และถ่ายทอด องค์ความรู้ในการอนุรักษ์ภายในพื้นที่

เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์พื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา กับชาวชุมชน

6.1.3 กลไกการมีส่วนร่วมในระยะที่ 3: ระยะรุ่งเรือง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1) **ชุมชนท้องถิ่น** ในระยะนี้ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากกิจกรรมที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้จัดขึ้นที่นับเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาทำงานร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เป็นตัวแทนของชุมชนในการเจรจาต่อรองกับกรมธนารักษ์ เนื่องจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมาย ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการประสานงานระหว่างผู้เช่าที่ดินราชพัสดุกับกรมธนารักษ์

2) **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ในระยะที่ผ่านมาเทศบาลตำบลสามชุกไม่ค่อยให้การสนับสนุนกระบวนการอนุรักษ์ของชุมชนตลาดสามชุกเท่าไรนัก สืบเนื่องมาจากมีแนวคิดในการทำงานที่ไม่ตรงกันกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ แต่ต่อมาในช่วงปลายของระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงทีมบริหารงานใหม่ของเทศบาลตำบลสามชุก ซึ่งในคราวนี้คุณพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ได้รับการเลือกให้เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี จึงทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้รับการสนับสนุนการทำงานจากเทศบาลอีกครั้ง ในกรณีนี้เทศบาลตำบลสามชุกได้ร่วมกับชุมชนจัดให้มีการเสวนาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องความชัดเจนในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน และสัญญาเช่า ตลอดจนนโยบายเรื่องการไถ่หรือที่ดินของกรมธนารักษ์ นอกจากนี้ยังได้ประสานความร่วมมือกับสำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี อโคโมสไทย สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น ในการหาทางออกร่วมกัน

3) **ภาครัฐ** ในระยะนี้มีหน่วยงานรัฐเข้ามาสนับสนุน และส่งเสริมการทำงาน ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทต่อชุมชนตลาดสามชุกเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีอำนาจที่จะช่วยเพิ่มความสามารถในการเจรจาต่อรองกับกรมธนารักษ์ ให้ประสบความสำเร็จง่ายขึ้น ซึ่งหน่วยงานแรกที่จะกล่าวถึงคือ สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรีนำโดยคณะทำงานของรองผู้ว่าราชการจังหวัด ได้เข้ามาช่วยเหลือในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับกรมธนารักษ์ในการเจรจาหาข้อสรุปร่วมกันในการไถ่หรือที่ดิน องค์กรต่อมาคือ กรมศิลปากร มีบทบาทในการพิจารณาให้พื้นที่ และอาคารภายในตลาดสามชุกร้อยปีเป็นโบราณสถาน ซึ่งถือเป็นการรับรองชุมชน นอกจากนี้ยังมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่ให้ความช่วยเหลือในการส่งนักวิชาการ มาจัดทำแผนแม่บทในชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน แผนฉบับนี้ได้นำมาใช้

ในการเจรจากับกรมธนารักษ์ ซึ่งการเจรจาดังกล่าวได้ข้อสรุปพร้อมกันคือ กรมธนารักษ์ยินยอมที่จะไม่ รื้อถอนอาคาร โดยให้ผู้เช่าที่ดินราชพัสดุเช่าต่อไปได้ แต่เป็นระยะสั้นไม่เกิน 3 ปี

4) **องค์กรอิสระ** ในระยะนี้้องค์กรอิสระ ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาชีพและหน่วยงาน ทางด้านการอนุรักษ์ได้เข้ามาสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เช่น สมาคม สถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ได้เข้ามาแนะนำ และให้ความรู้ในการอนุรักษ์ชุมชน นอกจากนี้ ยังได้พิจารณาให้รางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทองค์กรแก่คณะกรรมการพัฒนา ตลาดฯ รางวัลนี้สร้างกำลังใจในการทำงานด้านอนุรักษ์ให้แก่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งรางวัลนี้ นอกจากจะสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวชุมชนแล้ว ยังเปรียบเสมือนสิ่งที่ยับยั้งการ ทำงานขององค์กรชุมชนอีกด้วย

5) **สถาบันการศึกษา** ในระยะนี้สถาบันการศึกษาต่างๆ ยังคงเป็นภาคีใน การประสานความร่วมมือ และให้องค์ความรู้ในการอนุรักษ์ชุมชนแก่ชุมชน โดยให้คำปรึกษาในการ ทำงานแก่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ทั้งนี้ หากชุมชนต้องการความช่วยเหลือสถาบันการศึกษา พร้อมให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.3 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
1.ชุมชนท้องถิ่น									
1.1	คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ	หลัก	คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ต้องการอนุรักษ์ตลาดสามชุกไว้เป็นมรดกและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งฟื้นฟูเศรษฐกิจของตลาด	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ - ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน - รางวัล	- เสียเวลาในการประกอบอาชีพ	บุคลากร,แรงงาน	สูง	สูง
1.2	ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	หลัก	การอนุรักษ์ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมชุมชนมากขึ้น แต่คุณธรรมจริยธรรมของพ่อค้าแม่ค้าลดน้อยลง มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น อยู่ร่วมกันในเชิงธุรกิจมากกว่าความเอื้ออาทร	เห็นด้วย	- รายได้จากการท่องเที่ยว - รางวัล - ความภาคภูมิใจ	-	แรงงาน,เงินทุน	สูง	ต่ำ
	ประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	หลัก	ต้องการให้หน่วยงานรัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือในการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารบ้านเรือนภายในชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนจัดหางบประมาณมาดำเนินการเองเสียส่วนใหญ่	เห็นด้วย	- ความภาคภูมิใจ - องค์ความรู้ - รางวัล	-	แรงงาน,เงินทุน	สูง	ต่ำ
1.3	โรงเรียนในเขตเทศบาลฯ	รอง	โรงเรียนควรเข้าไปหาชุมชน ไปดูว่าชุมชนทำอะไรอยู่ ควรเสนอตัวเข้าไปช่วยเหลือชุมชน	เห็นด้วย	- องค์ความรู้ทางการอนุรักษ์	-	บุคลากร	ต่ำ	ต่ำ
2.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น									
	เทศบาลตำบลสามชุก	หลัก	เทศบาลเป็นองค์กรบริหารท้องถิ่นที่น่าจะเอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ดีกว่าองค์กรอื่นๆ เพราะอยู่ใกล้ชิดท้องถิ่นที่สุดจึงน่าจะรู้และตอบสนองต่อท้องถิ่นได้ดีกว่า	เห็นด้วย	- รายได้จากการจัดเก็บภาษี	งบประมาณ	บุคลากร,งบประมาณ	สูง	สูง

ตารางที่ 6.3 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง (ต่อ)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ	
				ส่วนได้	ส่วนเสีย				
3. ภาครัฐ									
3.1	กรมธนารักษ์	หลัก	โครงการเวนคืนที่ดิน เป็นโครงการที่มีมานานแล้ว ซึ่งความไม่พร้อมของชุมชน ทำให้โครงการนี้ยืดเยื้อ สำหรับการอนุรักษ์ชุมชน ธนารักษ์เห็นชอบด้วย แต่ทั้งนี้แผนแม่บทที่ทางชุมชนเสนอต่อธนารักษ์ ธนารักษ์มีความเห็นว่าชุมชนไม่ได้นำมาปฏิบัติตามที่เสนอไว้เท่าไรนัก	เห็นด้วย	- ค่าเช่าที่ดิน	-	ที่ดิน	สูง	สูง
3.2	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	รอง	ให้การสนับสนุนทางด้านบุคลากร งบประมาณและส่งเสริมกระบวนการร่วมคิดร่วมทำระหว่างชุมชนกับภาคีพัฒนาอื่นๆ รวมทั้งสนับสนุนงานวิจัยที่ทำงานร่วมกับชุมชน	เห็นด้วย	- ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	งบประมาณ	-	ต่ำ	สูง
3.3	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	รอง	สนับสนุนการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว	เห็นด้วย	-ความสำเร็จจะเป็นผลงานสำคัญ	งบประมาณ	บุคลากร, งบประมาณ	ต่ำ	สูง
3.4	กรมศิลปากร	รอง	พิจารณาให้พื้นที่และอาคารภายในตลาดสามชุกร้อยปีเป็นโบราณสถาน	เห็นด้วย	-ความสำเร็จจะเป็นผลงานสำคัญ	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	กลาง	สูง

ตารางที่ 6.3 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยที่ 3 ระยะรุ่งเรือง (ต่อ)

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
3. ภาครัฐ(ต่อ)									
3.5	สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี	หลัก	คณะทำงานของรองผู้ว่าฯ จังหวัดสุพรรณบุรีที่เข้ามาสนับสนุนกระบวนการชุมชนเพื่อให้เกิดมูลค่าทางการท่องเที่ยว แม้ว่าในช่วงแรกจะมีแนวคิดที่ไม่ตรงกับชุมชนก็ตาม แต่เมื่อได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันหลายครั้ง แนวคิดจึงถูกปรับจนมีแนวทางใกล้เคียงกับชุมชน	เห็นด้วย	-ความสำเร็จจะเป็นผลงานสำคัญ	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	กลาง	สูง
4.องค์กรอิสระ									
4.1	มูลนิธิชุมชนไท	หลัก	จากเดิมที่มีคนมาร่วมทำงานกันเป็นจำนวนมาก เพราะมีเวลาว่าง แต่ปัจจุบันตลาดมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ซึ่งเป็นช่องทางทำมาหากิน จึงทำให้คนมาร่วมน้อยลง	เห็นด้วย	-ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	กลาง	สูง
4.2	มูลนิธิเด็ก-ประไพวิริยะพันธุ์	รอง	การสร้างความรู้และความคิดริเริ่ม ตลอดจนการจัดความรู้ ทั้งในเรื่องอนุรักษ์และพัฒนาชีวิตวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เกิดจากสำนึกร่วมของชุมชนที่ผลักดันและกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมพลังกันในการดำเนินงาน	เห็นด้วย	-องค์ความรู้ทางการอนุรักษ์	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	ต่ำ	กลาง
4.3	สมาคมสถาปนิกสยามฯ	รอง	พิจารณาให้อ่างวัลแก่ชุมชนเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานด้านการอนุรักษ์แก่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ		-องค์ความรู้ทางด้าน การอนุรักษ์	-	บุคลากร, ความรู้ทางวิชาการ	ต่ำ	สูง

ตารางที่ 6.3 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง (ต่อ)

	กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	จุดยืน	ส่วนได้ส่วนเสีย		ทรัพยากร	ระดับผลกระทบ	ระดับอำนาจ
					ส่วนได้	ส่วนเสีย			
4.องค์กรอิสระ(ต่อ)									
4.4	อิโคโมสไทย	รอง	องค์กรวิชาชีพที่ให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ที่เป็นวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน	เห็นด้วย	-องค์ความรู้ทางด้าน การอนุรักษ์	-	บุคลากร, ความรู้ทาง วิชาการ	ต่ำ	กลาง
4.5	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริม สุขภาพ	หลัก	สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดทำโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความเชื่อและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อคุณภาพชีวิต ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนตลาดสามชุกเป็นพื้นที่ต้นแบบในการนำไปสู่การขยายไปพื้นที่อื่นๆต่อไป	เห็นด้วย	-ประสบการณ์ ทำงานร่วมกัน	งบประมาณ	งบ ประมาณ	กลาง	สูง
5.สถาบันการศึกษาและนักวิชาการ									
5.1	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ	รอง	สถาบันการศึกษาที่เข้ามากระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน	เห็นด้วย	-องค์ความรู้ ทางการอนุรักษ์	-	บุคลากร, ความรู้ทาง วิชาการ	ต่ำ	กลาง
5.2	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลฯ	รอง	สถาบันการศึกษาที่เป็นภาคีของชุมชนในการสนับสนุนด้านวิชาการและบุคลากรที่มีความรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน	เห็นด้วย	-องค์ความรู้ ทางการอนุรักษ์	-	บุคลากร, ความรู้ทาง วิชาการ	ต่ำ	กลาง

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง (ตารางที่ 6.3) พบว่า ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียหลักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และมีความเห็นด้วยในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยคณะกรรมการการพัฒนาตลาดฯ ยังคงมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุกเอาไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และมรดกต่อไป ร่วมกับประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งรับผลประโยชน์โดยตรงจากการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนขึ้นมาใหม่ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจำนวนมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จากการเติบโตในเรื่องของการท่องเที่ยวที่มากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป จากที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องของการเห็นแก่ตัวและอยู่ร่วมกันในเชิงธุรกิจมากขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามประชาชนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนเช่นกัน ก็ได้มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานทางภาครัฐได้เข้ามาจัดสรรงบประมาณในการอนุรักษ์และปรับปรุงฟื้นฟูอาคารบ้านเรือนภายในชุมชน ที่ผ่านมาจากชุมชนเองได้เป็นผู้ที่จัดหางบประมาณในการดำเนินการเองเป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนในพื้นที่ชุมชนก็ยังให้การสนับสนุนในเรื่องของแรงงานและเงินทุนในการดำเนินการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโดยทางโรงเรียนในเขตเทศบาลเอง ซึ่งเห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกับผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นการปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานเอาไว้

ในยุคนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศบาลสามชุก ซึ่งเป็นองค์กรบริหารท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุดก็ได้กลับมาเป็นผู้มีบทบาทสูงและเห็นด้วยกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชน ภายหลังจากที่นายกเทศมนตรีคนเดิมได้รับเลือกเข้ามาใหม่ ทำให้มีการจัดสรรงบประมาณ รวมทั้งสนับสนุนบุคลากร ในการทำงานร่วมกับผู้คนในชุมชนในการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ทางภาครัฐเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสูงต่อพื้นที่ชุมชนแต่เดิมที่มีความคิดการเวนคืนที่ดิน ภายหลังจากมีแผนแม่บทในการจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนขึ้นมา ก็ได้เห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสูงต่อพื้นที่ชุมชนก็ได้มีความเห็นชอบที่จะให้ประชาชนดำเนินการอนุรักษ์ ซึ่งทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเองที่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เพราะมีบทบาทสูงในการสนับสนุนทั้งทางด้านบุคลากร งบประมาณ กระบวนการร่วมคิดร่วมทำระหว่างชุมชนกับภาคีอื่นๆ รวมไปถึงการสนับสนุนงานวิจัยต่างๆที่ทำงานร่วมกับผู้คนในชุมชนและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเองก็เห็นด้วยกับการอนุรักษ์มรดก

ทางวัฒนธรรมจึงได้มีการจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อย เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวและสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน ซึ่งกรมศิลปากรเห็นด้วยกับการอนุรักษ์ชุมชนก็ได้เข้ามาพิจารณาให้พื้นที่ชุมชนเป็นโบราณสถานเก่าแก่มีคุณค่า รวมไปถึงสำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี นำโดยคณะกรรมการทำงานของรองผู้ว่าก็ได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกระบวนการทำงานของชุมชน เพื่อให้เกิดมูลค่าในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งได้สนับสนุนบุคลากรเข้ามาเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้กับผู้คนในชุมชน

นอกจากนี้ องค์การอิสระที่นับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้ตระหนักเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม รวมไปถึงในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ชุมชน แต่เดิมเป็นมูลนิธิชุมชนไทย ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาตลาด และผู้คนในชุมชน ภายหลังจากที่มีการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้ผู้คนได้ให้ความสนใจการค้าของตน ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง ซึ่งทางมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ก็ได้เข้ามาเสริมสร้างความรู้ ความคิดริเริ่มในการอนุรักษ์และพัฒนาชีวิตวัฒนธรรม โดยได้สนับสนุนบุคลากรผู้ที่มีความรู้ทางวิชาการ มาเป็นส่วนช่วยในการผลักดันและกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกัน เพื่อเป็นพลังในการดำเนินงาน ซึ่งทางสมาคมสถาปนิกสยามฯ ก็ได้ให้รางวัลกับชุมชนเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานด้านการอนุรักษ์แก่คณะกรรมการตลาด ทางอิโคโมสไทย ก็ได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนในการอนุรักษ์ โดยการสนับสนุนบุคลากรผู้ที่มีความรู้ทางวิชาการในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมถือว่าเป็นผู้มีบทบาทสูงในการดำเนินการ ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพก็ยังคงเป็นหน่วยงานหลักที่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์ชุมชนและเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการสนับสนุนงบประมาณเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ชุมชนต่อไป ซึ่งทางสถาบันการศึกษาและนักวิชาการก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับสถาบันการศึกษา โดยได้สนับสนุนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอนุรักษ์ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกันภายในชุมชน

ในระยะที่ 3 ซึ่งเป็นระยะรุ่งเรืองนั้น นับว่าเป็นยุคที่ชุมชนมีความเจริญรุ่งเรืองและมีการพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบจนทำให้ชุมชนสามชุกเป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประจำปีพ.ศ.2548 ประเภทองค์กร และรางวัลการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การยูเนสโกประจำปี 2552 ซึ่งทำให้ชุมชนสามชุกเป็นชุมชนตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนเก่าแก่ให้มีคุณค่าคงอยู่สืบต่อไปในอนาคต

6.2 สรุปท้ายบท

จากการศึกษาพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมได้ส่งผลให้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชนตลาดสามชุกประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เห็นได้จากการที่ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนได้รับการรื้อฟื้น อาคารบ้านเรือนได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดี โดยมีภาคีพัฒนาให้การสนับสนุนทั้งชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีรัฐ องค์กรอิสระและสถาบันการศึกษาและนักวิชาการ ในด้านงบประมาณ ความรู้ทางวิชาการ เทคนิควิธีการและบุคลากร จากการศึกษพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงของพัฒนาการองค์กร ซึ่งกลไกการมีส่วนร่วมได้เริ่มจากกลไกที่ไม่เป็นทางการ ไปสู่ความเป็นทางการมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น กลไกการมีส่วนร่วมในช่วงต่างๆมีรายละเอียด ดังนี้

ในระยะที่ 1 ระยะก่อตัว พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมของชุมชนตลาดสามชุกที่มีลักษณะเป็นชุมชนต่างจังหวัด กล่าวคือคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ โดยส่วนมากจะรู้จักกันเกือบหมดทั้งชุมชน นอกจากนี้ชาวชุมชนใช้หลักอยู่ร่วมกันโดยอาศัยการขอความร่วมมือ ซึ่งเป็นกติการ่วมกันของชุมชน มากกว่าการใช้กฎระเบียบที่มีความเข้มงวด ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในช่วงนี้ที่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการขอความร่วมมือ โดยมีการสื่อสารระหว่างกันเป็นแบบไม่เป็นทางการเป็นการพบปะพูดคุยกันตามกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน ซึ่งในระยะก่อตัวคนที่เข้ามามีส่วนร่วมยังมีจำนวนไม่มาก การสื่อสารระหว่างกันในลักษณะดังกล่าวก็เพียงพอในการสร้างความเข้าใจระหว่างกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ในกระบวนการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นั้น ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน อันจะเป็นแนวทางปฏิบัติขององค์กร ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะที่ 1 แล้วพบว่า อยู่ในระบับน้อย เป็นแบบการปรึกษาหารือ โดยเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้รับรู้ และแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาของชุมชนที่เป็นผลกระทบต่อคนหมู่มากผ่านเวทีประชาคมที่นักวิชาการภายนอกเข้ามาสนับสนุนให้มีขึ้น ซึ่งถือเป็นระดับการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้น

ในระยะที่ 2 ระยะขยายตัว พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เป็นทางการ เนื่องจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีภารกิจที่มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีภาคีพัฒนาเข้ามาสนับสนุนกระบวนการทำงานในส่วนที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ไม่มีความชำนาญหรือขาดทรัพยากรที่นำมาใช้ในการดำเนินการ ในระยะนี้มีการประสานกับภาคีพัฒนาทั้งภาคีภายในและภาคีภายนอก โดยมีมูลนิธิชุมชนไทเป็นตัวประสานเชื่อมโยงการทำกิจกรรมระหว่างภาคีต่างๆ ทั้งนี้จากการ

จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย นับเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ สมาชิกและชาวชุมชน โดยไม่จำกัดอยู่เพียงเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายความร่วมมือไปสู่เครือข่ายภาคีภายนอกที่กว้างขึ้น โดยที่ผู้นำได้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับภาคีพัฒนา ทั้งนี้จากการที่ชุมชนตลาดสามชุกเป็นชุมชนดั้งเดิม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นเครือญาติ จึงทำให้ผู้นำชุมชนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ส่งผลให้ดำเนินกิจกรรมต่างเป็นไปได้อย่างขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะที่ 2 ระยะขยายตัวแล้วพบว่า อยู่ในระดับมาก เป็นแบบหุ้นส่วนทางอำนาจ โดยประชาชนได้เข้ามามีอำนาจในกระบวนการตัดสินใจ และมีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เป็นองค์กรหลักที่ส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ที่รวบรวมปัญหาของชุมชนและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้มากขึ้น ซึ่งถือว่าระดับการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 จากการมีส่วนร่วมบางส่วนมาเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ในระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เป็นทางการ โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ดำเนินการขอรับการจดทะเบียน ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 เพื่อให้มีสถานภาพทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการรับรองสถานภาพในการทำงานและเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาจัดทำแผนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำงานบางส่วนต่อองค์กรชุมชน ซึ่งกลไกดังกล่าวถือเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่จะเป็นช่องทางการสร้างระบบขึ้นมารองรับการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ และองค์กรชุมชนอื่นๆ ในระยะยาว โดยในระยะนี้พบว่า ผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เชื้อให้ชาวชุมชนร่วมกิจกรรมได้ในระยะยาว โดยต้องมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง แล้วพบว่า อยู่ในระดับมาก เป็นแบบมอบหมายอำนาจของประชาชน โดยประชาชนมีอำนาจในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งทำให้สามารถตรวจสอบและปรับเปลี่ยนนโยบายต่างๆ ได้ ซึ่งถือว่าระดับการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากระยะที่ 1 ซึ่งนับว่าเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน

บทที่ 7

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

ในบทนี้เป็นการอภิปรายและสรุปผลการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะรูปแบบและกลไกขององค์กรชุมชนที่เหมาะสมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากผลการศึกษาและการวิเคราะห์ สามารถแบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

7.1 พัฒนาการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาพบว่า ในระยะก่อตัวโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ พบว่าเป็นโครงสร้างที่เรียกว่าแบบซับซ้อน (บันฑูร อ่อนด้า อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2548: 395-396) ที่ได้ระบุถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำและสมาชิกอย่างชัดเจน แบ่งหน้าที่การทำงานขององค์กรเป็นหลายฝ่ายเพื่อสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างครอบคลุม ในด้านบทบาทหน้าที่ ระยะนี้คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีบทบาทที่ในการคิดค้นวิธีการเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น และประสานงานเพื่อให้เกิดกิจกรรม ซึ่งก็คืองานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ทั้งนี้ภาคีพัฒนาในระยะก่อตัวยังคงมีอยู่จำนวนน้อย เพราะอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการทำงาน โดยส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานและกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดชุมชน ได้แก่ โรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลสามชุก เทศบาลตำบลสามชุก และประชาชนในชุมชนตลาดสามชุก เป็นต้น

ในระยะขยายตัวโครงสร้างองค์กรยังคงเป็นแบบซับซ้อน โดยโครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการทำงาน ภายใต้โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ที่ได้แบ่งการทำงานเป็นฝ่ายต่างๆอย่างชัดเจน ด้านบทบาทหน้าที่ในระยะนี้เริ่มมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากต้องดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ในด้านภาคีพัฒนา มีการขยายตัวมากขึ้นในเชิงปริมาณ ทั้งนี้เป็นผลจากการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีความชัดเจน รวมทั้งการเชื่อมประสานขององค์กรพี่เลี้ยง ซึ่งก็คือมูลนิธิชุมชนไทย ส่งผลให้มีองค์กรต่างๆเข้ามาให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการและกิจกรรมของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกฯ

ในระยะรุ่งเรืองโครงสร้างองค์กรได้มีการปรับเปลี่ยนอีกครั้ง โดยยกเลิกฝ่ายออกแบบปรับปรุงอาคารและฝ่ายจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ไป เนื่องจากดำเนินกิจกรรมของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่สำเร็จลุล่วงไปแล้ว ในด้านบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ในระยะนี้มี

ความสำคัญต่อการยับยั้งโครงการเวนคืนที่ดินของกรมธนารักษ์เป็นอย่างมาก ซึ่งหน้าที่หลักมุ่งไปที่ การประสานกับภาคีพัฒนา โดยเฉพาะภาคีพัฒนาภายนอกที่มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะ เป็น สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี กรมศิลปากร เป็นต้น ทั้งนี้จากกิจกรรมขององค์กรที่เป็นประโยชน์และ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งชื่อเสียงขององค์กรเอง ก็เริ่มเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป ส่งผลให้การขอ ความร่วมมือหรือการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆง่ายขึ้น

7.2 กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงของพัฒนาการ องค์กร ซึ่งกลไกการมีส่วนร่วมได้เริ่มจากกลไกที่ไม่เป็นทางการ ไปสู่ความเป็นทางการมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อ ตอบสนองกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น กลไกการมีส่วนร่วมในช่วงต่างๆ มี รายละเอียด ดังนี้

ในระยะที่ 1 ระยะก่อตัว พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีความ สอดคล้องกับสภาพสังคมของชุมชนตลาดสามชุกที่มีลักษณะเป็นชุมชนต่างจังหวัด กล่าวคือคนใน ชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ โดยส่วนมากจะรู้จักกันเกือบหมดทั้งชุมชน นอกจากนี้ชาว ชุมชนใช้หลักอยู่ร่วมกันโดยอาศัยการขอความร่วมมือ ซึ่งเป็นกติการ่วมกันของชุมชน มากกว่าการใช้ กฎระเบียบที่มีความเข้มงวด ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในช่วงนี้ที่ใช้ความสัมพันธ์ ส่วนตัวในการขอความร่วมมือ โดยมีการสื่อสารระหว่างกันเป็นแบบไม่เป็นทางการเป็นการพบปะ พูดคุยกันตามกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน ซึ่งในระยะก่อตัวคนที่เข้ามามีส่วนร่วมยังมีจำนวนไม่มาก การ สื่อสารระหว่างกันในลักษณะดังกล่าวก็เพียงพอในการสร้างความเข้าใจระหว่างกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ในกระบวนการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นั้น ได้มีการ กำหนดวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน อันจะเป็นแนวทางปฏิบัติขององค์กร

ในระยะที่ 2 ระยะขยายตัว พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เป็นทางการ เนื่องจาก คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ มีภารกิจที่มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีภาคีพัฒนาเข้ามา สนับสนุนกระบวนการทำงานในส่วนที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดฯไม่มีความชำนาญหรือขาด ทรัพยากรที่นำมาใช้ในการดำเนินการ ในระยะนี้มีการประสานกับภาคีพัฒนาทั้งภาคภายในและภาคี ภายนอก โดยมีมูลนิธิชุมชนไทเป็นตัวประสานเชื่อมโยงการทำกิจกรรมระหว่างภาคีต่างๆ ทั้งนี้จากการ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย นับเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและหน่วยงานต่างๆได้เข้ามามี

ส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ สมาชิกและชาวชุมชน โดยไม่จำกัดอยู่เพียงเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายความร่วมมือไปสู่เครือข่ายภาคีภายนอกที่กว้างขึ้น โดยที่ผู้นำได้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับภาคีพัฒนา ทั้งนี้จากการที่ชุมชนตลาดสามชุกเป็นชุมชนดั้งเดิม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นเครือญาติ จึงทำให้ผู้นำชุมชนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ส่งผลให้ดำเนินกิจกรรมต่างเป็นไปได้อย่างขึ้น

ในระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง พบว่า กลไกการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เป็นทางการ โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ ได้ดำเนินการขอรับการจดทะเบียน ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 เพื่อให้มีสถานภาพทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการรับรองสถานภาพในการทำงานและเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาจัดทำแผนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำงานบางส่วนต่อองค์กรชุมชน ซึ่งกลไกดังกล่าวถือเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่จะเป็นช่องทางการสร้างระบบขึ้นมารองรับการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดฯ และองค์กรชุมชนอื่นๆ ในระยะยาว โดยในระยะนี้พบว่า ผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เอื้อให้ชาวชุมชนร่วมกิจกรรมได้ในระยะยาว โดยต้องมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

7.3 ข้อเสนอแนะ

1) ส่งเสริมบทบาทในการพัฒนาองค์กรชุมชน รวมทั้งกลไกการทำงานระดับพื้นที่ทั้งในแนวตั้ง ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างองค์กรส่วนกลาง จังหวัด ท้องถิ่นและกลไกแนวราบ ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ต่างๆ โดยให้องค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางในการเสริมสร้างองค์ความรู้และประสานการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

2) สนับสนุนให้มีกลไกและกระบวนการลดความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ โดยส่งเสริมให้ภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ควบคู่กับการสร้างความเข้าใจต่อโครงการพัฒนาต่างๆ แก่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง

3) ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน ได้ขอรับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 เพื่อรับรองสถานภาพทางกฎหมาย ซึ่งจะทำให้องค์กรชุมชนสามารถเสนอแนะปัญหา และความต้องการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพิ่มอำนาจการต่อรองได้มากขึ้น

4) เทศบาลในฐานะหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับชุมชน ควรมีการกำหนดข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เอื้อหรือสนับสนุนให้องค์กรชุมชนได้เข้ามาดูแลมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง นอกจากนี้ควรประสานเชื่อมโยงแผนปฏิบัติการระดับชุมชนเข้ากับกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น เพื่อให้แผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่นมีความชัดเจน สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤตยา เสริมสุข. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป

การศึกษา. กรุงเทพฯ: ชัดเชสมิเดีย, 2543. อ้างถึงใน สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้
ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2550.

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. สืบสานงานศิลป์ ถิ่นสามชุก. กรุงเทพฯ: โครงการ
ปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่, 2549.

จรัญญา วงษ์พรหม. การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในสหกรณ์ร้านค้า. ใน
รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบ 60 รอบ มรว.อศิน รพีพัฒน์, สถาบันและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา. กระบวนการและขั้นตอนในการจัดตั้งและสนับสนุนการดำรงอยู่ของกลุ่ม.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,(ม.ป.ป.)(เอกสารอัดสำเนา), อ้างถึงใน ปาริชาติ
วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.

เจมส์ แอล เครตัน. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลโดย วันชัย
วัฒนศัพท์. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2544.

ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร. การก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม: กรณีศึกษาชุมชนศิวิล ตำบล
กำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขา
วิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2549.

ดวงจันทร์ อภาวิฑูรต์ เจริญเมือง. เมืองยั่งยืนในสังคมไทย : แนวคิดและประสบการณ์ของนานและ
พิษณุโลก. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

เดชา บุญค้ำ. การอนุรักษ์และการพัฒนา. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ การอนุรักษ์
สถาปัตยกรรมและชุมชน เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา 80 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
23-26 เมษายน 2540 ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า,
2548.

- ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ. การประเมินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทของการกระจายอำนาจและการจัดทำกรณีศึกษาจากประสบการณ์ที่ได้รับ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- ทับทิม แก้วกิ่ง. เจ้าหน้าที่มูลนิธิชุมชนไท. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2553.
- ทรงศักดิ์ กลิ่นรัตน์. ธนากรักษ์พื้นที่สุพรรณบุรี. สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2553.
- นวพันธุ์ นาคบรรพ. แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. กิจกรรมเสริมสร้างองค์ความรู้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: http://www.onep.go.th/knowledgebase/news_elec02.html [2551, มีนาคม 5]
- นันทิยา หุตานุกวัตร และณรงค์ หุตานุกวัตร. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546.
- บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์, แปล. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.
- ประเวศ วะสี. องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน หัวใจของการพัฒนา. รวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม: แนวความคิดและปฏิบัติ" ในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเจริญพระชนมายุ ๓ รอบนักษัตร, 2535.
- ประสงค์ เขียมอนันต์. การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน : องค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์. ใน เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง มรดกวัฒนธรรมในเขตเมืองในประเทศไทย 21-22 มิถุนายน 2542 ณ ห้องนครพิงค์ โรงแรมเชียงใหม่พลาซ่า จังหวัดเชียงใหม่, 2542.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.
- ปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส. สามชุกตลาด 100 ปี. วารสารอาษา. (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2550): 54.

พิพัฒน์ โฆษิตวีร์วัฒน์. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552.

พิมาน วงศ์อภัย. เรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนสามารถพึ่งตนเอง กรณีศึกษาศูนย์บริการสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง อ.โนนสัง จ.อุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

พิชญากร แจ่มสนาม. การอนุรักษ์ชุมชนตามแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย กรณีศึกษา ชุมชนตลาดเก่าสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2542.

พงษ์วิน ชัยวิรัตน์. ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ บรรณาธิการ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2527.

ภูมิ พิณเทพ. เรื่องการจัดป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านร่มโพธิ์ทอง ตำบลคลองตะเกรา อำเภอท่าตะเียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

รุจ รัตนพาวุ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

เลอสม สถาปิตานนท์ และคณะ. มะจึชี่คีรี: การปลูกชุมชนในญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

วิมล อังสุนันทวิวัฒน์. กรุงเทพมหานคร เกมบริหารของเซียนเหนือเซียน. นิตยสารผู้จัดการรายเดือน 26 (กันยายน 2551): 125.

วิษชุดา ให้เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544.

วีระพันธุ์ ชินวัตร. การอนุรักษ์และบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมของประเทศไทย. วารสารอาษา. (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2550): 96.

สมา ณะรอง. การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี: ชุมชนศรีวิชัย

- ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. สาขาการพัฒนารวมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศิลปากร, กรม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ: หิรัญพัฒน์, 2533. อ้างถึงใน วศิน อิงคพัฒนากุล. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.
- ศิลปากร, กรม. หลักสูตรการอบรมอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม อส.มส. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์, 2542. อ้างถึงใน วศิน อิงคพัฒนากุล. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.
- ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. คู่มืออาสาสมัคร โครงการจัดตั้งอาสาสมัครท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2537.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานฉบับสมบูรณ์ : โครงการเสริมสมรรถนะการวิเคราะห์วางแผนเชิงพื้นที่และประสานเชื่อมโยงการจัดการเชิงพื้นที่ทุกระดับ. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สกรินทร์ แซ่กู, ณัฐวุฒิ อัครโกวิทวงศ์ และมนต์ทวี จิระวัฒน์ทวี. โครงการวางแผนการปรับปรุงพื้นที่ตลาดเก่า เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา กรณีศึกษา: ตลาดเก่าสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549.
- สกรินทร์ แซ่กู, ณัฐวุฒิ อัครโกวิทวงศ์ และมนต์ทวี จิระวัฒน์ทวี. ย่านตลาดร้อยปีสามชุกกับกลไกชุมชนในมิติการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่, 2550.
- สิน สี่อสวน. ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในเขตเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียน ชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนารวมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- สุทธิชัย อากาศโร, พระมหา. เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547.
- สมชาย หงษ์สุพรรณ. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. NGOsอีสานทางเลือกแห่งพลังการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2540.
- สมฤทัย เสือปาน. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

เสาวภา เดชาภิรมย์. การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.

อนุชาติ พวงสำลีและอรทัย อาจอ่ำ. การพัฒนาเครื่องใช้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.

อรุณี จำปานิล. ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างปี พ.ศ.2466-2544. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552.

อมรา จันทรมานะ. กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา ชุมชนตลาดสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ภาษาอังกฤษ

Arnstein, Sherry R. A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners. 35 (July 1969): 216-224. อ้างถึงใน พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนแบบแท้และแบบเทียม. เนชั่นสุดสัปดาห์. 15 (มิถุนายน 2550): 24.

Cohen ,J. and N.T. Uphoff. Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarify Through Specificity. World Development. 8 (March 1980): 213-235. อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน

1.ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของชุมชน

- ชุมชนตลาดสามชุกมีประวัติความเป็นมาอย่างไร การขยายตัวของชุมชนมีลักษณะใด มีการอพยพเคลื่อนย้ายประชากรในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งและอาณาเขตของชุมชน
- ลักษณะทางสังคม ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร ครอบครัวตนเองกับเพื่อนบ้าน ลักษณะครอบครัวเป็นอย่างไร (ครอบครัวเดี่ยว/ขยาย)
- สภาพทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของคนในชุมชน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนมีอะไรบ้าง ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

2.ความคิดเห็นของท่านต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนตลาดสามชุก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

1. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์มีความเป็นมาอย่างไร
2. เพราะเหตุใดจึงเกิดองค์กรชุมชนนี้ ใครเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดตั้ง
3. กระบวนการจัดตั้งองค์กรชุมชนมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง
4. โครงสร้างขององค์กรชุมชนมีลักษณะอย่างไร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการทำงานอย่างไร มีวิธีการสรรหาคณะกรรมการและประธานอย่างไร
5. มีการกำหนดกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงร่วมกันในการทำงานหรือไม่ อย่างไร
6. กิจกรรมหลักขององค์กรมีอะไรบ้าง หน้าที่บทบาทคืออะไร
7. มีหน่วยงานหรือองค์กรใดให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงานขององค์กรบ้าง แล้วองค์กรนั้นให้ความช่วยเหลือในด้านใด
8. มีการประสานงานเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่อย่างไร
9. ที่ผ่านมามีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานหรือไม่ อย่างไร
10. มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

1. หน่วยงานของท่านให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์อย่างไรบ้าง
2. มีการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง
3. ความถี่ของการดำเนินงาน / มีการดำเนินงานบ่อยเพียงใด
4. หน่วยงานของท่านมีการประสานงานหรือร่วมกับหน่วยงานใดหรือไม่ อย่างไร ระบุหน่วยงานและงานที่เกี่ยวข้อง
5. การทำงานประสบปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดสามชุก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวเสาวนีย์ จันทสอน เกิดเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2527 ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณในปีการศึกษา 2548และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางผังชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2549

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย